

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Katedra Pedagogiky

Diplomová práce

Bc. Eliška Košťálová

Ferdinand Krch a jeho pedagogické dílo

Ferdinand Krch and his pedagogical work

Praha 2018

Vedoucí práce: Doc. PhDr. Růžena Váňová, CSc.

Poděkování

Ráda bych poděkovala Doc. PhDr. Růženě Váňové, CSc. za odborné vedení diplomové práce a cenné rady při jejím zpracování.

Prohlášení:

Prohlašuji, že diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne

Jméno a příjmení

Klíčová slova

Ferdinad Krch, Dům dětství, reformní pedagogika, citová výchova, dítě

Keywords

Ferdinand Krch, Dum detstvi, emotional education, Education reform, child

Abstrakt

Tato práce představuje významného pedagoga 20. století pana Ferdinanda Krcha. Ferdinand Krch nebyl pouze pedagog, byl také redaktor, vychovatel, spisovatel a metodik. Do pedagogické historie se zapsal svým pokusným zařízením Domem dětství v Horním Krnsku. Podílel se však také na jiných projektech: Hudební ústav, Milíčův dům nebo Akce zámky. Práce je také zaměřena na Krchovu teorii výchovy, která byla doposud uložena v jeho rukopisech v archivech Národního pedagogického muzea a knihovny J. A. Komenského v Praze. Zdrojem po tuto diplomovou práci byla dostupná literatura, rukopisy a dokumenty pramenné povahy.

Abstract

This Diploma thesis introduce an important pedagogue Mr. Ferdinand Krch of the 20th century. He was not only the pedagogue but he was also a writer, an editor, a warden and methodist. Thanks to an experimental housing called Dum detstvi in Horni Krnsko he became an important part of pedagogue history. He was also a part of another projects such as a Musical institution, Milicuv dum or Akce zamky. The Diploma thesis is also focused on his education theory which has been deposit in his handwritings archives in Narodni pedagogicke muzem and J.A.Komensky library in Prague. Resources for this Diploma thesis were available literature, handwritings and source documents.

Obsah

Úvod.....	6
1. Dětství a mládí Ferdinanda Krcha	8
1.1 Rodina	8
1.2 Studium	9
2. Působení na pražských školách.....	12
2.3 Těžká doba pro Ferdinanda Krcha	18
3.1 Dům dětství	26
3.1.1 Založení Domu dětství.....	27
3.1.2. Organizace Domu dětství	29
3.1.3 Zrušení Domu dětství	34
4. Krchova redaktorská činnost.....	38
5. Krchova spolupráce s Přemyslem Pittrem	41
5.1 Milíčův dům	42
5.2 Milíčův dům v době 2. světové války	46
5.3 Akce zámky.....	48
5.4 Další osudy Milíčova domu	50
6. Krchova pozdní tvorba.....	53
7. Pojetí výchovy podle Ferdinanda Krcha	59
7.1 Role vychovatele a dítěte ve výchově	60
7.2 Pojetí citové výchovy	63
7.2.1 Škola života	65
7.2.2 Matčina škola.....	65
7.2.3 Škola prostředím.....	66
7.3 Výchova přírodou.....	67
7.4 Tělesná výchova	68
7.5 Předškolní výchova	72
Závěr	74
Seznam literatury.....	77

Úvod

„Věřím, že žádná dobrá myšlenka se nemůže ztratit, jen musí trpělivě čekat, až přijde ten, kdo ji svým pochopením a láskou rozdmýchá k novému životu a bude ji dále zdokonalovat a rozvíjet podle potřeb doby.“¹

Ferdinand Krch

Rozhodla jsem se s vlastním pochopením a láskou rozdmýchat myšlenky Ferdinanda Krcha a napsat diplomovou práci nejen o jeho myšlenkách, ale i o něm a jeho práci. Kdo byl Ferdinand Krch? Štíhlý muž se zamyšlenou tváří, modrýma očima, s výraznými rty, které lemovaly dvě vrásky, značící, že úsměv byl jeho častý společník.²

Ferdinanda Krcha můžeme představit jako významného pedagoga dvacátého století, ale přesto se najde jen hrstka lidí, kteří vědí, kdo to byl. Změní se tato situace po napsání této diplomové práce? Myslím si, že ano. Například už jenom tím, že se mě přátelé ptají, na jaké téma práci píšeš, a já jim ve stručnosti Ferdinanda Krcha představím.

Sám Krch netoužil po slávě a uznání veřejnosti. Nejraději pracoval v ústraní a anonymitě. Největší odměnou pro něj byla radost z vykonané práce a hlavně láska a vděčnost dětí.³ Během svého života se ale uznání dočkal, a přestože tvrdil, že o něj nestojí, myslím, že ho to potěšilo. Krch však nebyl pouze významným pedagogem, byl i redaktorem, autorem učebnic a dětských knížek, vedoucím na letních táborech a především vychovatelem. Přestože vykonával učitelskou profesi, cítil se spíše jako vychovatel. Své děti vychovával a předával jim vědomosti veselou a hravou formou.

Během psaní mé diplomové práce vyšla v roce 2017 kniha *V tichu a skrytu*, která je zaměřena převážně na Krchovu osobnost. Autorka této knihy Eliška Vlasáková se s Krchem osobně znala. Tato skutečnost se v textu odráží a tím se liší od stylu, ve kterém je napsána tato diplomová práce. Můžeme tedy konstatovat, že do roku 2017 nebyla dostupná žádná odborná literatura, která by se zabývala pouze osobností Ferdinanda Krcha. Zmínky o Krchovi nalezneme v různých knižních titulech, ale bohužel někdy jsou tak nepatrné, že je běžný čtenář snadno přehlédne.

1 TURKOVÁ, Magdaléna. *Ferdinand Krch* [online]. [cit. 2018-12-10]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/1124/ferdinand-krch.html/>

2 KONOPIKOVÁ, Ludmila. Strýček z domu dětství. *Lidová demokracie*. 1981.

3 Archiv Přemysla Pittra a Olgy Fierzové (dále jen APP), karton 162, Dopis od Ferdinanda Krcha pro Valerii Machulkovou, r. 1966

Archiv Přemysla Pittra a Olgy Fierzové, který spravuje Národní pedagogické muzeum a knihovna J. A. Komenského v Praze, vlastní rozsáhlou sbírku Krchovy korespondence, převážně ze závěru jeho života. Jsou zde také uloženy spisy *Výchova srdcem* a *O dětech*, ze kterých jsem převážně čerpala při psaní druhé části diplomové práce.

Stěžejním dílem Krchova života je spis *Dům dětství*, který je uložen spolu s dalšími dokumenty (osobní doklady, rodný list, úmrtní list, vysvědčení, metodické spisy, fotografie a jiné) v archivu již zmiňovaného Národního pedagogického muzea a knihovny J. A. Komenského v Praze.

1. Dětství a mládí Ferdinanda Krcha

1.1 Rodina

Dne 28. listopadu 1876 se konala svatba vrchního stavebního rady Matyáše Krcha (narozen 6. února 1848) se slečnou Annou Terezií Thaute. Manželům se narodilo celkem sedm dětí – pět dcer: Anna (narozena 28. září 1878), Hermína⁴ (narozena 4. března 1880), Marie (narozena 8. srpna 1882), Hedvika⁵ (narozena 1. října 1883) a Pavlina (narozena 7. června 1888); a dva synové: **Ferdinand**⁶ (narozen 7. května 1881) a Jaroslav⁷ (narozen 22. září 1886).⁸

Jak vypadal život v této rodině, nám nejlépe přiblíží následující ukázka ze spisu *Pokoj vám*, ve kterém Krch vzpomíná na svou matku a své dětství.

„Když myslím na naši zvěčnělou matku, nedovedu dost ocenit její moudrou, tak přirozenou výchovu a obětavou, nekonečnou práci pro rodinu. Jak to všechno mohla zastat? Kolik denní lásky bylo k tomu třeba. Bylo nás sedm dětí – s rodiči, nemocnou tetou a služebným děvčetem dohromady jedenáct. Co tu bylo vaření, mytí nádobí, praní a žehlení, šití a spravování. A jak bylo třeba počítat, když jen tatínek na všechny vydělával. Byla to i pro nás děti dobrá škola: všichni jsme pomáhali- já hlavně běhal nakupovat a utíral nádobí. A ku podivu, měli jsme se rádi, o všechno spravedlivě se dělili, neprali jsme se, bylo nemyslitelné, aby jeden druhého uhodil – protože u nás nikdy nebylo tělesného trestání.“⁹

Krchovu matku bychom mohli považovat za Krchův největší životní vzor. Po ní zdědil lásku k přírodě a hudbě. Paní Krchová v mladších letech hrála na klavír a snila o životě v malé chaloupce

4 Hermína Krchová zemřela 28. ledna 1920.

5 Hedvika Krchová byla odbornou učitelkou a zemřela 17. ledna 1953.

6 Ferdinanda Krcha pojmenovali po jeho dědečkovi z matčiny strany, kterým byl Ferdinand Thaute, oficiál c. k. finančního ředitelstva. V dospělosti se Krchovi jeho křestní jméno nelíbilo, raději měl, když se mu říkalo Fedor.

VLASÁKOVÁ, Eliška. *V tichu a skrytu: Fedor Krch, pedagog a člověk (1881–1973)*. Praha: Kalich, 2017. ISBN 978-80-7017-244-5., s.16

7 Jaroslav Krch vystudoval c. k. českou reálku v Praze, poté pokračoval ve studiu na c. k. české vysoké škole technické v Praze, kde vystudoval obor stavební inženýrství. Po škole pracoval jako stavební praktikant a ve své profesní dráze došel až tak daleko, že ho v roce 1946 prezident Edvard Beneš jmenoval vrchním technickým radou.

8 Národní pedagogické muzeum a knihovna J. A. Komenského (dále jen NPMK), S149/II A, Výtah z knihy narozených, oddaných a zemřelých

9 APP, karta ČAPP 36, Pokoj vám, s. 36–37

na venkově. Zejména se však od své matky naučil, že základem pro výchovu je láska, správný vzor ve vychovateli a není potřeba tělesných trestů.

1.2 Studium

Obecnou školu v Praze na Smíchově začal Krch navštěvovat v roce 1887 a patřil mezi žáky s výborným prospěchem.¹⁰ Jeho třídním učitelem byl jeho strýc František Krch.¹¹ Je možné, že právě on inspiroval Krcha, aby se stal učitelem. Avšak můžeme se pouze domnívat, jestli chtěl být Krch stejně dobrým učitelem, jako byl jeho strýc, nebo se poučil ze strýcových chyb ve výuce. Po ukončení obecné školy v roce 1892 nastoupil na osmileté reálné gymnázium na Smíchově.

Dobu svého studia měl Krch stejně jako dobu svého dětství spojenou se svojí matkou, což dokazuje následující výpověď: *„Jako student sedával jsem večer u stolu nad svými učebnicemi vedle maminky, která ráda při svém odpočinku četla. Hledíval jsem na její za celý den upracovanou ruku, kterou položila vedle knihy. Jak mě dojímala, kolik nevyslovené lásky a úcty plnilo mé srdce. Jak jsem v duchu vděčně líbal její tu ruku – ale nikdy jsem to neučinil – bylo by to bývalo u nás v rodině vypadalo divadelně, měli jsme se rádi skutkem, ale nikdy jsme si to neříkali.“*¹²

Během studií na gymnáziu trávil svůj volný čas návštěvami divadel (například Švandovo divadlo, Národní divadlo). Jako student si mohl dovolit kupovat pouze nejlevnější místa, která byla na stání. Na své kulturní zážitky zavzpomínal Krch takto: *„Zvláště koncerty, ale ještě více divadla mě vždycky naplnily tak krásnými city, že jsem se musil po nich proběhat po noci po nábřeží nebo starými, tehdy tichými, lucernami osvětlenými uličkami na Malé straně nebo na pražském hradě. Hlava mě hořela a duše rostla v nejkrásnějších romantických plánech.“*¹³ V dospělosti připustil, že tyto plány jsou k pousmání, ale byl si vědom, že to byla pro něj nejvážnější příprava pro život.

Léto trávil v přírodě, která mu byla po celý jeho život největším učitelem. Další jeho velkou zálibou byla četba. Četl především romány (například Jirásky, Huga, Němcovou, Dostojevského

10 NPMK, S149/IIB, Školní zpráva, školní rok 1891–1892

11 VLASÁKOVÁ, Eliška. *V tichu a skrytu: Fedor Krch, pedagog a člověk (1881–1973)*. Praha: Kalich, 2017. ISBN 978-80-7017-244-5., s. 21

12 APP, karton ČAPP 36, Pokoj vám, s. 37

13 Tamtéž, s. 113

a jiné) a občas kvůli nim zanedbával učení. Mezi jeho nejoblíbenější knihy patřily *Babička* od Boženy Němcové nebo *U nás* od Aloise Jiráska.

Studium na gymnáziu zakončil v roce 1900¹⁴ maturitní zkouškou z náboženství, latinského jazyka a řeckého jazyka.¹⁵ V písemné části z českého jazyka si studenti mohli vybrat ze tří témat: Podmínky hospodářské síly říše rakousko-uherské, Pojednání o významu přírodních věd nebo Úvahy o knize jakožto nejlepším příteli člověka.¹⁶ Pokud vezmeme v potaz Krchovy zájmy, můžeme se domnívat, že si pro svou písemnou práci zvolil poslední zmiňované téma.

Na přání otce nastupuje na právnickou fakultu univerzity Karlo-Ferdinandské v Praze, kde skládá v roce 1903 historickoprávní státní zkoušku.¹⁷ Za zmínku stojí uvést alespoň dva profesory, kteří v tu dobu na fakultě přednášeli. Tím prvním byl prof. Leopold Heyrovský, bratr významného českého chemika Jaroslava Heyrovského. Druhým přednášejícím byl budoucí československý prezident prof. Tomáš Garrigue Masaryk.¹⁸ Na přednáškách se mohl Krch potkávat například s Fráňou Šrámkem¹⁹, který studoval práva ve stejné době.

Avšak Krchova pozornost se od studia práva přesouvá k zájmu o výchovu dítěte. Pravděpodobně začal studovat dostupnou literaturu, která se věnovala pedagogice Jana Ámose Komenského²⁰ či Johanna Heinricha Pestalozziho.²¹ Nejvíce Krcha oslovilo humanistické pojetí výchovy Lva Nikolajeviče Tolstého. Krchova budoucí výchova byla velmi podobná právě Tolstého volné škole:

14 Krchova třída byla historicky první třídou, která skládala maturitní zkoušku na smíchovském gymnáziu.

AUBRECHT, Radek. *130 let a osobností smíchovského gymnázia*. Praha: Gymnázium Na Zatlance, 2014. ISBN 978-80-260-6169-4., s. 27

15 NPMK, S149/IIB, Vysvědčení maturitní, rok 1909

16 AUBRECHT, Radek. *130 let a osobností smíchovského gymnázia*. Praha: Gymnázium Na Zatlance, 2014. ISBN 978-80-260-6169-4., s. 4

17 NPMK, S149/IIB, Vysvědčení o státní zkoušce

18 VLASÁKOVÁ, Eliška. *V tichu a skrytu: Fedor Krch, pedagog a člověk (1881–1973)*. Praha: Kalich, 2017. ISBN 978-80-7017-244-5., s. 23

19 Prozaik a básník Fráňa Šrámek (19. ledna 1877 Sobotka – 1. července 1952 Praha) opustil nedokončené studium práv ve stejném roce jako Krch.

20 V duchu J. A. Komenského se Krch toužil podílet na vytvoření nové české školy, která by byla dílnou lidskosti.

SIEBR, Rudolf. *Novátor hudební výchovy Josef Křička: učitel, skladatel, člověk*. Praha: Sobotáles, 2005. ISBN 80-86817-07-2., s. 13

21 Stejně jako J. J. Pestalozzi věnoval Krch svůj život výchově dětí.

„(koncepce bez učebních plánů a osnov, s naprostou volností pohybu žáků, bez napomínání a trestů, s výběrem vyučovacích předmětů podle zájmu žáků, s pobytem v přírodě).“²²

Tyto dva pedagogy spojovala i podobná profesní dráha. Oba byli redaktory časopisů, autory učebnic, ale hlavně učitelé, kteří se snažili o změnu ve výchově.

Krch byl již připraven k druhé státní zkoušce, avšak jeho touha stát se učitelem v pravém slova smyslu byla mnohem silnější. Proto po zralé úvaze opouští v roce 1905 univerzitu.²³ Není zřejmé, zdali s jeho odchodem souhlasil jeho otec, jelikož prameny uvádějí odlišné názory. Podle Václava Spěváčka opustil Krch studia proti přání otce²⁴, avšak Rudolf Siebr uvádí, že Krch zanechal studia se souhlasem otce.²⁵

Po roce hospitování na pražských obecných školách skládá doplňující maturitní zkoušku pro učitelské ústavy v Praze, která byla složena ze sedmnácti povinných předmětů (náboženská nauka, pedagogika, zvláštní metodika a cvičení praktická, český jazyk, zeměpis, dějepis a nauka o státní ústavě, počtářství a měřičské kreslení, přírodopis, přírodopis,²⁶ hospodářství, krasopis, všeobecná nauka o hudbě a zpěvu, hra na housle, hra na varhany a tělocvik) a jednoho nepovinného (německý jazyk).²⁷

22 *Dějiny pedagogiky* [online]. In: 2009 [cit. 2018-12-12]. Dostupné z: https://www.fce.vutbr.cz/spv/huv/doplnujiciStudium/03_dejiny_pedagogiky.doc

23 SIEBR, Rudolf. *Novátor hudební výchovy Josef Kříčka: učitel, skladatel, člověk*. Praha: Sobotáles, 2005. ISBN 80-86817-07-2., s. 13

24 SPĚVÁČEK, Václav. *Průkopníci českých pokusných škol*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1978., s. 71

25 SIEBR, Rudolf. *Novátor hudební výchovy Josef Kříčka: učitel, skladatel, člověk*. Praha: Sobotáles, 2005. ISBN 80-86817-07-2., s. 13

26 Předmět přírodopis zahrnoval ve svých osnovách, fyziku, astronomii, elektrotechniku, chemii, fyziologii a technologii. Tento předmět byl na českých školách vyučován od 70. let 19. století do 40. let 20. století.

KROUPOVÁ, Bohumila a Bohumil VYBÍRAL. Přírodopis jako vyučovací předmět mezi lety 1869 a 1939. *Matematika – fyzika – informatika* [online]. 2014, (23), 187 [cit. 2018-12-11]. Dostupné z: http://mfj.upol.cz/files/23/2303/mfi_2303_187_200.pdf

27 NPMK, S149/IIB, Vysvědčení dospělosti pro školy obecné

2. Působení na pražských školách

Většina začínajících učitelů si prošla nelehkými začátky učitelské praxe. Hezky tuto situaci popsal první československý prezident Tomáš Garrigue Masaryk: „*Nikdo nebude mysliti, že mladý teoreticky vzdělaný medik už mnoho umí. Jen kantoři mají tu nešťastnou myšlenku, že devatenáctiletý mladík má být tak vycepován, že má být bezmála dvojitý Komenský.*“²⁸

Nemalou komplikací pro začínající učitele bylo časté přerazování ze školy na školu, podle toho, jak bylo zrovna potřeba. Začínající učitelé se museli zvládnout rychle aklimatizovat, protože většinou na přiřazené škole nesetřvali moc dlouho.

Krch vystřídal v prvním školním roce (1906/07) své učitelské praxe celkem devět škol:

1. 18. X. až 3. XI. 1906: 2. Obecná škola chlapecká v Libni (17 dní)
2. 6. XI. až 19. XI. 1906: Obecná škola chlapecká U Nejsvětější trojice (4 dny)
3. 4. XII. až 2. I. 1906: Obecná škola chlapecká u sv. Františka (30 dnů)
4. 15. I. až 28. I. 1907: tamtéž (14 dnů)
5. 28. I. až 3. II. 1907: Obecná škola chlapecká Na Hrádku²⁹ (7 dní)
6. 8. II. až 17. III. 1907: Obecná škola chlapecká Na Vyšehradě (38 dní)
7. 4. IV. až 28. IV. 1907: Spojená škola obecná a měšťanská chlapecká u sv. Kříže (25 dnů)
8. 29. IV. až 21. V. 1907: Obecná škola chlapecká v Bubnech (23 dnů)
9. 24. V. až 6. VII. 1907: Obecná škola chlapecká u sv. Františka (44 dnů)³⁰

Na své učitelské začátky vzpomínal Krch takto: „*Stál jsem před dětmi a nevěděl jsem, jak pracovat – vždyť jsem skládal jen doplňující zkoušku, neměl jsem žádnou přípravu z učitelského ústavu. Ale měl jsem děti rád a chtěl jsem je získat pro to, co jsem měl sám rád. To je to nejdůležitější, co učitel potřebuje.*“³¹

28 MORQUES, František. Střípky ze školní historie. Učitelé. *Rodina a škola*. 1999, **46** (3), 21.

29 Obecnou školu Na hrádku vychodil na počátku století jeho budoucí životní přítel Přemysl Pitter.

KOSATÍK, Pavel. *Sám proti zlu: život Přemysla Pittra (1895–1976)*. Praha: Nakladatelství Paseka, 2009. ISBN 978-80-7185-971-0., s. 17

30 VLASÁKOVÁ, Eliška. *V tichu a skrytu: Fedor Krch, pedagog a člověk (1881–1973)*. Praha: Kalich, 2017. ISBN 978-80-7017-244-5., s. 294

31 SIEBR, Rudolf. *Novátor hudební výchovy Josef Křička: učitel, skladatel, člověk*. Praha: Sobotáles, 2005. ISBN 80-86817-07-2., s. 13

Během roku 1908 nastupuje na místo výpomocného učitele v jednotřídní škole v pražské polepšovně U dobrého pastýře.³² Své zážitky a poznatky z polepšovny Krch shrnul ve svém názoru na tyto instituce takto: Ponuré a vysoké jsou zdi žalářů, veřejnost chodí kolem a nikdo netuší, co tragédií za nimi je skryto.

Internátní způsob na jednu stranu uznával Krch jako vhodný, jelikož se děti vyjmuly z problémového prostředí, ale na druhou stranu nesouhlasil s režimem těchto ústavů. Navrhoval, aby výchovné ústavy byly zřizovány na venkově, v blízkosti lesů, kde by děti měly prostor pro přirozeně volný pohyb. Dále pak kritizoval, že chybí psychologická práce s dětmi, které trpí nějakou poruchou.

Jediná léčba, která v ústavech probíhala, byla léčba bitím (například se děti ráno sešly na dvoře a ředitel vyvolal ty, které se předchozí den něčím provinily, určil jim počet ran a učitel, který měl ten den službu, trest na místě před ostatními vykonal) a modlením.

Oficiálně ústavy uváděly, že tělesný trest je používán až na posledním místě. Realita byla však taková, že tělesný trest byl používán na prvním místě, popřípadě na druhém. Vedle tělesných trestů byly děti vystavovány neustálému kárání, výčitkám a předhazování špatných skutků. Krch by tuto léčbu nahradil veselou prací, čistotou, láskou a rozumným užíváním svobody.³³

Následující školní rok (1908/1909) nenastoupil Krch na žádnou obecnou školu. Důvodem byly zdravotní potíže, které se u něj objevily po jeho působení U Dobrého pastýře.

32 Polepšovna U dobrého pastýře byla založena jako první instituce pro narušenou mládež u nás. V roce 1904 byla instituce přestěhována do ulice Lublaňská, kde sídlí i dnes, a slouží jako diagnostický ústav pro mládež.

Historie. *DIAGNOSTICKÝ ÚSTAV PRO MLÁDEŽ, Praha 2* [online]. [cit. 2018-12-11]. Dostupné z: <http://dius.cz/historie/>

33 APP, karta 162, O dětech, s. 55-61

2.1 Obecná škola chlapecká v Libni

V září roku 1909 nastoupil Krch na místo stálého výpomocného učitele v Libni. Jednalo se o stejnou školu, na které začínal svou učitelskou dráhu. Na této škole působil také **Josef Kříčka**³⁴, s nímž se Krch brzy spřátel. Často se spolu procházeli a hodiny diskutovali o problémech školy.

O rok později nastupuje na tuto obecnou školu nový učitel **Ladislav Švarc**³⁵, který se brzy s oběma spřátelil. Všechny tři mladé učitele spojovala touha inovovat školní výuku. Chtěli odstranit pasivní přijímání vědomostí a dovedností žáků a nahradit je kreativní činností a novým způsobem práce,³⁶ který by byl založen na jakési autonomii žáků i učitelů.³⁷

Tito tři mladí učitelé založili kroužek přátel, který se scházel v bytě některého z nich nebo na besídkách, které Krch organizoval pro děti. Do kroužku také patřili spisovatel Ladislav Narcis Zvěřina³⁸, učitel Karel Žitný³⁹ a Švarcův bratr Václav.⁴⁰ Diskuse, které v kroužku probíhaly, byly

34 Josef Kříčka (4. listopadu 1888 v Praze – 25. března 1969 v Želízech u Liběchova) byl spolupracovník Ferdinanda Krcha, ve 30. letech 20. století působil v Českém rozhlase, kde vedl vysílání pořadu Dětské hudební táčky, a v roce 1940 odešel ze zdravotních důvodů do penze.

SIEBR, Rudolf. *Novátor hudební výchovy Josef Kříčka: učitel, skladatel, člověk*. Praha: Sobotáles, 2005. ISBN 80-86817-07-2., s. 10-12

35 Ladislav Švarc se narodil 17. června 1883 do chudé rodiny, ve které byly všechny děti vedeny k hudbě, poezii a kresbě. V roce 1908 složil zkoušku dospělosti a začal vyučovat na pražských obecných školách, kde působil až do 40. let 20. století (samozřejmě do této doby nepočítáme působení v Domě dětství od roku 1920 do roku 1924). Po druhé světové válce se odstěhoval do pohraničí, aby uvolnil byt pracujícím. Ladislav Švarc zemřel 26. srpna 1974, dva měsíce po svých devadesátých prvních narozeninách.

PENC, Václav. *Cesta Ladislava Švarce*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1975., s. 30-122

36 Tato myšlenka byla zformulována před více jak sto lety a bohužel si neodvažuji tvrdit, že dnešní podoba výuky ji zcela vystihuje, ale myslím, že jsme na dobré cestě.

37 SIEBR, Rudolf. *Novátor hudební výchovy Josef Kříčka: učitel, skladatel, člověk*. Praha: Sobotáles, 2005. ISBN 80-86817-07-2., s. 13

38 Ladislav Narcis Zvěřina (29. října 1891 Praha – 23. června 1980 Praha) byl nejen spisovatelem, ale i středoškolským profesorem a později úředníkem v bratislavské nemocnici. Mezi jeho díla patří například obsáhlá monografie o Antonínu Sovovi či cyklus historických črt *Šest malostranských*.

Ladislav Narcis Zvěřina. *Badatelna.eu* [online]. [cit. 2018-12-11]. Dostupné z: <http://www.badatelna.eu/fond/5625/uvod/>

39 Karel Žitný (3. dubna 1889 Praha – 14. prosince 1967 Praha) spolu s Jaroslavem Sedlákem vedl pokusnou školu v Praze-Holešovicích, jejímž hlavním záměrem byl záměr sociální (tzn. vytvořit podmínky pro zdravý rozvoj válkou zuboženým dětem z pražského předměstí).

VÁŇOVÁ, Růžena. *Karel Žitný a jeho úsilí o novou školu*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 1999. ISBN 807290-002-1.

40 Václav Švarc (15. srpna 1886 Kožlany – 12. března 1956 České Budějovice) byl akademický malíř, který byl již od dětství mimořádně kreslířsky nadaný. Jeho bratr Ladislav Švarc velmi intenzivně prožíval jeho úspěchy a

nepochybně velmi podnětné a pravděpodobně byly jakýmsi odrazovým můstkem pro vznik Domu dětství.

Hmatatelným výsledkem tehdejší přátelské spolupráce je pedagogické dílo Josefa Kříčky *Dítě a hudba* 41 z roku 1917, ke kterému napsal úvodní studii Krch a ilustracemi doplnil Švarc. Dvoudílná publikace měla podtitul *Nové cesty v hudební výchově dětské*. První díl obsahoval hudebně výchovnou studii a popis osmi dětských her a tanečků, k nimž složil Kříčka nápěv i klavírní doprovod.

Ve stejném roce, tedy v roce 1917, Krch ukázal Švarcovi směr, kterým má zaměřit své úsilí, a dal mu podnět, aby napsal dílo *Výtvarné projevy dítěte*. Švarc v tomto díle řešil „*problém přístupu, staré herbartovské školy, která kladla důraz na kresbu spíše technického rázu a na, čistotu provedeného výkresu*“. *Jen za odměnu mohli žáci dozdobit kresbu velmi hustým čárkováním tužkou, v páté třídě dokonce i ostře řezanou barevnou tužkou.*“⁴²

2.2 Mimoškolní vzdělávací činnost

Paralelně s učitelskou dráhou se stává Krch v roce 1910 po Alexandru Sommerovi Batkovi⁴³ redaktorem a vydavatelem časopisu *Zájmy všelidské*.⁴⁴ Jednalo se o kulturně vědecký časopis přinášející dobové zajímavosti, fakta a data z celého světa.

O prázdninách roku 1911 odvezl Krch skupinu městských chlapců do prázdninové osady v Meziříčku u Želetavy. Krcha zarmoutilo, že tito chlapci nemají žádný vztah k přírodě. V lese se

domníval se, že radostné chvíle nad bratrovými kresbami byly příčinou jeho pozdějšího trvalého zájmu o výtvarnou výchovu.

PENC, Václav. *Cesta Ladislava Švarce*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1975., s. 30

41 Druhý díl publikace *Dítě a hudba* vyšel v roce 1920 a obsahoval klavírní doprovody a skladby Krcha a Kříčky.

42 ŠKALOUDOVÁ PUCHMAJEROVÁ, Lucrezia. Ladislav Švarc a jeho přínos výtvarné výchově. *Výtvarná výchova: časopis pro výtvarnou a obecně estetickou výchovu školní a mimoškolní*. 2004, 44 (3), 10-11. ISSN 1210-3691., s. 10

43 A. Sommer Batěk (15. června 1874 Prádlo u Nepomuku – 6. dubna 1944 Praha) byl středoškolský profesor chemie, redaktor, spisovatel a popularizátor vědy.

Alexandr Sommer Batěk. WIKIPEDIE[online]. [cit. 2018-12-11]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Alexandr_Sommer_Bat%C4%9Bk

44 APP, karton ČAPP 36, 85 let Ferdinanda Krcha

chovali hlučně, cíleně plašili lesní zvěř, trhali rostliny a jediné, co je zajímalo, byl fotbal a biograf. Krch se snažil ukázat chlapcům krásy přírody, vysvětloval jim, že i rostliny jsou živé, a pokud je budou trhat, zabijí je. Vysvětlil chlapcům, že plody přírody (dřevo, zelenina, ovoce a podobně) si smí člověk vzít jen z důvodu sebeobrany nebo nutné potřeby. Dále se snažil u chlapců rozvinout estetické vnímání, když si zdobili místnosti. K tomuto účelu sbíral Krch různé přírodniny a chlapci jej časem začali napodobovat. Důležitou roli hrály pro Krcha dětské otázky. Tento pokus popisuje Krch ve třetím ročníku časopisu *Zájmy všelidské*.⁴⁵

Téhož roku uveřejňuje v časopise *Zájmy všelidské* svůj výchovný program, který nazval Proti škole. Krch zde charakterizuje soudobou školu jako přežitou, teoretickou, zdraví škodlivou instituci s falešným cílem. Pro tuto charakteristiku nemá podle Krcha právo vychovávat. „Protože reforma školy by musela začít jejím podvrácením a znovuvybudováním na jiném základě, chce Krch bezodkladně nastoupit novou cestu ve výchově: mimo školu a proti ní. Proto v další části naznačuje, jak by měli vychovávat rodiče své děti a jaká by měla být náplň tělesné i duševní výchovy dětí mimo školu.“⁴⁶

2.2.1 Hudební ústav

V roce 1912 zakládá spolu s hudebním skladatelem Josefem Kříčkou⁴⁷ Dětský hudební a rytmický ústav v Praze v Černé ulici. Založili si tak vlastní koutek pro hudební výchovu mimo školní ovzduší. To bylo pro oba velmi důležité, protože nechtěli být rušeni různými inspekcemi a pravidly zvenčí.⁴⁸ Kromě Krcha a Kříčky zde působil také hudební skladatel Miroslav Krejčí.⁴⁹

45 NPMK, S149-2, Ferdinand Krch – život a činnost

46 PENC, Václav. Cesta Ladislava Švarce. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1975., s. 61

47 Josef Kříčka (4. listopadu 1888 v Praze – 25. března 1969 v Želízech u Liběchova) byl spolupracovník Ferdinanda Krcha, ve 30. letech 20. století působil v Českém rozhlasu, kde vedl vysílání pořadu Dětské hudební táčky a v roce 1940 odešel ze zdravotních důvodů do penze.

SIEBR, Rudolf. Novátor hudební výchovy Josef Kříčka: učitel, skladatel, člověk. Praha: Sobotáles, 2005. ISBN 80-86817-07-2., s. 10-12

48 KŘÍČKA, Josef. Dítě a hudba: nové cesty v hudební výchově dětské. [1. díl, Hry, písně a tance]. [1. vyd.]. Praha: Dědictví Komenského, 1917., s. 4

49 Miroslav Krejčí (4. listopadu 1891 v Rychnově nad Kněžnou – 29. prosince 1964 v Praze) byl soukromým žákem Vítězslava Nováka, působil jako profesor na středních školách a konzervatořích.

Miroslav Krejčí [online]. [cit. 2018-12-11]. Dostupné z: <http://archiv.narodni-divadlo.cz/dokument.aspx/default.aspx?jz=cs&dk=Umelec.aspx&ju=2505&pn=254affcc-cb43-4078-86fe-c5544619cf67>

Děti mohly tento ústav navštěvovat od 1. října do konce června dvakrát týdně po vyučování. Od května probíhaly lekce na zahradě, což nám ukazuje Krchův důraz na vzdělávání dětí na čerstvém vzduchu. Lekce byly společné pro dívky i chlapce ve věku 8 až 11 let a docházka byla zcela svobodná a dobrovolná. Školné děti neplatily, veškeré finanční náklady nesl převážně Krch z vlastních peněz (například zakoupil klavír).

Krch s Kříčkou se snažili o moderní pojetí hudební výchovy, v níž se uplatnily i méně hudebně nadané děti. „*Ve své hudebně výchovné činnosti spojovali lidové písně s ostatními druhy lidového umění – hrami, tanci, slavnostními obřady, pohádkami, malůvkami, lidovými kroji a stavbami, v nichž se esteticky odráží život lidu ve vší mnohotvárnosti.*“⁵⁰

Jejich cílem nebyla výchova znamenitých zpěváků a hudebních odborníků, ale chtěli, aby děti intenzivně chápaly, vnímaly a prožívaly krásy a radosti ze zpěvu, hudby a umění vůbec. Tohoto cíle měly děti dosáhnout zpěvem a poslechem dobré hudby a zároveň se u nich rozvíjel estetický cit a vkus, který obohacoval jejich vnitřní život a vedl je k ušlechtilému využívání volného času.⁵¹

Krchova a Kříčkova hudební výchova měla dvě základní metody:

1. **Metoda přirozená** (rodinná) – jedná se o prastarou lidovou výchovu matek, kterou lze považovat za pevný základ pro další hudební výchovu a vzdělání. Mezi její prostředky se řadí lidové hudební umění: národní písně a tance, dětské hříčky a říkanky. Tato výchova je bez not a teorií, jde o výchovu citem.

2. **Metoda umělá** (odborně hudební, školská) – důraz je kladen na znalost not, rytmu a intonace, tedy na vzdělání rozumu. Jejím prostředkem je umění hudebních génů.

Jestliže chceme, aby se metodě umělé dařilo, nesmí být vynechána metoda přirozená, jinak by totiž formální a technické znalosti a dovednosti zvítězily nad výchovou citu.

Základem pro jejich hudební výchovu byl zvuk, který je nejprve potřeba poslouchat, vnímat a potom napodobovat. Tímto procesem se u dítěte postupně vytvářejí základní hudební fondy, které můžeme později rozvíjet. Ke správnému vývoji také přispívá, když dítě kolem sebe slyší zpěv, který může imitovat, protože „*nemá-li nikdo v rodině dosti smyslu pro hudbu, žádnou hudební fantazii...*“

50 SIEBR, Rudolf. *Novátor hudební výchovy Josef Kříčka: učitel, skladatel, člověk*. Praha: Sobotáles, 2005. ISBN 80-86817-07-2., s. 14

51 SIEBR, Rudolf. *Novátor hudební výchovy Josef Kříčka: učitel, skladatel, člověk*. Praha: Sobotáles, 2005. ISBN 80-86817-07-2., s. 14

*je dítě sirotkem a snadno se může být všechen jeho smysl – zejména, je-li slabší – nepěstováním utlačen nebo aspoň otupen.*⁵²

Dětský projev dosáhne hudebního významu tehdy, spojí-li se rytmus a pohyb (například tleskání, dupání, poskakování, rytmické pohyby hlavy atd.). Tohoto poznatku si Krch s Kříčkou všimli mnohem dříve než Carl Orff ve svém spise *Schulwerk – Musik für Kinder*⁵³ (Hudba pro děti). Krch s Kříčkou na rozdíl od Orffa uvádějí i více činností v takzvané hře na tělo, jelikož Orff využil pouze pleskání, dupání a tleskání.

Krch s Kříčkou kritizovali nahrazování národních písní všemožnými odrhovačkami, komolení národních písní, cvičení školních a kostelních písní. Ve výběru písní Krch s Kříčkou požadovali kontrast. Vedle písní veselých musí být písně vážné a smutné, proto nezůstávali pouze u písní českých, které jsou většinou v durových tóninách, ale zařazovali i písně moravské a slovenské, které jsou v tóninách mollových. Avšak vedle národních písní schvalovali i hudebně cenné dětské písně umělé.

Součástí dětského hudebního projevu je i tanec, při kterém se uplatní hbitost a krása dětského těla a pohybu. Příroda, dětský zpěv a různé rytmické pomůcky byly podle Krcha a Kříčky nejlepším hudebním doprovodem k dětskému tanci. Klavírní doprovod navrhovali nahradit houslovým doprovodem. Jelikož housle jsou nástroj přenosný a melodický na rozdíl od klavíru, který nebyl vždy po ruce, a pokud byl, obvykle nebyl v dobrém stavu.

Činnost ústavu bohužel přerušil začátek první světové války a byl to tak první moment, kdy válka zasáhla do Krchova života.

2.3 Těžká doba pro Ferdinanda Krcha

Rok po začátku první světové války nastupuje F. Krch jako učitel do první třídy na obecné škole v Pohořelci. Nicméně nedlouho po svém nástupu školu opouští, jelikož ho povolají za vedoucího chlebové komise na Františku. Po žácích se mu velmi stýskalo a žákům po něm také, což lze vyčíst z dopisu od jednoho z nich: „*Milý pane učiteli! Stále jsem se na vás těšil, ale už k nám asi*

52 SIEBR, Rudolf. *Novátor hudební výchovy Josef Kříčka: učitel, skladatel, člověk*. Praha: Sobotáles, 2005. ISBN 80-86817-07-2., s. 16

53 *Schulwerk – Musik für Kinder* (1950–1954) je pětidílný spis, ve kterém Carl Orff (10. července 1893 – 29. března 1982) sepsal výsledky své práce. Orff v tomto spise vysvětluje, že idea hudebního vzdělání je založena na myšlence jednoty slova, hudby a pohybu.

Carl Orff. *Česká Orffova společnost* [online]. [cit. 2018-12-11]. Dostupné z: <http://www.orff.cz/cs/CarlOrff>

nepřijdete. Nechodím už tak rád do školy jako dřív. Budeme vás mít v druhé třídě? Pozdravuje vás a těší se na vás váš žák Karel F.“⁵⁴

Dne 17. února 1918 zemřela Krchova milovaná matka. Na poslední dny jejího života vzpomíná takto: „Byla to rakovina, vyžadující rychlého zákroku. Vedl jsem ji do nemocnice na operaci, dojemně mně za to ještě děkovala. Naposled jsme se objali. Druhého dne po operaci mě volali, že se nemocné přitížilo. Běžel jsem k ní – byla už v agonii, ale bez zápasu. Sedl jsem vedle jejího lůžka, vzal její ruku do svých a líbal ji a děkoval jí za všechno, za celý život. Sliboval jsem jí, že se chci vynasnažit být dobrým člověkem, jak mě k tomu příkladem svého života vždycky vedla.“⁵⁵

Ve stejném roce je Krch jmenován zemskou školní radou definitivním učitelem bez určení místa.

54 APP, karton 162, O dětech, s. 41

55 APP, karton ČAPP 36, Pokoj vám, s. 38

3. Stěžejní období v Krchově pedagogické činnosti

Po vzniku Československé republiky v roce 1918 měla řada subjektů (osobnosti, spolky, politické strany) potřebu alespoň vyslovit principy, na nichž by měla být vybudována nová československá škola, a také chtěly stanovit nové principy výchovy. Tyto subjekty kritizovaly předválečnou školu, ve které převládal herbartismus.⁵⁶

Do výuky chtěli zařadit poznatky vycházející z pedagogické práce významných zahraničních pedagogů (například John Dewey, Ellen Keyová, Lev Nikolajevič Tolstoj; ne Jean Jacques Rousseau). Chtěli vytvořit volnou školu, to znamená školu bez osnov a učebnic; školu uměleckou s prostorem pro vlastní kreativitu a v neposlední řadě školu pracovní. Na prvním místě byla osobnost žáka, která měla být rozvíjena a respektována.⁵⁷

Reformní úsilí 20. let 20. stol. byl romanticky založený proud realizovaný v pokusných školách vedených silnými individualitami, z nichž mnohé se proslavily v zahraničí, zvláště svým originálním přístupem. Pedagogické pokusy reformních pedagogů můžeme rozdělit do dvou skupin, a to na pokusy ve vlastním slova smyslu a na pokusy uměleckého charakteru.⁵⁸

*„První skupina je tvořena pokusy učitelů a pedagogů, kteří pracovali podle předem ujasněného plánu a své výsledky pravidelně zaznamenali a hodnotili. Jejich cílem bylo přispět k hledání optimální úrovně a atmosféry školy pro všechny děti.“*⁵⁹ Patří sem pokusná škola Karla Žitného a Jaroslava Sedláka v Praze-Holešovicích, volná škola práce na Kladně,⁶⁰

56 VÁŇOVÁ, Růžena. *Karel Žitný a jeho úsilí o novou školu*. Praha: Pedagogická fakulta UK, 1999. ISBN 80-7290-002-1., s. 17

57 VÁŇOVÁ, Růžena. Úsilí českého učitelstva o školskou reformu. Pokusné školy 20. let. *Pedagogika*. 1992, **42** (2), s. 251–258.

58 KOŤA, Jaroslav a Karel RÝDL. *Poslání učitele a reformní pedagogika v Československu*. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, 1992. Příspěvky k filosofii výchovy., s. 23-24

59 Tamtéž, s. 24

60 Volná škola práce na Kladně byla soukromou školou, jejíž veškerá výchova byla založena na práci a cestování (exkurze a výlety). Učitelský sbor tvořili socialisticky orientovaní učitelé, například Čeněk Janout (1885–1965), František Náprstek (1877–1955) nebo Jan Hostáně (1898–1982).

Tamtéž, s. 36

mateřská škola Anny Süssovové v Brně,⁶¹ měšťanská škola Josefa Bartoně v Brně-Husovicích,⁶² řada lesních škol (například Dětská farma Eduarda Štorcha⁶³) a ozdravoven pro městské děti.⁶⁴

„Druhou skupinu tvoří pokusy, během nichž výrazné, umělecky založené učitelské osobnosti využívaly specifických podmínek a možností k pedagogickému tvoření, v němž se snažily prosazovat vlastní osobnost.“⁶⁵

Do této skupiny můžeme zařadit pokusnou třídu Františka Mužíka v Praze na Novém Městě, pokusnou chlapeckou školu Bohumila Zemánka v Praze,⁶⁶ pracovní školu Antonína Kavky v Jedlině, Domov lásky a radosti Marie Kühnelové,⁶⁷ ústav Františka Bakuleho v Praze, pokusy Boženy Hrejsové⁶⁸ ve Strážnici na Moravě,⁶⁹ částečně i Úlehlův pokus ve Vídni⁷⁰ a Dům dětství,⁷¹ který je vrcholnou prací Ferdinanda Krcha, Ladislava Švarce, Ladislava Havrána a Josefa Kříčky.

61 Anna Süssová (1858–1941) byla brněnská učitelka, která vycházela z pedocentrického myšlení E. Keyové a ve své pokusné školce se snažila u dětí zachovat spontánní pocit volnosti a radosti. Její výchova vycházela ze dvou požadavků, a to dostatečný tělesný pohyb a rozumový vývoj opírat jen o poznatky.

Tamtéž, s. 34–35

62 Josef Bartoně (1865–1945) realizoval svůj pedagogický pokus na dívčí měšťanské škole v Brně-Husovicích a kladl si přitom za cíl změnit atmosféru školy, kterou nazval Domov radosti a lásky. Strach, osamocení a stres z neúspěchu se snažil nahradit pocity jistoty, sebedůvěry a bezpečí. Jeho heslo bylo: „Blíž k dítěti“.

Tamtéž, s. 34

63 Eduard Štorch (1878–1956) svůj pedagogický pokus realizoval na vltavském ostrově v Praze-Libni, kde pro své žáky vytvořil hřiště, koupaliště, srub a další zařízení potřebná pro volné žití a pracování dětí v přírodě. Výsledkem jeho práce bylo stmelení skupin žáků z různých tříd, upevnění zdraví dětí, rozvoj samostatnosti a zvýšené sociální citění.

Tamtéž, s. 37–38

64 Tamtéž, s. 24

65 Tamtéž

66 Bohumil Zemánek (1882–1949) navrhoval sloučení obecné a měšťanské školy, kvůli delší časové možnosti výchovného působení učitelů na žáky. Zemánek do své pokusné třídy nechal vyrobit speciální nábytek, který byl lehký, pohyblivý a estetický. V této pokusné třídě byl hlavně zkoušen požadavek neomezené vyučovací doby, podle zájmu dětí.

Tamtéž s. 32

67 Marie Kühnelová (1886–1943) vedla svůj pokus v dívčí škole v Praze v duchu přizpůsobení prostoru třídy dětské duši. Kühnelová dbala na individuální rozdíly mezi dětmi ve výkonu, přičemž se snažila, aby silnější a pozornější děti pomáhaly slabším a pomalejším. Ve svém výchovném působení si kladla za cíl rozvíjet všestranně osobnost dítěte, vypěstovat v něm návyky pořádek, poslušnost, tolerantnost a radost z každého okamžiku života.

Tamtéž, s. 32–33

Většina těchto pedagogických pokusů neměla dlouhého trvání z různých důvodů (například nedostatek financí). Karel Rýdl uvádí jako hlavní důvod to, že tyto pokusy byly příliš subjektivně založeny a jednostranně orientovány, a tudíž nemohly čelit nástupu snah po realizaci vědecky založené reformy celého školství.

V této době probíhal u Krcha nekonečný zápas mezi jeho věčně mladými ideály a tehdejší školskou skutečností, neboť se jeho pojetí vyučování podstatně lišilo od dobových představ.⁷² Krch nesouhlasil s faktem, že šestileté dítě přechází ze světa hry a volného pohybu do světa, kde musí strnule sedět několik hodin denně, pasivně poslouchat a občas zopakovat učitelova slova. Tento svět byl plný hláskových a číselných abstrakcí a dítě v něm tělesně i duševně trpělo. Proto Krch navrhoval, aby dítě zůstalo do svých šesti let doma a poté by nastoupilo do první třídy, která by byla přechodným stupněm od života rodinného ke školnímu kolektivu. V takovéto třídě by bylo maximálně šestnáct žáků, kteří by se pozvolna hravou dětskou formou vedli k formám školního života. Učitel by k tomu využil Havránkovu metodu, při které se žáci seznamují prakticky veselými hrami s číselnou řadou od jedné do pěti a písmeny, aniž by měli pocit, že se učí.⁷³

Změnit by se měla podle Krcha i vyučovací doba, vyučování by mělo začínat v devět hodin a končit v jednu hodinu. Od půl jedenácté do jedenácti by byla větší přestávka, ostatní přestávky by učitel zařazoval podle potřeby žáků.

68 Božena Hrejsová (1870–1945) byla úlehlovsky orientovaná učitelka, která organizovala svůj pedagogický pokus ve Strážnici na Moravě v letech 1918–1930 a poté se věnovala charitativně sociální činnosti ve prospěch dětí.

KOŤA, Jaroslav a Karel RÝDL. *Poslání učitele a reformní pedagogika v Československu*. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, 1992. Příspěvky k filosofii výchovy., s. 24

69 Hrejsová se „snažila uchovávat v dětech ráz místní výtvarné kultury, charakteristické pro moravské Slovácko. Nejprve s dětmi projela celou oblast a děti potom malovaly vše, co viděly cestou, nebo o svých zážitcích psaly volné texty, doplňované ilustracemi. Byly to vlastně náznaky jednoduchých projektů“.

Tamtéž, s. 26–27

70 Josef Úlehla (1852–1933) svůj vídeňský pokus realizoval spolu s učitelem spisovatelem Pavlem Sulou a s učitelkou Boženou Hrejsovou. Ve své výuce zrušil pevný učební plán a rozvrh hodin, umožnil dětem prostor pro vlastní práci a třídu proměnil v laboratoře a pracovny. Pro děti byl hlavní pramen poznání experiment, dále pak osobní zážitky a vlastní činnost.

Tamtéž, s. 26

71 Tamtéž, s. 24

72 SIEBR, Rudolf. *Novátor hudební výchovy Josef Křička: učitel, skladatel, člověk*. Praha: Sobotáles, 2005. ISBN 80-86817-07-2., s. 13

73 Při této metodě lze využít učebnic Pětilístek, Veselé hlásky nebo Zlatý klíček.

První vyučovací hodina by měla začínat úvodem (například zpěv písně, četba příběhu, vyprávění příběhu, vyprávění zážitků z předchozího dne⁷⁴ a podobně), „*který by na celý den všecky sbližoval, který by dal celému dni milou, radostnou náladu, světélko na cestu, povzbuzení k práci, posilu všemu dobrého, co v dětech dříme*“.⁷⁵

Žáci by měli možnost volného pohybu a do výuky by byly zařazeny různé tělesné cviky. Odpolední program by měl sloužit k rekreaci doma nebo v přírodě a měl by být vyplněn pohybovými aktivitami bez duševní námahy. Škola by měla být veselá, to znamená nechat žákům prostor pro zasmání. K tomu by bylo zapotřebí učitele veselé povahy. To by vedlo k tomu, že si učitel s žáky vytvoří srdečný vztah. Čerpat inspiraci mohl učitel například v knize *Tři sta Kašpárkových legrací* (sbírka obsahující 300 dětských anekdot) nebo v knize *Pro zasmání* (sbírka dětských anekdot).

Taková hodina by vypadala třeba takto: učitel by na začátku hodiny řekl anekdotu ze sbírky *Pro zasmání*: „*Učitel: Co je ústřice? Žák: Ústřice je ryba, která žije ve skořápkách jako ořech.*“⁷⁶ Následně by se zeptal žáků, co je podle nich ústřice, a poté by navázal výkladem o měkkýších.

Krch také poukazuje na důležitost Sdružení rodičů a přátel školy.⁷⁷ Kdy je důležité, aby toto sdružení zůstalo poradním a pomocným sborem a nezačalo diktovat škole, jak co má dělat. Rodiče by měli díky tomuto sdružení lépe poznat chod školy a seznámit se s prací učitelů.⁷⁸

Krchova představa školské reformy nezahrnuje pouze jeho poznatky a představy, ale zahrnuje i myšlenky jeho spolupracovníků a tím se liší od ostatních představitelů reformní pedagogiky. Ti totiž většinou prezentovali pouze svoji představu ideální školy, nanejvýš odkazovali k myšlenkám pedagogů z dějin pedagogiky.

Podkladem pro toto tvrzení je pojednání o Prvním sjezdu československého učitelstva a přátel školství v osvobozené vlasti, který byl slavnostně zahájen ve Smetanově síni Obecního domu v Praze v roce 1920. Tohoto sjezdu se účastnili školní inspektoři, učitelky mateřských škol,

74 Krch pro tato dětská vyprávění používal označení denní „dětské noviny“.

75 APP, karton 235, *Výchova srdce*, s. 69

76 Tamtéž, s. 13

77 V praxi se Krch se Sdružením rodičů a přátel školy nesetkal, proto vycházel z poznámek svého přítele Karla Žitného.

78 APP karton 235, *Výchova srdce*, s. 102

studenti, učitelé⁷⁹, kteří diskutovali ve čtyřech sekcích: 1. školské a právní, 2. pedagogicko-didaktické, 3. pro výchovu dorostu, 4. osvětové a sociální.⁸⁰

Stěžejní částí byla pedagogická sekce, které předsedal Josef Sulík. Sekce pedagogicko-didaktická měla tři části: Pedagogika, Didaktika, Tělesná výchova a zdravotnictví. Úvodní řeč měl na starost předseda Josef Sulík, který se zmínil o kořenech české pedagogiky, o psychologii, která je důležitá pro práci vychovatele, a o pedagogickém výzkumu.⁸¹

V první části vystoupil se svým příspěvkem **Ladislav Švarc**. Jeho příspěvek nesl název Svobodná škola – místo pedagogické tvorby. Švarc poukázal na důležitost dětské osobnosti, kterou je potřeba vnímat jako celek. Dále se zaměřil na důležitost dětské otázky, na které by měla stavět nová svobodná škola, kterou Švarc představil takto:

- bezpodmínečná svoboda vychovatelské a vyučovací látky,
- odstranění rozvrhu časového i látkového předurčení,
- tvorbou nahradit mechanické činnosti,
- výchova přistupování k životu, účastnění se skutečného řešení denních potřeb,
- osnovy vychází z potřeby dítěte,
- zařazení hry do výuky.

Vedle nové svobodné školy představil Švarc také to, jak si představuje nového českého vychovatele:

- musí být schopen sebevýchovy z lásky k dětem, z lásky k životu,
- nehraje před dětmi každoročně tytéž scény, ale žije s dětmi,
- je bez přetvářky, protože je plně přesvědčen, že nemůže děti oklamat jen strojenou účastí na drobných jejich zájmech a starostech,
- mluví pouze pravdu, a proto mu nemůže odolat dětská duše,
- je člověk nepovýšený, důvěryhodný, neunavený tíhou dětské otázky.⁸²

79 Největší zastoupení měli učitelé obecných škol a řada z nich byli budoucí pokusníci.

80 KOJZAR, Jaroslav. *Na okraji všeučitelského sjezdu v r. 1920* [online]. [cit. 2018-12-11]. Dostupné z: http://pages.pedf.cuni.cz/pedagogika/?attachment_id=8834&edmc=8834

81 ČÁLEK, František a Bohuslav KÁDNER, ed. *První sjezd československého učitelstva a přátel školství v osvobozené vlasti v hlavním městě Praze od 1.–3. července 1920*. Praha: Sjezdový výbor československé obce učitelské, 1921., s. 164

82 František a Bohuslav KÁDNER, ed. *První sjezd československého učitelstva a přátel školství v osvobozené vlasti v hlavním městě Praze od 1.–3. července 1920*. Praha: Sjezdový výbor československé obce učitelské, 1921., s. 188-189

Ve druhé části vystoupil se svým příspěvkem Výchova životem a prací František Bakule,⁸³ který stejně jako Švarc nastínil svou představu nové školy. V této části vystoupil se svým příspěvkem i Antonín Kavka,⁸⁴ který svůj příspěvek nazval Výchovné ruční práce a organizace domácího průmyslu hračkářského v horských krajinách naší republiky. Kavka ve svém příspěvku, připomněl, jaké přírodní bohatství poskytují české hory, a to především dřevo, které bylo důležitou součástí jeho projektu. Tento učitel se zabýval nejen reformou školství, ale i reformou sociální a průmyslovou. Kavka se snažil o zapojení sociálně znevýhodněných osob do pracovního procesu a zlepšit tak jejich životní podmínky. Tyto jedince učil vyrábět dřevěné hračky, které pak děti ve škole malovaly.⁸⁵

Další, kdo v této části vystoupil, byl Otokar Chlup, který představil svůj příspěvek Mravní a občanské vzdělání ve škole, ve kterém navrhoval zařadit občanskou nauku jako samostatný, povinný předmět do všech škol.⁸⁶

Ve třetí části vystoupil se svým příspěvkem **Ferdinand Krch**, jenž svůj příspěvek nazval Přirozený pohyb a vlastní zájmy dítěte podkladem tělesné výchovy na škole národní.⁸⁷

Jak již bylo řečeno, reformní hnutí 20. let 20. stol. vycházelo ze stejné myšlenky, ale přesto byl každý pokus něčím originální, proto si zaslouží i po takové době pozornost mezi pedagogy i u široké veřejnosti.

83 František Bakule (18. května 1877 Lidmovice u Vodňan – 15. ledna 1957 Praha) byl reformní pedagog, který nejprve působil jako učitel na Malé Skále, kde se věnoval svému prvnímu pedagogickému pokusu, který byl inspirován ruskou pedagogikou a literaturou. Poté Bakule spolupracoval s Rudolfem Jedličkou a následně založil vlastní ústav v Praze. V tomto ústavě vznikl pěvecký sbor Bakulovi zpěváci, který proslul i ve světě.

PRAŽÁK, František. *Počátky české školy pokusné*. Praha: B. Kočí, 1927. Pedagogická knihovna., s. 17-21

84 Antonín Kavka se narodil 7. srpna 1886 v Chotěšicích. Vystudoval učitelský ústav v Hradci Králové. Nejprve působil v rodném kraji a v roce 1909 byl ustanoven učitelem v Jedlině.

85 ČÁLEK, František a Bohuslav KÁDNER, ed. *První sjezd československého učitelstva a přátel školství v osvobozené vlasti v hlavním městě Praze od 1.–3. července 1920*. Praha: Sjezdový výbor československé obce učitelské, 1921., s. 252-253

86 Předmět občanská výchova a nauka byl zařazen do osnov v roce 1923 takzvaným malým školským zákonem.

87 ČÁLEK, František a Bohuslav KÁDNER, ed. *První sjezd československého učitelstva a přátel školství v osvobozené vlasti v hlavním městě Praze od 1.–3. července 1920*. Praha: Sjezdový výbor československé obce učitelské, 1921., s. 269-321

Poznatky z tohoto příspěvku představím v podkapitole Tělesná výchova.

3.1 Dům dětství

Pokud bychom se zeptali Ladislava Švarce, proč pojmenovali své pokusné zařízení zrovna Dům dětství, odpověděl by takto: „*Dům dětství? Proto, abychom se vyhnuli slovu škola, které nám připomínalo školení podle plánu předem vypracovaného, bez ohledu na dětské zájmy; my jsme usilovali o výchovný ústav s novým základem. Chtěli jsme ústav, v němž by bylo dítě a dětství respektováno, více než stará škola může a smí dovoliti. Jméno Dům dětství bylo zvoleno i proto, abychom se vyhnuli slovu sirotčinec, když tento ústav byl určen legionářským sirotkům. Slovu sirotčinec vyhnuli jsme se zase proto, že si při něm mnohý představuje místo vzdechů, tuhé kázně a uniformy.*“⁸⁸

A Krch by k jeho vysvětlení dodal, že Dům dětství opravdu nebyla škola, ale spíše pracovní besídka.

Důležité je uvést, že se Krch v tomto období nevěnoval pouze práci v Horním Krnsku. V roce 1920 opravoval, usměrňoval a předával rady Milošovi Seifertovi⁸⁹ při psaní knihy *Přírodou a životem k čistému lidství. Příručka českých Junáků*⁹⁰, která byla označována za nejhodnotnější knihu pro ty, jež se rozhodli pracovat v novém duchu s mládeží⁹¹, a to proto, že se v ní spojují vychovatelské zkušenosti Krcha a Seifertovy vědomosti junácké a woodcraftové ideologie. Spolu se Seifertem založil Krch československé hnutí Lesní moudrosti a následně na to byl zvolen starostou první junácké organizace.⁹²

V období první republiky byl ve velkém rozkvětu Sokol, každý patnáctý občan byl jeho členem. Krch měl vedle hudby velký zájem o pohyb, denně cvičil, dbal, aby součástí výchovy byl pohyb.

88 ŠVARC, Ladislav. *Hlas z Domu dětství*. V Krnsku: [s. n.], 1933., s. 6

89 Miloš František Seifert (8. ledna Sušice 1887–1941) byl přírodovědec, učitel, spisovatel, překladatel a především propagátor woodcraftského hnutí u nás.

Život Miloše Seiferta – Woowotanny v datech a obrazech. *Liga lesní moudrosti* [online]. [cit. 2018-12-12]. Dostupné z: https://www.woodcraft.cz/index.php?right=historie_clanky&sid=&cl=biminigi_seifert_zivot

90 Seifert v závěru knihy zmiňuje Krchovu zásluhu na jejím vydání.

SEIFERT, Miloš. *Přírodou a životem k čistému lidství. Příručka českých junáků*. V Praze: Dědictví Komenského, 1920., s. 554

91 APP, karta 235, VAVRDA, Miroslav. *Devadesát let Ferdinanda Krcha: zasloužilého učitele*. Albatros. Brno, 1971.

92 Přemysl Pitter. *Život a dílo: Sborník referátů a diskusních příspěvků z mezinárodního semináře konaného dne 27. 3. 1993 v Pedagogickém muzeu J. A. Komenského v Praze*. Praha: Pedagogické muzeum J. A. Komenského (Praha, Česko), 1994. ISBN 80-901461-1-2., s. 51

Proto je zvláštní, že nebyl členem Sokola a nikde se o něm nezmiňuje jako o prospěšné organizaci. Podstatnou část sokolského programu tvořily striktně daná cvičení a možná to byl důvod, proč Krch tuto organizaci nepodporoval, protože jeho tělesná výchova byla postavená na volném pohybu. Jiným důvodem může být Krchova pracovní vytíženost, která mu nedovolila mít vlastní zájmy.

Roku 1923 nastupuje Krch jako záskok v pomocné škole v Praze. Žáci na této škole pocházeli z rodin, ve kterých byla bída, což šlo vyčíst z jejich tváří a oblečení. Proto jim škola umožňovala dvakrát týdně se umýt a každý den dostávali k svačině polévku nebo kaši. Tito žáci strádali nejen materiálně, ale i citově. Proto nebylo neobvyklé, když se chtěli mazlit, objímat a vyjadřovat se, jak mají pana učitele rádi. Krch si žáky získal hned od začátku, a to proto, že výuku vystavěl na jejich přáních. Pokud si přáli žáci změnit činnost, například již nechtěli počítat, přestali počítat a místo toho jim začal Krch vyprávět nějaký příběh, což měli žáci velmi rádi.

Paměť měli žáci dobrou, ale jen na zapamatování toho, co chtěli (například detaily oblíbených pohádek, které jim Krch vyprávěl). Tyto děti neznaly přetvářky a říkaly vše, co měly na srdci.⁹³ Velké zklamání pro žáky bylo, když se vrátil jejich pan učitel a Krch školu opustil. Krch po odchodu z této školy napsal: „*Ubohé děti, které nikdo nechce mít rád! Žel, že nemám více životů, abych vám jeden z nich mohl darovat, že nemám moci, abych vám mohl zajistit denně čisté tělo, čistý šat, sytý žaludek a milý rozhovor s příjemnou prací místo slabomyslné osnovy školní, a žel, – co je přitom nejhoršího, – že se nemohu zbavit pocitu provinění a spolukřivdy na vás páchané.*“⁹⁴

3.1.1 Založení Domu dětství

S rokem 1918 skončila doba, kdy: „*bylo třeba skrývat se s novotami před inspektory, kteří slídili po všem, co odbíhalo od osnov a nařízení*“.⁹⁵ A tak mohli Krch se Švarcem začít plánovat vlastní pokusné zařízení někde v přírodě, kde by dopřáli dětem naprostou svobodu v jejich tvůrčích projevech. Krch na poli mravního rozvoje dětské duše a Švarc na poli umění a krásy.⁹⁶ Společně tedy vypracovali Vychovatelský program Domu dětství,⁹⁷ ve kterém představili veškeré složky

93 APP, karton 162, O dětech, s. 46–48

94 Tamtéž, s. 49

95 ŠVARC, Ladislav. *Hlas z Domu dětství*. V Krnsku: [s. n.], 1933., s. 3

96 NPMK, S149, Dům dětství IV., s. 838b

97 Celá verze Vychovatelského programu Domu dětství je uvedena v pátém dílu Krchova spisu *Dům dětství* na str. 908–918.

jejich výchovy. Tento program předali v roce 1919 Alici Masarykové, která ho jménem Organizace sociálních služeb dne 21. června 1919 podala na ministerstvo školství jako návrh na zřízení výchovného ústavu nového typu pro osiřelé děti. Doktorka Masaryková doporučila autory výchovatele programu k pedagogické práci, aby mohli prokázat: „že výchova životem a prací dostačí k úplnému rozvoji všech tělesných a duševních vloh dítěte“.⁹⁸

Ministerstvo školství návrh schválilo velmi rychle, a to dekretem ze dne 26. června 1919 č. 27.591, a označilo Dům dětství jakou soukromou dvoutřídní školu, která měla schválený rámcový program, v němž byly určeny zásady a směrnice, nikoliv učební látka.⁹⁹

Jaký byl důvod rychlého schválení? Reagovalo ministerstvo na nastalou situaci, kdy bylo potřeba postarat se o osiřelé děti, které přišli o své rodiče v první světové válce, nebo to bylo díky tomu, že návrh podala dcera československého prezidenta?

Dalším důležitým krokem bylo najít vhodné místo, kde by se navrhovaný projekt realizoval. Organizace sociálních služeb počítala se zámečkem Leontin na Hořovicku, který však nezískala, a bohužel neměla dostatek peněz, aby zajistila jiný objekt.

Můžeme se domnívat, že posléze Krch předložil jejich návrh Kanceláři československých legií, která se ho ujala a zajistila pronájem zámku Horní Krnsko u Mladé Boleslavi od bývalého hraběte Eugena Vratislava z Mitrovic na dvacet let.

Zámek Horní Krnsko sice nesplňoval Krchovy představy o místu v blízkosti lesů, ale bylo zde krásné údolí a hlavně zpustlý zámecký park, který Krcha uchvátil. Zpustlé a zdivočelé prostředí bylo ideální pro dětskou hru. Budova zámku byla ovšem v dezolátním stavu a zcela nevhodná pro pobyt dětí. Netekla zde voda, chybělo elektrické vedení, kamna byla zastaralá a tak dále. Na Krcha a jeho spolupracovníky čekalo mnoho práce.

Na jaře roku 1920 začaly stavitelské práce, které byly zdržovány nedostatkem stavebního materiálu a financí.¹⁰⁰ Krch musel neustále něco zařizovat, a proto bylo toto období pro něj jistě velmi vyčerpávající. Měl však silnou motivaci, vidinu splněného snu v podobě vlastního výchovného zařízení.

Přestože stavitelské práce ještě neustaly, v srpnu téhož roku přijíždí do Domu dětství první děti. Začátky v Domě dětství nebyly lehké. Prvních dva a půl roku probíhala výchova na staveništi

98 NPMK, S149, Dům dětství V., s. 921

99 ŠVARC, Ladislav. *Hlas z Domu dětství*. V Krnsku: [s. n.], 1933., s. 7

100 NPMK, S149, Dům dětství V., s. 921-922

a jednalo se spíše o ozdravovnu. Přesto všechno dokázal Krch se svými spolupracovníky vytvořit podmínky pro nová poznání a rodinnou atmosféru. Krcha považovaly děti za svého tatínka a maminku měly děti v hlavní vychovatelce. V Domě dětství se vystřídaly celkem tři vychovatelky. První byla „maminka“ Čapková, starší paní, která působila dojmem churavé ženy. Byla sice laskavá k dětem, ale skoro všechnu její práci musela zastat její dcera Adélka, která působila jako pomocná vychovatelka. V roce 1921 nastoupila nová hlavní vychovatelka, paní Mancelová, která zde pracovala pouze půl roku, a po ní nastoupila paní Hladečková. Paní Hladečková dokonale plnila svou roli. Pro děti byla maminkou, nejen oslovením, ale i tím jak, se chovala. Byla veselá, ráda zpívala, měla ráda děti a neuměla se zlobit.¹⁰¹

V tomto období nebyly v budově žádné učebny a děti tak nabyly dojmu, že si pouze hrají na školu. Teprve od ledna roku 1922 začal Dům dětství fungovat tak, jak jej známe z odborné literatury.

3.1.2. Organizace Domu dětství

V Domě dětství byly děti od dvou do čtrnácti let. Krch považoval věkově heterogenní skupinu za velmi důležitou. Mladší děti se učily od straších, starší děvčata se připravovala na roli matky a nahrazovala mladším dětem maminky. Tento vztah hezky ilustruje úryvek z autentického vyprávění jedné dívky z Domu dětství: „*Hádejte, děti, koho mám nejradši? Honzíčka, to je můj Honzíček. Vždy, když k němu ráno přijdu, volá už z postýlky: „Andůlko, já ty dám pušu!“ Přistoupím k jeho postýlce a tu on mne chytne okolo krku a já jeho.*“¹⁰²

Krch znal své děti velmi dobře. V jeho spisech nalezneme velmi podrobné charakteristiky všech dětí, které v Domě dětství žily.

Výchovná výuka, jak bychom mohli nazvat vyučování v Domě dětství, probíhala ve dvou třídách a třech učebnách (dvě učebny a zahrada). Děti byly do tříd rozděleny pouze na výuku, ostatní čas trávily společně jako jedna velká rodina. Můžeme říci, že toto rozdělení bylo reformní, jelikož v běžných školách se starší děti stále vzdělávaly na oddělených měšťanských školách, které byly zrušeny až školskou reformou z roku 1948. První nižší třídu, ve které byly děti od šesti do deseti let, měl na starost učitel Švarc. Druhou třídu měl na starost Krch a tvořily ji děti od deseti do čtrnácti

101 NPMK, S149, Dům dětství I., s. 9

102 Tamtéž, s. 158

let. Toto rozdělení tříd mezi učitele je trochu zarážející. Krchovi více vyhovovala práce s mladšími dětmi, protože nebyly ještě tolik „zkažené“ společnostmi a byly více spontánní. Krch pravděpodobně přenechal Švarcovi nižší třídu, aby se mohl zaměřit na prvotní kresby, které byly předmětem jeho odborné činnosti.

Přestože byli Krch se Švarcem proti předepsaným osnovám a rozvrhům, nemůžeme se domnívat, že vzdělávání a výchova probíhaly bez nich. Osnovu v Domě dětství tvořily životní potřeby a zájmy. Rozvrh byl jiný, volný, minimální, ale pevně daný. Dále zde zavedli takzvaný Domácí řád Domu dětství v Krnsku.¹⁰³ První část byla určena dětem školního věku, druhá dětem předškolního věku, třetí část se týkala režimu dne v neděli a o svátcích a čtvrtá část zahrnovala různá ustanovení, která se týkala hygieny (například všechny děti se koupaly jednou týdně, čisté oblečení se měnilo po koupání atd.). Domácí řád tvořil jen takovou obecnou strukturu dne, která se mohla různě měnit podle nastalé situace. Každé ráno v devět hodin probíhal ranní rozhovor o tom, co se dětem předchozí den nejvíce líbilo, a naopak. V těchto rozhovorech pozoroval Krch u dětí růst jejich mravního vkusu: „*jejich sebezpozorování a sebeuposuzování, citlivost svědomí; jejich srdečné soužití a vzájemné si pomáhání*“.¹⁰⁴ Tento rozhovor zavedl Krch do režimu dne na základě nápadu Gustava Gammi, který navrhoval, aby si děti psaly každý večer do deníků, co se jim nejvíce líbilo. Krch však neměl mnoho důvěry k tomuto návrhu, jelikož znal dětskou nestálost a měl zkušenost s dětskými ušmudlanými notýsky, které měly popsane třeba tři strany, ale zbytek deníku zůstával prázdný.

Školní vyučování začínalo v devět hodin, od jedenácti do půl dvanácté byla velká přestávka a vyučování končilo v jednu hodinu. Můžeme si povšimnout, že časové rozvržení výuky je totožné s Krchovým ideálem školy, který je popsán v předešlé kapitole.

Učení vycházelo z dětského zájmu, kdy všechny předměty splývaly (kromě učiva trivia) a jednalo se tak o přirozenou koncentraci učiva. Příkladem takového učení je zhlédnutí divadelní hry *Psohlavci* od Aloise Jiráska. Následující dny po představení vyprávěl Švarc dětem o Domažlicku, děti si předčítaly Jiráska, kreslily Kozinu, řešily morální problémy ve hře atd.¹⁰⁵ Zajímavé na tomto příkladu je, že Švarc měl ve své třídě děti ve věku od šesti do deseti let, a přesto zvolil tak náročné téma, které však zvládl přizpůsobit.

103 NPMK, S149, Dům dětství V., s. 935-940

104 NPMK, S149, Dům dětství V., s. 269

105 ŠVARC, Ladislav. *Hlas z Domu dětství*. V Krnsku: [s. n.], 1933., s. 8-9

Pokaždé se však nedalo vycházet z dětského zájmu, někdy byly děti bez zájmu cokoliv dělat. V těchto situacích využívali učitelé učení mechanického trivia. Učení trivia zároveň usměrňuje dětský zájem. Krch trivium uznával a dbal, aby si ho děti osvojily, na rozdíl od Švarce. Švarc: „*věnoval více času výtvarné výchově než triviu a pak musel narychlo s dětmi učivo dohánět*“.¹⁰⁶

V Domě dětství převažovalo sociálně afektivní učení nad kognitivním učením, tedy učení, při kterém se dítě učí hodnotám, sociálním vztahům a citovým prožitkům.¹⁰⁷ Krch se věnoval i dětské **dramatizaci**, kterou pokládal za nejlepší cestu k rozvázání dětských jazýčků. Dramatizace podle Krcha „*vede k pohotovosti, odvaze a osamostatnění u povah nesmělých; ona přemáhá pocit méněcennosti a posiluje vůli radostí z malých úspěchů, které děti objektivně kvitují*“.¹⁰⁸

Krchovi šlo především o samotnou dramatizaci, ne o její výsledek. Veškerá dramatizace byla improvizací. Děti se neučily žádné texty nazpaměť, nikdo jim neříkal, kde mají stát nebo jak moc hlasitě mají mluvit. Krchovou oblíbenou scénérií byla příroda, kde nechal dětem prostor pro rozvoj jejich fantazie. Dramatické hry si děti vymýšlely samy, jen občas jim byla vnuknuta inspirace.

Mezi dětmi bylo oblíbené loutkové divadlo, které jim věnovala dcera malíře Mikoláše Alše. Toto divadélko bylo vzácné nejen pro svoji krásu, ale také tím, že s ním hrával divadlo svým dětem sám Aleš. Vždy v neděli sehrály starší děti ostatním dětem nějaké představení: klasické pohádky, dětské vymyšlené příběhy, pohádky z knížek. Tato představení si děti samy nacvičovaly a organizovaly. Divadélko mělo ale své využití i při výuce nebo si s ním děti hrály pro vlastní potěšení.

Švarcovou dominantou byla výtvarná výchova. Švarc si uvědomoval důležitost barev, které působí na dětskou mysl a vyvolávají v nich různé pocity a nálady. Proto dětem místo tužky nabídl štětec, který dětem umožnil radovat se z barev. Bílé papíry nahradil Švarc barevnými, ze kterých mohly děti vystřihovat různé tvary, a nastal tak opačný proces. V tomto případě nedávaly děti tvaru barvu, ale barvě tvar. Další oblíbenou technikou byla takzvaná batika (malování voskovými křídami). Tato technika vyhovovala především mladším dětem. Švarc se snažil děti pouze

106 Eliška. *V tichu a skrytu: Fedor Krch, pedagog a člověk (1881–1973)*. Praha: Kalich, 2017. ISBN 978-80-7017-244-5., s. 151

107 ZAPLETALOVÁ, Eliška a Eva STODŮLKOVÁ. *Pedagogika pro střední školy*. Beroun: Machat, 2011. ISBN 978-80-87517-22-2.

108 NPMK, S149, Dům dětství II., s. 584

inspirovat barevnými předměty a obrazy, jelikož jim nechával absolutní svobodu v jejich výtvarném projevu.¹⁰⁹

Švarc také přispěl se svým projektem dětské vesničky, který vycházel ze všeobecné dětské záliby stavění si domečků v přírodě. Pro děti sehnal počáteční stavební materiál (prkna, dřevěné bedny od amerických darů a podobně). Děti si postavily malé dřevěné chaloupky. Hlavně chlapci si při stavbě vyzkoušeli tesařské a truhlářské práce. Vnitřek chaloupek si děti vybavily nábytkem a vytvořily tak malé útulné domácnosti. Před chaloupkami měly děti zahrádky, na kterých se učily práci na zahradě.¹¹⁰

Švarc však nebyl jediný učitel, který se zabýval výtvarnou výchovou. Na podzim roku 1922 se do Domu dětství nastěhoval Krchův a Švarcův dlouholetý přítel Ladislav Havránek¹¹¹. Tyto tři pedagogy svedl dohromady novinový článek Josefa Tůmy, který pojednával o podivuhodných úspěších Ladislava Havránka na obecné škole ve Všelicích u Mladé Boleslavi.

„L. Švarc se jel přesvědčit a byl Havránkovou osobností okouzlen. Ale nejvíce se podívoval v Havránkově škole výstavce výtvarných prací žáků, instalované v jedné místnosti.“¹¹²

Havránkovi žáci při hodinách modelovali, kreslili, malovali a zpracovávali různé materiály: kov, vlnu, papír, dřevo, kůži či hlinu. Není divu, že byl Havránek pozván do Prahy, aby zde přednášel pro pražské učitele, kteří byli stejně jako Švarc nadšeni z jeho skvělých námětů a výborného výtvarného provedení prací jeho žáků. Od té doby Švarc s Havránkem těsně spolupracovali, poněvadž je vázal společný zájem – výtvarná výchova a otázky školy viděné očima stejné učitelské generace.

Přesto se jejich přístup k výtvarné výchově lišil. Havránek byl zaměřen spíše na ruční práce v dílně než na malbu, kterou propagoval Švarc. Díky Havránkovi si děti mohly vyzkoušet rukodělné práce a základy některých řemesel.

109 ŠKALOUDOVÁ PUCHMAJEROVÁ, Lucrezia. Ladislav Švarc a jeho přínos výtvarné výchově. *Výtvarná výchova: časopis pro výtvarnou a obecně estetickou výchovu školní a mimoškolní*. 2004, **44** (3), 10-11. ISSN 1210-3691., s 11

110 NPMK, S149, Dům dětství II., s. 420

111 Ladislav Havránek (24. prosince 1884 Dubeč – 17. září 1961 Velké Všelisy u Mladé Boleslavi) vystudoval učitelský ústav v Kutné Hoře a poté působil jako učitel na trojtřídní obecné škole ve Všelicích na Mladoboleslavsku. Posléze navázal spolupráci s Ladislavem Švarcem a Ferdinandem Krchem.

SPĚVÁČEK, Václav. *Průkopníci českých pokusných škol*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1978., s. 75

112 PENC, Václav. *Cesta Ladislava Švarce*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1975., s. 62

Havránek však přispěl i jinak, zasloužil se například o hospodářskou úsporu Domu dětství. Krch si Havránek velmi vážil a považoval ho za svého jediného opravdového spolupracovníka v Domě dětství. Byl pro něj totiž nejen pracovní oporou, ale i oporou morální. K této souhře pravděpodobně napomohla i jejich podobná povaha. Oba navenek působili spíše plaše a tiše, ale jakmile byli mezi dětmi, jako by ožili, začali sršet vtipem a otevřeli svou duši dětem. Se Švarcem Krcha pojila pouze společná myšlenka vlastního výchovného zařízení, jinak si každý pracoval po svém.

Krchovou specialitou byla hudební výchova. S hudební výchovou Krchovi ze začátku vypomáhal jeho přítel Josef Kříčka, který do Domu dětství pouze dojížděl z Prahy. Díky tomu mohl Krch do výchovy zařadit umělou rytmiku s hudbou, tedy s Kříčkovým klavírním doprovodem. Avšak toto období netrvalo dlouho. Kříčkovi jeho pracovní vytížení v Praze nedovolovalo jezdit pravidelně, a tak musel Krch zařadit rytmiku přirozenou, která využívá dětské přirozenosti a jiných dostupných doprovodů.¹¹³ Zajímavostí je, že přestože měl Krch absolutní sluch a jeho maminka hrávala v mládí na klavír, on sám pravděpodobně hru na klavír neovládal.

Dále Krch využíval při hudební výchově Dalcrozovu „plastickou improvizaci“. Při této metodě děti plasticky, to znamená gesty a pohyby, vyjadřují udané rytmy nebo celé hrané melodie.¹¹⁴ Za zmínku stojí i metoda melomimiky, která spojuje sborový zpěv a tanec.¹¹⁵

Děti v Domě dětství nebyly známkovány. Jediné hodnocení, které zde probíhalo, byla slovní zpětná vazba od učitelů. Výuka bez známek odbourala u dětí strach ze známek špatných a přispěla tak k lepší atmosféře ve třídě. Vysvědčení však děti dostávaly, jelikož docházely na konci školního roku na přezkoušení do některých z veřejných škol.

Po výuce mezi druhou a čtvrtou hodinou odpolední chodily děti v malých skupinkách (2 až 6 dětí) na odpolední procházky. Cíl procházky si volily samy, společnou radou. Každá skupina si zvolila nejrozumnějšího za svého vůdce (nebylo to však striktní pravidlo, někdy si zvolily děti za vůdce nejmladšího ze skupiny, aby mu udělaly radost), který ručil za pořádek, bezpečnost a slušné chování ostatních členů skupiny. Po večeri tito vůdci podávali referáty o průběhu procházky. Mohli si vybrat písemnou nebo ústní formu. Tyto referáty vypadaly například takto: „*Když jsme šli domů, tak jsme se načernili (pekli brambory), udělali jsme si vousy a obočí. Na cestě jsme potkali lesního,*

113 NPMK, S149, Dům dětství II., s. 391

114 Str. 63–64, GREGOR, Vladimír a Tibor SEDLICKÝ. *Dějiny hudební výchovy v českých zemích a na Slovensku*. Praha: Supraphon, 1973., s. 63–64

115 Tamtéž, s. 72

který se na nás zlobil, že jsme v lese dělali oheň. U potoka jsme se umyli a zase jsme vypadali jako lidé.“¹¹⁶

Krch pokládal tyto procházky za velmi důležitou součást výchovy. Děti díky nim poznávaly přírodu, okolí a nové lidi.

Krch založil v Domě dětství dvě junácké družiny, chlapeckou a dívčí pro dvanáct nejstarších dětí. V létě pro děti pořádali stanový tábor, jehož program byl obdobný jako na junáckých táborech. Přes den děti hrály různé hry a skládaly třeba zkoušku Tří orlích per. (Při této zkoušce musí uchazeč vydržet 24 hodin nejíst, 24 hodin nemluvit a 24 být někde ukryt tak, aby ho nikdo neviděl.) Večer pak zapálili táborový oheň a při jeho zahájení vždy jeden z chlapců zpíval píseň Vahú. Pro vybraného chlapce to byla velká pocta.

Junáctví (tzn. život v náručí volné přírody) Krch pokládal vedle domova (tzn. život prožitý v láskyplné rodině) za nejmocnější, nejhlubší a nejúčinnější formu citové výchovy pro mladou duši. Ovšem za předpokladu správného vedení dospělého.

3.1.3 Zrušení Domu dětství

Dům dětství poctilo svou návštěvou mnoho významných osobností. Jezdil sem malovat Švarcův bratr Václav, a tak měly děti jedinečnou možnost pozorovat opravdového malíře při jeho práci. Děti se také těšily na návštěvy Lídy Durdíkové, která jim hrála maňáskové divadlo. A v neposlední řadě sem jezdil již zmiňovaný Gustav Gamma, který Dům dětství začal navštěvovat od roku 1922.

Krch obdivoval jeho smysl pro humor, jeho bezprostřednost a způsob, kterým si uměl děti získat. Gamma v Domě dětství zavedl několik novinek a rozproudil tak v něm život. Ráno se začínalo ranními cviky, které napomáhaly k otužování a přispívaly k lepšímu zdravotnímu stavu dětí. Děti si pod jeho vedením založily cestovní fond, díky kterému vyjížděly na různé výlety. Zásadní novinkou, kterou Gamma přinesl do Domu dětství, bylo vegetariánství. Krch děti velmi podporoval v rozhodnutí vzdát se konzumace masa. Jiného názoru však bylo vedení Podpůrného fondu legionářů, které vegetariánství označilo za nezdravý způsob stravování pro děti.

Krch již delší dobu vedl boj o zachování Domu dětství s Podpůrným fondem legionářů. Švarc označil právě Gammovy novinky za původce zániku Domu dětství. Krch se Gammy zastal, ale

připustil, že Gamma nepřímo urychlil zrušení Domu dětství, přesto však nikdy nelitoval, že s nimi Gamma spolupracoval.¹¹⁷

Vedení Podpůrného fondu legionářů vypracovalo v srpnu 1923 zprávu o likvidaci Domu dětství z těchto důvodů:

1. Učitelé neumožňují dětem normální výchovu, kterou má Podpůrný fond legionářů dětem zaručovat.
2. Nelze vyhovět podmínce učitelů, aby byly do Domu dětství umístěny pouze tělesně a duševně zdravé děti.
3. Je potřeba umístit do Domu dětství více dětí.
4. Podpůrný fond legionářů nemá již dostatek financí, aby financoval pedagogický experiment pro 30 až 40 dětí, když se musí starat o sta dalších.

Ve zprávě jsou uvedeny ještě další důvody, ale tyto můžeme považovat za zásadní. Krch se svými spolupracovníky byl jistě rozhořčen, když četli tuto zprávu. Vysvětlovat, že tyto důvody jsou nesmyslné, nemělo již po tak dlouhém boji cenu. Proto spolupracovníci z Domu dětství požádali dopisem alespoň o dokončení školního roku, aby připravili děti na přechod do běžných škol. Odpovědi se jim nedostalo, ale školní rok se svými dětmi dokončili a v červnu 1924 se pomyslné brány Domu dětství uzavřely.

Krch se postaral o všechny své žáky z vyšší třídy. Všichni buď odešli do učebního oboru, anebo na střední školu, kde žili na internátě. Kancelář československých legií za ně dál hradila jejich finanční náklady.¹¹⁸

Osudy dětí po odchodu z Domu dětství se velmi lišily. Příkladem může být osud ruského chlapce jménem Jura. Do Domu dětství přišel ve dvou letech, jelikož jeho matka studovala v Praze medicínu a neměla čas se o něj starat (pozn.: otec padl v 1. světové válce). Po zrušení Domu dětství si matka vzala Juru k sobě do Prahy. Pak se znovu provdala, avšak její nový partner se prohlásil za Němce, tudíž musel narukovat, a s ním povolali i Juru. Oba se již z války domů nevrátili.¹¹⁹

117 NPMK, S149, Dům dětství IV., s. 844-849

118 VLASÁKOVÁ, Eliška. *V tichu a skrytu: Fedor Krch, pedagog a člověk (1881–1973)*. Praha: Kalich, 2017. ISBN 978-80-7017-244-5., s. 116-123

119 NPMK, S149, Dům dětství I., s. 161–182

Zrušení Domu dětství se velmi dotklo Krchova přítele Vojtěcha Beneše,¹²⁰ který Dům dětství navštěvoval se zahraničními hosty. Beneš nabídl Krchovi přemístit jejich pokus na jiné místo, konkrétně do budovy trojtřídní školy. Kreh však tuto nabídku musel odmítnout, jelikož prostředí školy nesplňovalo požadavky pro jejich práci.¹²¹

*„Do uvolněné budovy v Krnsku Podpůrný fond legionářů posléze přistěhoval osmdesát nových chovanců. Bývalý Krchův kolega Ladislav Švarc zůstal i se svou ženou a dítětem v Krnsku devět a půl roku v novém ústavu pro sirotky po legionářích, než byl ústav v roce 1933 zrušen.“*¹²²

Fakt, že Švarc přijal práci v nově vzniklém sirotčinci, je zarážejí, když sám v odůvodnění názvu Domu dětství uvádí, že se chtěli vyhnout označení sirotčinec. Můžeme pouze spekulovat o tom, proč se rozhodl zůstat. Možná chtěl pokračovat ve své práci i nadále, což se mu podle Františka Pražáka moc nedařilo, jelikož mu chyběly Havránkovy ruce¹²³ a Krchova odpovědná citlivost.¹²⁴ Jiným důvodem může být odpovědnost vůči rodině. Stabilní pracovní místo mu zaručovalo, že ji uživí.

120 Pedagog a spisovatel literatury faktu Vojtěch Beneš (11. května 1878 Kožlany – 20. listopadu 1951 South Bend USA) byl starším bratrem prezidenta Edvarda Beneše. V období 1920–1925 zastával nejprve funkci okresního školního inspektora a poté zemského školního inspektora. Byl též politik a meziválečný i poválečný poslanec Národního shromáždění.

Vojta Beneš. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001–[cit. 2018-12-12]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Vojta_Bene%C5%A1

121 NPMK, S149, Dům dětství IV., s. 854f

122 VLASÁKOVÁ, Eliška. *V tichu a skrytu: Fedor Kreh, pedagog a člověk (1881–1973)*. Praha: Kalich, 2017. ISBN 978-80-7017-244-5., s. 123

123 Ladislav Havránek se po zrušení Domu dětství vrátil do Všelice.

124 PRAŽÁK, František. *Počátky české školy pokusné*. Praha: B. Kočí, 1927. Pedagogická knihovna., s. 56

Komentáře osobností, které navštívily Dům dětství:

„V úsilí o činnou školu nejvýš ze všech dospěl Krnský pokus...“

Jan Uher

„Nemohu dodnes na tuto vzornou školu bez hlubokého pohnutí vzpomenout... tento zaniklý pokus vytvořit dětský ráj, to je dnes jako sen, který snad uskuteční budoucí pokolení.“

M. Heller, 1929

„Kdybychom nebyli viděli více než Krnsko, stálo za to, že jsme jeli do Evropy.“

prof. dr. C. Washburne z Chicaga, 1923¹²⁵

125 APP, karton ČAPP 22, Pracovní verze scénáře výstavy ke stodesátému výročí narození Ferdinanda Krcha v Pedagogickém muzeu J. A. Komenského v Praze pod názvem „Ferdinand Krch a přátelé Milíčova domu“

4. Krchova redaktorská činnost

První redaktorskou zkušenost získal Krch v redakci časopisu Zlatá brána, který založil již v roce 1919 a hned se ujal role šéfredaktora prvního čísla. Tento časopis se vyvinul z přílohy Dětský koutek Tělocvičného ruchu DTJ a jednalo se o první titul v samostatné Československé republice určený pro menší děti. Časopis byl určen převážně pro děti dělníků, členy Dělnických tělovýchovných jednot.¹²⁶ Jeho obsah však nebyl vyhraněně levicový a politickým otázkám se nevěnoval.¹²⁷ Jaké bylo poslání časopisu, představují redaktoři v úvodníku prvního čísla: „*Chceme se pokusit uhájit vám toho, čeho se nám samým nedostalo v plné míře: ochránit vaše dětství, umožnit vám dětství jaré a čisté, krásné a bohaté. Ve vás, ve svých dětech, chceme opravit sebe a ukládat své nejlepší.*“¹²⁸

V obsazích titulů se objevovala především domácí i překládaná beletrie na pokračování. Časopis otiskl například Setonovu *Knihu lesní moudrosti*. Dále v časopise byly dětské písně i s notovými zápisy, návody k dětským činnostem a hrám, úkoly a také příspěvky malých čtenářů (například říkanky, ilustrace nebo krátké prózy). Časopis byl kvalitně graficky zpracován a brzy se dostal na špičku čtenářské oblíbenosti jak u dětských čtenářů, tak u odborné veřejnosti. „*Kritika ocenila výchovnou sílu tohoto časopisu, ale vytkla, že není vhodné, když příspěvky dětí nejsou tištěny ve zvláštní rubrice, nýbrž zařazovány do textu celého čísla. Vtipně bylo napsáno, že se nemají vystavovat dětské kresby a malby v téže síni, kde visí díla mistrů.*“¹²⁹

Po vydání prvního ročníku předává Krch místo šéfredaktora Hanušovi Sedláčkovi-Promykovi.¹³⁰ Mohlo by se zdát, že důvodem Krchova odchodu byl nesouhlas s očekáváním vydavatele, tedy, aby

126 Svaz Dělnických tělovýchovných jednot byl založen v roce 1892, v roce 1948 byla jeho činnost přerušena a znovu byla obnovena v roce 1990.

Svaz dělnických tělovýchovných jednot ČR [online]. [cit. 2018-12-12]. Dostupné z: <https://www.sdtj.cz/>

127 ŠVEC, Štefan. *Česky psané časopisy pro děti (1850–1989)*. Praha: Karolinum, 2014. ISBN 978-80-246-24778-5., s. 619–621

128 Tamtéž, s. 621

129 PENC, Václav. *Cesta Ladislava Švarce*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1975., s. 62

130 Hanuš Sedláček-Promyk (24. 1. 1881 – 22. 5. 1950) spisovatel pro mládež, pedagog a publicista. Šéfredaktorem časopisu Zlatá brána byl až do jeho úředního zastavení, tedy do roku 1943.

Hanuš Sedláček. *LEGIE - databáze knih Fantasy a Sci-Fi* [online]. [cit. 2018-12-12]. Dostupné z: <https://www.legie.info/autor/1545-hanus-sedlacek>

časopis měl více levicové zaměření. Sám Krch uvádí, že pravým důvodem jeho odchodu bylo přílišné zaměstnání vedením Domu dětství.¹³¹

Krch byl také redaktorem dalších dětských časopisů (například Lípa, Zdravý svět, Naše písničky¹³², Kalendářiky – zápisničky) a knihovniček pro dorost Československého červeného kříže. Pozornost si určitě zaslouží ilustrovaný měsíčník Lípa, který Krch řídil společně s redaktorkou a spisovatelkou Antonií Tyrpeklovou -Kovaříkovou.¹³³

Tento časopis „plnil funkci věstníku Československého červeného kříže pro jeho členskou mládež, sloužil jako koordinační časopis, zprostředkovával styk jednotlivých skupin dorostu ČČK a organizoval i mezinárodní dopisování s mladými členy Červeného kříže z jiných zemí.“¹³⁴

K tomuto časopisu vydával Československý červený kříž přílohu *Radost*, která byla určena pro nejmladší Dorost Československého červeného kříže. Obsahem přílohy byly poezie a próza psané velkým písmem. Ve své době patřila *Radost* spolu se *Zlatou bránou* mezi čtenářsky nejúspěšnější a nejkvalitnější časopisy pro mladší děti, v ročníku 1930/1931 dosáhla na svou dobu mimořádného nákladu 32 000 výtisků.

Kvalitu přílohy potvrzovala i spolupráce s Josefem Ladou. Krch navštěvoval Ladu i doma, na jeho návštěvy vzpomíná Ladova dcera Alena takto: „*Strejček Krch chodíval k Ladům v těch šťastných dobách, kdy celá naše rodina ještě žila pohromadě v krásné pohodě. Ve dveřích bytu V Ohradách 1 (nyní Ladova ulice) jsme ho se sestrou Evou náležitě uvítaly, zavedly do tátovy pracovny a maminka za chvíli přinesla bílou kávu s buchtami. Skoro při každé příležitosti nám pan redaktor Krch přinesl některou z malých knížek loutkových her.*“¹³⁵

Při jedné takové návštěvě v létě 1932 se Krch zeptal jedné z Ladových dcer,¹³⁶ jestli jim tatínek něco vypráví. Odpovědí mu bylo, že Lada svým dcerám vypráví o kocourovi Mikešovi. Krch ihned

131 VLASÁKOVÁ, Eliška. *V tichu a skrytu: Fedor Krch, pedagog a člověk (1881–1973)*. Praha: Kalich, 2017. ISBN 978-80-7017-244-5., s. 61

132 Jednalo se o zcela nový pokus o měsíčník pro výchovu mládeže zpěvem.

133 Antonie Tyrpeklová-Kovaříková (1893–1974) je autorkou knihy *Děti proti válce*, která popisuje zážitky československých dětí z druhé světové války.

134 Kompletní ročník časopisu LÍPA 12.ročník – 1931-32. *Staré dětské časopisy* [online]. [cit. 2018-12-12]. Dostupné z: <http://www.detske-casopisy.cz/tag/lipa/>

135 APP, karta 235, VAVRDA, Miroslav. *Devadesát let Ferdinanda Krcha: zasloužilého učitele*. Albatros. Brno, 1971.

136 Nemohu napsat, jaké z dcer se Krch zeptal, jelikož Lada ve svých vzpomínkách uvádí dceru Alenu (viz s. 429, LADA. 2007, s. 429) a Alena Ladová ve svých vzpomínkách uvádí sestru Evu (viz APP, karta 235, VAVRDA, Miroslav. *Devadesát let Ferdinanda Krcha: zasloužilého učitele*. Albatros. Brno, 1971.)

požádal Ladu, aby o Mikešovi napsal do jeho časopisu. Lada tedy napsal o tom, jak učil kocoura Mikeše mluvit a chodit v botách. Lada se domníval, že tím je kapitola s Mikešem uzavřena, ale zmýlil se. Hned po vydání článku o Mikešovi navštívil Krch Ladu znovu a prosil ho, aby napsal pokračování, jelikož měl příběh u dětí velký ohlas a přály si znát další osudy Mikeše. A tak začal Lada pravidelně přispívat do časopisu *Radost*.

Příběhy kocoura Mikeše začaly vycházet knižně v roce 1934 a v roce 1936 získal Lada Rambouskovu cenu,¹³⁷ která se udělovala za nejlepší dětskou knihu roku. Po Mikešovi napsal Lada do *Radosti* ještě pohádky O chytré kmotře lišce, O bubácích a hastrmanech a Pohádky naruby.¹³⁸

Jelikož se u Krcha začaly objevovat zdravotní problémy, které začaly již v roce 1924, odchází roku 1930 do penze, avšak nepřestává vykonávat funkci redaktora¹³⁹ a také se věnuje literární tvorbě pro děti: *Sbírka veselých hříček pro děti* (1927), *Říkadla a písničky s pohybem* (1928), *Padesát veselých výstupů a divadélek pro děti* (1928), *Tři sta Kašpárkových legrací* (1932), *Děti o zvířátkách* (1932), *Jaro* (1937), *Moudrá knížka* (1937).

137 Rambouskovu cenu uděloval Masarykův lidovovýchovní ústav na počest Antonína Rambouska (12. ledna Nový Knín – 20. listopadu 1931 Praha), osvětového pracovníka, pedagoga a redaktora.

Rambousek, Antonín, 1872-1931. *Středočeská vědecká knihovna v Kladně* [online]. [cit. 2018-12-12]. Dostupné z: https://ipac.svkkl.cz/arl-kl/cs/detail-kl_us_auth-0261627-Rambousek-Antonin-18721931/

138 LADA, Josef. *Kronika mého života*. Vyd. 7., (V Knižním klubu v nové grafické úpravě 1.). Ilustrovala Alena LADOVÁ. V Praze: Knižní klub, 2007. ISBN 978-80-242-1856-4., s. 429–432

139 Funkci redaktora je nucen opustit se vznikem Protektorátu Čechy a Morava, tedy v době druhé světové války.

5. Krchova spolupráce s Přemyslem Pittrem

Co svedlo dohromady Ferdinanda Krcha a Přemysla Pittra?¹⁴⁰ Jako odpověď se nám nabízí společné poslání pomáhat dětem. Avšak správně by otázka měla znít: Kdo svedl dohromady Ferdinanda Krcha a Přemysla Pittra? Strůjcem seznámení těchto dvou podobně smýšlejících pedagogů byla Olga Frierzová,¹⁴¹ která Krcha přivedla do kruhu nejbližších spolupracovníků Pittra. A tak započaly spolupráce a přátelství mezi Krchem a Pittrem.

„Jejich vzájemné přátelství mělo hlubší duchovní základy. Oba totiž vyznávali a spatřovali sílu duše v pravdě a dobrotě. Přátelství obou skromných a vysoce odpovědných mužů mělo i řadu dalších shodných rysů. Oba byli např. vegetariáni, oba zůstali neženatí (aby se mohli plně věnovat svému poslání), oba byli pacifisté a oba se obětavě a poctivě snažili – byť různými cestami – šířit nejvyšší hodnoty v lidském společenství.“¹⁴²

Za nejvyšší hodnoty pokládali lásku, víru, přátelství a pokoru. Tyto hodnoty se snažili šířit ve svých spisech. Hlavní cestou však byla jejich výchova, takzvaná výchova srdcem, jejímž cílem bylo, aby se dítěti zalíbilo být dobrým. Tato výchova vycházela z myšlenek R. W. Trineho¹⁴³, L. N. Tolstého a E. T. Setona.

Oba se cítili být více vychovateli než učiteli, jelikož jejich práce s dětmi byla postavena na výchově, nikoliv na výuce. Skrze výchovu dětem předávali vědomosti, hodnoty a rady, které děti

140 Přemysl Pitter (21. června v Praze – 15. února 1976 v Curychu) vystudoval obchodní školu, poté působil jako vedoucí v tiskařském podniku svého otce, po první světové válce se začal věnovat dětem (založil Miličův dům, organizoval Akci zámky). V 50. letech 20. století odešel do exilu, kde se věnoval redaktorské a spisovatelské činnosti. Při příležitosti oslav vzniku samostatného československého státu byl Pittrovi udělen Řád T. G. Masaryka III. třídy in memoriam.

P. Pitter a O. Fierzová. *Archiv Přemysla Pittra a Olgy Fierzové* [online]. [cit. 2018-12-12]. Dostupné z: <http://pitter.npmk.cz/pitter-a-fierzova>

141 Olga Frierzová (26. července 1900 Baden ve Švýcarsku – 17. června 1990 ve Švýcarsku) byla nejbližší spolupracovnicí Přemysla Pittra, se kterým se seznámila v roce 1926 na letní mírové škole a konferenci Hnutí pro mezinárodní smír, která se konala v bavorském Oberammergau. Za její celoživotní práci jí v roce 2000 prezident Václav Havel udělil Medaili za zásluhy I. stupně in memoriam.

Tamtéž

142 *Přemysl Pitter: Život – dílo – doba. Sborník referátů a diskusních příspěvků z mezinárodní konference konané ke 100. výročí narození Přemysla Pittra ve dnech 22.–23. června 1995 na Univerzitě Karlově v Praze.* Praha: Pedagogické muzeum J. A. Komenského (Praha, Česko), 1996. ISBN 80-901461-4-7., s. 16

143 Trine ve svém pojetí výchovy srdcem klade důraz na poučování o lásce, soucitu a laskavosti k zvířatům. A také apeluje, že je důležité mít na paměti, že každá laskavost a každá služba prokázaná bližnímu nám prospěje více než tomu, komu ji prokazujeme.

TRINE, Ralph Waldo. *Výchova srdce: Lidskost k živoucím tvorům.* Praha: Sfinx, 1924., s. 75

připravovaly na život. Jejich vztah k dětem byl založen na osobním příkladu, který měl podle jejich představ nahradit situace, ve kterých jinak učitel autoritativně vymáhá kázeň.¹⁴⁴

Vychovatelské povolání vnímali jako své životní poslání. Skrze něj mohli formulovat a utvářet dětskou duši, kterou Pitter považoval za nejlepší „stavební materiál“, který má pedagog k dispozici při své výchovné práci.¹⁴⁵

5.1 Milíčův dům

Po hrůzách prožitých během 1. světové války se Přemysl Pitter rozhodl věnovat svůj život potřebným. Chtěl ho zaplnit smysluplnou prací, kterou by se odvděčil za to, že přestál válečné hrůzy. Svou pozornost zaměřil na děti žijící v pražské čtvrti Žižkov. Tyto děti pocházely ze sociálně slabších vrstev, jejich rodiče byli přes den zaměstnáni, proto se o ně nemohli starat, a tak byly většinou ponechány ulici, potulce a zkáze. Značná část dětí byla bez otce, takže si matky samy musely shánět živobytí a své děti nedobrovolně zanedbávat.¹⁴⁶ Pomoc pro žižkovské děti byla velmi akutní, neboť byly děti mravně, sociálně a zdravotně ohroženy. Pitter se o tyto děti začal starat, ale nejen o ně. Snažil se pomáhat i celým rodinám. Vodil děti do školy, obstarával potřebné věci nebo vyplácel příspěvky.

Stěžejním milníkem v jeho práci se stala organizace besídek, na kterých se děti zabavily zpěvem, loutkovým divadlem, vážným i veselým vyprávěním a hrami.¹⁴⁷ Besídky začal časem navštěvovat i **Krch**. „*Ten po svých zkušenostech a při vzpomínkách na práci s dětmi v Krnsku jednoznačně řekl: „Jestli se má práce s dětmi rozvinout, pak je tomu třeba mít dům, vlastní dům.“*“¹⁴⁸ Touto

144 KOSATÍK, Pavel. *Sám proti zlu: život Přemysla Pittra (1895–1976)*. Praha: Paseka, 2009. ISBN 978-80-7185-971-0., s. 154

145 Přemysl Pitter. *Život a dílo: Sborník referátů a diskusních příspěvků z mezinárodního semináře konaného dne 27. 3. 1993 v Pedagogickém muzeu J. A. Komenského v Praze*. Praha: Pedagogické muzeum J. A. Komenského (Praha, Česko), 1994. ISBN 80-901461-1-2., s. 45

146 NPMK, S149/IIB, Potvrzení o pedagogické činnosti Ferdinanda Krch v Milíčově domě

147 ALTUSOVÁ, Magdaléna. *Milíčův dům Přemysla Pittra na pražském předměstí – příklad česko-německo-židovského soužití: Das Milíč-Haus von Přemysl Pitter in der Prager Vorstadt – Beispiel für das tschechisch-deutsch-jüdische Zusammenleben = Přemysl Pitter's Milíč House in the suburbs of Prague – an example of Czech-German-Jewish co-existence*. Praha: Pedagogické muzeum J. A. Komenského (Praha, Česko), 2008. ISBN 978-80-86935-07-2., s. 10

148 Přemysl Pitter. *Život a dílo: Sborník referátů a diskusních příspěvků z mezinárodního semináře konaného dne 27. 3. 1993 v Pedagogickém muzeu J. A. Komenského v Praze*. Praha: Pedagogické muzeum J. A. Komenského (Praha, Česko), 1994. ISBN 80-901461-1-2., s. 39

větou podpořil Krch Pittrovo rozhodnutí získat pozemek a postavit na něm vlastní útulek. Pitter začal o vlastní objekt usilovat již v roce 1922, kdy založil stavební a bytové družstvo Milíčův dům,¹⁴⁹ které začalo sbírat prostředky na stavbu stejnojmenného dětského útulku. Koupě pozemku a celá stavba byly financovány z příspěvků Pittrových přátel a čtenářů časopisu *Sbratření*.¹⁵⁰ Většinou se nejednalo o bohaté lidi, proto trvalo přibližně osm let, než byly peníze ke koupi vhodného pozemku shromážděny, i když dárci byli velmi ochotní. A přibližně další dva roky trvalo, než byl postaven moderní dvoupatrový dům s prosvětlenými místnostmi, zahradou a hřištěm. Brány Milíčova domu se dětem otevřely o Vánocích roku 1933.¹⁵¹

„Když děti poprvé přišly do Milíčova domu, bylo to jako vpád divochů,“ vzpomínal Pitter později. „Válely se po zemi, hulákaly, praly se a zdálo se nemožné dostat je toliko do řady. A teď jsem je měl učit zpívat koledu! Ale výsledek byl dobrý.“¹⁵²

V tento den začalo do Milíčova domu docházet prvních šedesát dětí a postupem času se počet dětí vyšplhal na sto padesát. Děti byly rozděleny do skupin: „*Ti nejmenší byli Broučci a Kůzlata, dívky byly podle věku Včelky, Vlaštovky, Srnky a nakonec Hospodyňky, hoši byli Skřítci, Vlčci, Junáci, Bobři a Průkopníci.*“¹⁵³

Pitter se stal ředitelem útulku a shromáždil kolem sebe řadu spolupracovníků: vychovatelky Miladu Horákovou a Annu Pohorskou, učitelku výtvarné výchovy Magdu Pilbauerovou, doučovatele Josefa Horáčka, tělovýchovnou instruktorku Idu Tyčovou, učitelku hudby Margit

149 Milíčův dům dostal název po Janu Milíčovi z Kroměříže, který dovedl spojit snahu po mravním obrození s praktickou pomocí sociální. Stejně poslání měli i Krch s Pittrem, takže je můžeme označit za jeho následovníky.

Tamtéž, s. 47

150 Časopis *Sbratření* byl měsíčník, který Pitter vydával, aby jeho myšlenky mohly zasáhnout široký okruh lidí. Oblíbenost tohoto časopisu dokládá fakt, že později měl až tři tisíce předplatitelů.

Přemysl Pitter. *Život a dílo: Sborník referátů a diskusních příspěvků z mezinárodního semináře konaného dne 27. 3. 1993 v Pedagogickém muzeu J. A. Komenského v Praze*. Praha: Pedagogické muzeum J. A. Komenského (Praha, Česko), 1994. ISBN 80-901461-1-2., s. 46-47

151 Tamtéž, s. 46-47

152 KOSATÍK, Pavel. *Sám proti zlu: život Přemysla Pittra (1895–1976)*. Praha: Paseka, 2009. ISBN 978-80-7185-971-0., s. 147

153 Tamtéž

Beckovou, správce manžele Rottovi a řadu dalších.¹⁵⁴ Nejblíže spolupracovníky byli Olga Fierzová, která organizovala veškerý pedagogický provoz, a Ferdinand Krch.

Krch nastoupil do Milíčova domu nejprve jako vedoucí čtenářských kroužků, učitel zpěvu a vychovatel na dvě až tři hodiny týdně, časem však docházel do Milíčova domu každý den.¹⁵⁵ V pěveckém kroužku nacvičoval s dětmi, převážně s děvčaty, vícehlasé sborečky z časopisu *Lípa*. Každou hodinu měl metodicky promyšlenou, i s množstvím národních a umělých písniček. Přestože Krch údajně nedisponoval výrazným pěveckým přednesem, dokázal děti motivovat zajímavým vysvětlením textu písně. Lze předpokládat, že Krchovi nešlo tolik o samotný přednes písně, ale o její význam a obsah jejího textu.

Olga Fierzová při některých hodinách doprovázela děti na klavír. Měla tak jedinečnou šanci vidět Krcha při jeho vychovatelské práci. Krch si nepřál být při své práci pozorován.¹⁵⁶ Pozorovatele vnímal jako narušení svého výchovného působení. Pokud přišla nějaká návštěva, přestal s činností, nechal návštěvu rozhlédnout se a teprve, když odešla, pokračoval.

Pěvecký kroužek byl mezi dětmi velmi oblíbený, trávil na něm příjemné chvíle, které zajišťoval Krch svou vlídnou povahou. Důkazem pro toto tvrzení jsou vzpomínky paní Blanky Sedláčkové, která přišla do Milíčova domu v roce 1938 a byla jednou z dívek, které navštěvovaly pěvecký kroužek. Blanka Sedláčková na dobu strávenou v Milíčově domě vzpomíná s láskou a vděčností. Vedle tohoto pěveckého kroužku vedl Krch ještě jeden pěvecký kroužek. Jednalo se o pěvecký sbor šesti dívek, které uměly velmi dobře zpívat. Tyto dívky zvládaly zpívat i trojhlasné písně.

Ve čtenářském kroužku předčítal dětem knihy na pokračování (například knihu *Heidi, děvčátko z hor* od švýcarské spisovatelky Johanny Spyriové).¹⁵⁷ Krch s dětmi diskutoval o tom, co jim přečetl, a ptal se na jejich postřehy k ději nebo k hlavním hrdinům.

Krch se však v Milíčově domě nevěnoval pouze dětem, ale i ostatním spolupracovníkům. Můžeme říci, že byl pro ně mentorem. Pro každého si našel chvíli. „*Vyslechl zkušenosti*

154 Je obdivuhodné, že všichni pracovníci Milíčova domu zde pracovali bez nároku na plat (například správce Josef Rott ještě přispíval na provoz ze svého platu typografa).

Tamtéž, s. 150

155 KOSATÍK, Pavel. *Sám proti zlu: život Přemysla Pittra (1895–1976)*. Praha: Paseka, 2009. ISBN 978-80-7185-971-0., s. 154

156 APP, karton 235, Hovory s pisateli, roč. XIX, čís. 109, r. 1981, s. 2

157 APP, karton 235, VAVRDA, Miroslav. *Devadesát let Ferdinanda Krcha: zasloužilého učitele*. Albatros. Brno, 1971.

dotyčného, vděčně kvitovali i nepatrné klady jeho práce a taktně naznačil směr, kterým by se měla brát. Takto velmi přispěl k odstranění chyb a nedorozumění, které někdy vznikly, a k harmonickému chodu výchovné činnosti.“¹⁵⁸

Děti v Milíčově domě pracovaly v kroužcích nebo si společně hrály. K dispozici jim byly účelně zařízené klubovny, dílny, studovna, hudební síň a čítárna. V hale na tabuli byl napsán časový rozvrh, aby místnosti nebyly přeplněny. Dětem byl dán prostor pro jejich volbu, mohly si samy určit, který kroužek navštíví. Povinné byly jen jednou týdně pravidelné schůzky skupin.¹⁵⁹

Pro děti byly pořádány i akce mimo Milíčův dům, například výlety za pražskými památkami, návštěva koncertů v Obecním domě, pěší výlety mimo Prahu (například do Radotína, Modřan¹⁶⁰ nebo Černošic). Hlavní událostí pak byly letní tábory. Na nich se kombinoval nejen přístup Krchův a Pittřův, ale i skautský, woodcrafterský a foglarovský přístup.¹⁶¹

„Provoz Milíčova domu se opíral o náboženská východiska Pittrova a Krchova, ve vlastním provozu se však náboženská tematika viditelně neprojevovala (podobně jako politika).“¹⁶²

Jediným duchovním okamžikem v týdenním programu bývala nedělní dopolední shromáždění. Ta se konala zvlášť po děti a zvlášť pro dospělé. Na začátku každého setkání proběhla chvíle ticha v kvakerském¹⁶³ duchu jako příprava k vyslyšení Božího slova. Následoval zpěv písní, které s dětmi secvičil Krch v pěveckém kroužku. Některé děti, zvláště chlapci, pěvecký kroužek nenavštěvovaly, a tudíž písně neznaly. Vůbec to všech nevadilo, jelikož si písně časem odposlouchaly a postupně se přidávaly. Po zpěvu přečetl Pitter úryvek z bible, o kterém potom mluvil. Nejednalo se však o klasická náboženská kázání. Pitter si uvědomoval, že mezi jeho posluchači sedí různí lidé, pro to se snažil zařadit do své řeči i humor. Avšak ani tyto promluvy nebyly striktně náboženské. Pitter

158 APP, karton 235, Hovory s pisateli, roč. XIX, čís. 109, r. 1981, s. 2

159 Přemysl Pitter. Život a dílo: Sborník referátů a diskusních příspěvků z mezinárodního semináře konaného dne 27. 3. 1993 v Pedagogickém muzeu J. A. Komenského v Praze. Praha: Pedagogické muzeum J. A. Komenského (Praha, Česko), 1994. ISBN 80-901461-1-2., s. 47-48

160 Obce Radotín a Modřany byly k Praze připojeny až v druhé polovině dvacátého století.

161 KOSATÍK, Pavel. Sám proti zlu: život Přemysla Pittra (1895–1976). Praha: Paseka, 2009. ISBN 978-80-7185-971-0., s. 154

162 Tamtéž

163 Kvakeři jsou členové náboženského hnutí, které vychází z křesťanství, založeného Georgem Foxem v polovině 17. století v Anglii. Toto hnutí nemá kněze, proto se scházejí v tichu a čekají na Boha, až skrze někoho promluví.

Historie kvakerů. KVAKEŘI [online]. [cit. 2018-12-12]. Dostupné z: <https://www.kvakeri.cz/historie/>

vzpomínal na minulost, vyprávěl své zážitky z války, ale o Bohu mluvil spíše zřídka. „*Pravidelnou výjimku dělal jen o Vánocích – jak vzpomíná Olga Fierzová: „Pak jim to tam dal naplno.“*“¹⁶⁴

5.2 Milíčův dům v době 2. světové války

Druhá polovina třicátých let přináší hrozbu hitlerovského Německa. Některé děti německých emigrantů nalézají v Milíčově domě své útočiště a později také v dětském prázdninovém domově v Mýtě u Rokycan, který vznikl jako sesterské sídlo Milíčova domu. Prázdninový dům byl vybudován z dobrovolných příspěvků v roce 1938 a mohlo v něm pobývat šestnáct dětí. Tyto děti navštěvovaly místní školu a volný čas trávily venku v přírodě.¹⁶⁵ Tento domov bychom mohli také označit jako experimentální třídu, neboť zde Krch s Pittrem dělali pokusy. Cílem těchto pokusů bylo vytvořit vlastní pojetí junáctví, které vycházelo z myšlenek Miloše Seiferta a Ernesta Thompsona Setona,¹⁶⁶ ale bylo by přizpůsobeno českým tradicím. Pitter tyto pokusy označil jako nesmírně zajímavé a zdařilé, a dokonce je považoval za vrchol jejich pedagogické činnosti.¹⁶⁷

Poté, co byla 29. září 1938 podepsána Mnichovská dohoda a Němci obsadili Sudety, sloužil Milíčův dům i dětem tamějších uprchlíků. Později v době protektorátu zde pobývaly také židovské děti, než je povolaly do transportů. Tyto děti byly tehdy vyloučeny ze všech škol i ze všech školských zařízení, tedy ani do Milíčova domu oficiálně chodit nesměly, přesto jim to Pitter

164 KOSATÍK, Pavel. *Sám proti zlu: život Přemysla Pittra (1895–1976)*. Praha: Paseka, 2009. ISBN 978-80-7185-971-0., s. 155

165 ALTUSOVÁ, Magdaléna. *Milíčův dům Přemysla Pittra na pražském předměstí – příklad česko-německo-židovského soužití: Das Milíč-Haus von Přemysl Pitter in der Prager Vorstadt – Beispiel für das tschechisch-deutsch-jüdische Zusammenleben = Přemysl Pitter's Milíč House in the suburbs of Prague – an example of Czech-German-Jewish co-existence*. Praha: Pedagogické muzeum J. A. Komenského (Praha, Česko), 2008. ISBN 978-80-86935-07-2., s. 24

166 Ernest Thompson Seton přijel v prosinci 1936 přednášet do Prahy, kde se setkal s Pittrem a přijal jeho pozvání do Milíčova domu. Při návštěvě se Seton pravděpodobně setkal i s Krchem.

167 Výsledkem těchto pokusů mělo být oživení junácké tradice, ale bohužel porevoluční události nedovolily Krchovi a Pittrovi plány uskutečnit.

Přemysl Pitter. *Život a dílo: Sborník referátů a diskusních příspěvků z mezinárodního semináře konaného dne 27. 3. 1993 v Pedagogickém muzeu J. A. Komenského v Praze*. Praha: Pedagogické muzeum J. A. Komenského (Praha, Česko), 1994. ISBN 80-901461-1-2., s. 57–58

umožnil. Všem dětem Pitter vysvětlil, že nosit žlutou hvězdu není žádná potupa. Ba právě naopak, protože i Ježíš Kristus byl Žid.¹⁶⁸

Krch pomáhal dětem přečkat toto těžké období hudbou. Vybral některé písně, které s dětmi nacvičil, a složil slova ke Čtvrté písni beze slov od německého skladatele Felixe Mendelssohna-Bartholdyho. Text písně je plný naděje, radosti i smutku zároveň. Zde se ukazuje Krchova odvaha, jelikož skladby od tohoto autora byly zakázány pro jeho židovský původ.¹⁶⁹

Odpovědi Pittra a Fierzové na nelidská protižidovská nařízení¹⁷⁰ byly podpurné akce. Pod rouškou noci navštěvovali židovské rodiny s dětmi a nosili jim potraviny, které se jim podařilo ušetřit ze zvláštních přidělů Milíčova domu. Lze se domnívat, že se těchto podpurných akcí účastnil i Krch. Takové návštěvy byly samozřejmě přísně zakázané a trestaly se stejně jako protihitlerovský odboj vězením, koncentračním táborem nebo utýráním k smrti.

Avšak cosi z toho pravděpodobně proniklo navenek a tehdejší kolaborantský časopis Protižidovské ligy *Arijský boj* označil Pittra jako příznivce Židů. Tato nebezpečná situace vyvrcholila návštěvou dvou příslušníků gestapa v Milíčově domě. Gestapáci se přeptali na Pitterovu práci a předvolali si ho na příští den do Petschkova paláce, který byl obávanou pražskou centrálou gestapa. Při výslechu se vyšetřovatel Pittra zeptal, proč pomáhá židovským rodinám, když přece ví, že je to zakázané. Pitter mu odpověděl, že z lidského hlediska to jistě pochopí. Následovala dlouhá pauza, než se vyšetřovatel vzpamatoval a řekl: „*Můžete jít.‘ Nebyla to zřejmě gestapákova obzvláštní dobromyslnost, která Pittra zachránila, ale spíše otevřenost, jistota jeho odpovědi.*“¹⁷¹

Koncem roku 1941 se rapidně začal zhoršovat zdravotní stav zakladatele Ligy lesní moudrosti Miloše Seiferta. „*Před smrtí požádal Seifert, aby ho v nemocnici navštívili Ferdinand Krch a Přemysl Pitter. Seifert jim oznámil, že chce svůj majetek odkázat dětem Milíčova domu.*“¹⁷²

168 Tamtéž, s. 47

169 ŠIMSOVÁ, Milena a Jan ŠTĚPÁN, ed. Nad vřavou nenávisti: Vzpomínky a svědectví Přemysla Pittra a Olgy Fierzové. Praha: Kalich, nakladatelství a knihkupectví, 1996. ISBN 80-7017-972-4., s. 47

170 Židé byli diskriminováni nejrůznějšími způsoby: od ztráty majetku a propuštění z práce až k zákazu změny bydliště, nesměli vlastnit rozhlasové přijímače, hudební nástroje, šicí stroje a tak dále, od dvacáté hodiny večerní měli zakázáno vycházet na ulici, měli podstatně menší přiděly potravin...

KOHN, Pavel. *Zámky naděje. Děti Přemysla Pittra vzpomínají.* 2. vyd. Chomutov: L. Marek, 2011. ISBN 978-80-87127-30-8., s. 15

171 Tamtéž, s. 16

172 *Přemysl Pitter. Život a dílo: Sborník referátů a diskusních příspěvků z mezinárodního semináře konaného dne 27. 3. 1993 v Pedagogickém muzeu J. A. Komenského v Praze.* Praha: Pedagogické muzeum J. A. Komenského (Praha, Česko), 1994. ISBN 80-901461-1-2., s. 53

Následně byla sepsána závěť, ve které Seifert učinil Spolek přátel mládeže univerzálním dědicem svého zámku Kněžnice u Petrovic na Sušicku.¹⁷³ Tímto aktem uznal Seifert práci Krcha a Pittra v Milíčově domě, a to na úkor svých příbuzných.¹⁷⁴ A také tím ukázal, že v jeho životě byly na prvním místě děti před jeho vlastní rodinou, stejně jako u Krcha a Pittra.

Postupem času začali nacisté omezovat Pittrovu činnost, zakázali mu publikovat, veřejně vystupovat a pořádat veřejná shromáždění. Situaci vynucené nečinnosti Pittrovi pomohl vyřešit Krch. Poradil mu, aby sepsal své zkušenosti z výchovy mládeže. Tak vznikl nejprve román *Dobrodružná ruka*¹⁷⁵ a později sborníky náboženských promluv *Slovo Boží dětem* a *Výbor křesťanských písní*.

Po dopsání knihy *Dobrodružná ruka* přiměl Krch Pittra, aby napsal pokračování. Druhý díl dostal název Vahú (slovo „vahú“ je převzaté z písně Táborový oheň zažihám, kterou zpívají vyznavači woodcraftu na slavnostních ohních) a promítají se v něm Krchovy a Pittrovy představy o junáctví. Epilog této knihy tvoří Krchovy Zásady junácké zdatnosti, které byly určeny vedoucím junáckých oddílů po osvobození. Bohužel tyto spisy nebyly nikdy vydány a zůstaly pouze jako rukopisy uložené v archivu. Pitter pod vlivem Akce zámky neměl dostatek času na jejich vydání.¹⁷⁶

5.3 Akce zámky

Den po osvobození Československé republiky, tedy 9. května 1945, ohlásil obnovený český rozhlas, že koncentrační tábor Terezín je přeplněný vězni a sužovaný tyfovou epidemií. Tuto zprávu vyslechli Krch s Pittrem a rozhodli se pomoci. Hlavní motivací pro ně byla nejen láska k dětem, ale i naděje, že v Terezíně naleznou některé z milíčovských dětí.

173 „Zámek byl zabrán pro Hitlerjugend, a proto byl prodán. Spolek pak dědil značnou částku, ze které byl také financován provoz Milíčova domu další tři léta války.“

Tamtéž, s. 53

174 Tamtéž

175 Kniha *Dobrodružnou rukou* byla zamýšlena jako novodobý a cílevědomý pokus o výchovný román, který by kromě demonstrace Pittrových pedagogických zásad zpřítomnil dětskému čtenáři i krásy Švýcarska.

KOSATÍK, Pavel. *Sám proti zlu: život Přemysla Pittra (1895–1976)*. Praha: Paseka, 2009. ISBN 978-80-7185-971-0., s. 180

176 Tamtéž, s. 181

Pitter se tedy vydal navštívit Terezín, aby zjistil podrobnější informace o celé situaci. Žádné z jejich dětí¹⁷⁷ zde nenašel, ale viděl tam spoustu jiných dětí, které potřebovaly jejich pomoc. Prvním úkolem bylo najít vhodný prostor, kam by děti z Terezína umístili. Miličův dům nebyl pro takové účely vhodný a ozdravovna v Mýtě byla příliš malá. Krch přišel s nápadem umístit děti do Domu dětství, avšak tento prostor byl ve velmi zanedbaném stavu.

Volba nakonec padla na zámek v Újezdě nad Mží,¹⁷⁸ ve kterém rok žila Olga Fierzová. Záhy se však ukázalo, že ani tento prostor není vhodný. Dům nebyl v dobrém stavu a nacházel se v nevhodné vzdálenosti od Prahy.

Zlomovým okamžikem byl rozhovor v kanceláři České národní rady, při kterém se Pitter dozvěděl o volných zámcích nedaleko Prahy. Konkrétně se jednalo o zámky Štířín, Kamenice a Olešovice.¹⁷⁹ Zámky se povedlo zabrat za pomoci drobného podvodu. Pitter „si zmocnění napsal sám a razítko získal od některého činitele České národní rady.“^{180 181}

Krch se pravděpodobně nezúčastňoval samotného obsazování zámků, ale pomáhal Pittrovi s organizací v Praze a zúročil tak své organizační schopnosti i učitelské zkušenosti. Za pomoci dalších spolupracovníků se povedlo zámky zkulturnovat a 22. května 1945 přijelo z Terezína 22 dětí. O dva měsíce později přivezli děti z internačního tábora z Rasiovy školy, který objevil Pitter při hledání dětí Němky Königové, již ukrýval ve svém bytě. Situaci v tomto táboře popsal Pitter takto: „Otevřelo se nám peklo, o němž kolemjdoucí občané neměli tušení. Přes tisíc Němců, většinou žen a dětí, bylo nacpáno ve školních třídách a sklepích. Slámy nebylo, museli sedět na holé zemi. Ani lehnout si nemohli. Nemocní a zdraví, starci a děti se tísnili v nepopsatelné změti. Jeden

177 Druhou světovou válku přežily pouze tři židovské děti, které navštěvovaly Miličův dům.

178 Zámek v Újezdě nad Mží patřil statkáři Münchovi, kterého zabili nacisti, takže byla budova prázdná.

KOSATÍK, Pavel. *Sám proti zlu: život Přemysla Pittra (1895–1976)*. Praha: Paseka, 2009. ISBN 978-80-7185-971-0., s. 196

179 Tamtéž, s. 195–196

180 „Česká národní rada byl ilegální odbojový orgán působící v Protektorátu Čechy a Morava od února 1945 do konce 2. světové války. Sdružoval domácí odbojové organizace, působil jako jejich mluvčí ve vztahu k zahraničnímu odboji a v závěru války se významně podílel na Pražském povstání.“

Česká národní rada (odboj). In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2018-12-12]. Dostupné z: [https://cs.wikipedia.org/wiki/%C4%8Cesk%C3%A1_n%C3%A1rodn%C3%AD_rada_\(odboj\)](https://cs.wikipedia.org/wiki/%C4%8Cesk%C3%A1_n%C3%A1rodn%C3%AD_rada_(odboj))

181 *Přemysl Pitter: Život – dílo – doba. Sborník referátů a diskusních příspěvků z mezinárodní konference konané ke 100. výročí narození Přemysla Pittra ve dnech 22.–23. června 1995 na Univerzitě Karlově v Praze*. Praha: Pedagogické muzeum J. A. Komenského (Praha, Česko), 1996. ISBN 80-901461-4-7., s. 155

z internovaných, německý lékař ve špinavé zástěře, ukázal zoufale na místnost, ve které mohli izolovat alespoň kojence. Leží svraštělými obličejíčky na školních lavicích, jen kost a kůže, jako trpasličí stařečkové. Nebylo totiž mléko a mléko neměly anebo ztratily jejich matky.“¹⁸²

Tak tedy vznikla velká humanitární akce, která přesáhla původní myšlenku, to jest zachránit české děti z koncentračních táborů. Tato akce byla ojedinělá, na jednom místě byla poskytována pomoc českým, židovským a německým dětem. Můžeme si položit otázku, jak je možné, že se něco takového povedlo. Odpověď nalezneme ve slovech Přemysla Pittra: „*Tento zázrak dokázala láska, jež neumí dělat rozdíly mezi člověkem a člověkem, ale která zná jedině: soucit a pomoc.*“¹⁸³

V průběhu dvou let prošlo zámky 810 dětí, „*z toho 247 jich bylo z koncentračních táborů (z nich 165, většinou dětí židovského původu, přišlo z Terezína). Dále mezi nimi bylo 407 dětí z internačních táborů pro Němce a kolaboranty; zbytek tvořily československé děti, repatriované po skončené válce z Německa*“.¹⁸⁴

Krch stejně jako na počátku akce zůstal v Praze, kde vyřizoval úřední záležitosti a pomáhal najít rodiče zotavujících se dětí. Při hledání využil svých kontaktů z předešlých let a jazykových znalostí.¹⁸⁵ Právě jazyková bariéra byla jednou z překážek, se kterou se museli vypořádat. Akce zámky byla ukončena v květnu 1947, poté co podařilo najít pro všechny děti nové místo pro život. Některé se vrátily do původních rodin a některé odcestovaly do Palestiny.

5.4 Další osudy Miličova domu

„*Po skončení náročné akce ‚zámky‘ v dubnu 1947 se práce Přemysla Pittra, Olgy Fierzové a jejich spolupracovníků začala opět soustřeďovat na práci v Miličově domě.*“¹⁸⁶ Již během druhé

182 Přemysl Pitter. *Život a dílo: Sborník referátů a diskusních příspěvků z mezinárodního semináře konaného dne 27. 3. 1993 v Pedagogickém muzeu J.A. Komenského v Praze*. Praha: Pedagogické muzeum J. A. Komenského (Praha, Česko), 1994. ISBN 80-901461-1-2., s. 31

183 Tamtéž, s. 31

184 KOSATÍK, Pavel. *Sám proti zlu: život Přemysla Pittra (1895–1976)*. Praha: Nakladatelství Paseka, 2009. ISBN 978-80-7185-971-0., s. 213

185 Z německého jazyka skládal Krch maturitní doplňující zkoušku pro učitelské ústavy v Praze.

186 ALTUSOVÁ, Magdaléna. *Miličův dům Přemysla Pittra na pražském předměstí – příklad česko-německo-židovského soužití: Das Milič-Haus von Přemysl Pitter in der Prager Vorstadt – Beispiel für das tschechisch-deutsch-jüdische Zusammenleben = Přemysl Pitter's Milič House in the suburbs of Prague – an example of Czech-German-Jewish co-existence*. Praha: Pedagogické muzeum J. A. Komenského (Praha, Česko), 2008. ISBN 978-80-86935-07-2., s. 36

světové války plánovali aktivity doplňující činnost Milíčova domu. Chtěli vybudovat Štítného domovy (pro mládež od čtrnácti do osmnácti let), Milíčovu kolej (vzdělávací ústav) nebo Útěchov (domov pro matky s malými dětmi v nepříznivé životní situaci). Bohužel tyto projekty nebyly úřady povoleny, jelikož tehdejší politické klima nepřálo výchově na křesťanském základě.

Proč se tedy tehdejší režim nepostaral i o odvolání Pittra a jeho spolupracovníků z Milíčova domu? Jelikož na jeho provoz nebyly peníze a, jak již bylo řečeno, všichni vychovatelé zde pracovali zadarmo. Nový zřizovatel pražský Ústřední národní výbor také nechtěl přijít o systém financování, který byl vázán na osobu Pittra. Tento systém financování vymyslel Krch a spočíval v tom, že přátelé Milíčova domu (přibližně 1900 osob) přispívali na provoz pravidelnou částkou nejméně pěti korun měsíčně.

Přestože bylo Krchovi skoro sedmdesát let „*vážil denně dalekou cestu z Cibulek k Olšanskému rybníku, aby ulehčil přátelům v jejich stále rostoucí dřině*“.¹⁸⁷ Krch byl v této době pro Pittra velkou oporou, ale nejen pro něj. Všechny spolupracovníky oslňoval svou energií, moudrostí a radostí, i přesto, že ho trápil jeho špatný zdravotní stav.

Bylo nemyslitelné, aby provoz Milíčova domu pokračoval stejně, jako tomu bylo před druhou světovou válkou. Nabízelo se předělat budovu na mateřskou školu nebo na noclehárnu pro dělníky. Nakonec zde vznikla školní družina, která měla mít kapacitu 175 dětí.

Pitter byl postupně zbavován všech funkcí. Nesměl například rozhodovat, které děti budou přijaty, jelikož musely být přijaty všechny děti pracujících matek. Za těchto podmínek kázeň dětí upadala.¹⁸⁸ „*Individuální vliv na jednotlivce, na kterém se výchovné působení útulku zakládalo, byl nemožný. „To už není výchova, to je holubník,“ napsal Přemysl Pitter Olze Fierzové*¹⁸⁹ *do Švýcarska.*“¹⁹⁰ Také jí napsal, že uvažuje o odchodu z Milíčova domu, než však tento krok učinil, nastoupila do Milíčova domu nová ředitelka. Nové vedení nakázalo Pittrovi, aby se vystěhoval.

187 APP, karton 235, Hovory s pisateli, roč. XIX, čís. 109, r. 1981, s. 6

188 ALTUSOVÁ, Magdaléna. *Miličův dům Přemysla Pittra na pražském předměstí – příklad česko-německo-židovského soužití: Das Milič-Haus von Přemysl Pitter in der Prager Vorstadt – Beispiel für das tschechisch-deutsch-jüdische Zusammenleben = Přemysl Pitter's Milič House in the suburbs of Prague – an example of Czech-German-Jewish co-existence*. Praha: Pedagogické muzeum J. A. Komenského (Praha, Česko), 2008. ISBN 978-80-86935-07-2., s. 36

189 Olga Fierzová odjela v únoru 1950 do Švýcarska na pohřeb své sestry a už jí nebyl povolen návrat do Československa.

Tamtéž

190 KOHN, Pavel. *Můj život nepatří mně: Čtení o Přemyslu Pitrovi*. Praha: Kalich, nakladatelství a knihkupectví, 1995. ISBN 80-7017-852-3., s. 64

S Pittrem odešel i Krch. Zůstat mohli pouze manželé Rottovi, kteří se i nadále měli starat o správu budovy.

V dubnu roku 1951 provedli policisté u Pittra domovní prohlídku a zabavili mu několik jeho věcí (rozmnožovací stroj a adresář jeho přátel). Následně byl obviněn z pobuřování proti lidově demokratickému režimu, vydávání ilegálního časopisu a kontaktů s příslušníky kapitalistických států. Bylo jisté, že mu hrozí zatčení, proto začal přemýšlet o emigraci.¹⁹¹ „*O tom, že se chystá k odchodu, doma pověděl jedinému člověku, Fedoru Krchovi, jenž ho v jeho úmyslu podpořil. Pitter dokonce dodatečně psal: „Velmi jsem se rozmyšlel, mám-li uprchnout, ale Fedor mne k tomu přinutil.“*“¹⁹² Pitter emigroval 26. srpna 1951. Můžeme se domnívat, že pokud by byl Krch mladší,¹⁹³ pravděpodobně by emigroval i on, ale bohužel jeho věk a zdravotní stav mu to neumožnily.

191 KOHN, Pavel. *Můj život nepatří mně: Čtení o Přemyslu Pitrovi*. Praha: Kalich, nakladatelství a knihkupectví, 1995. ISBN 80-7017-852-3., s. 226–228,

192 Tamtéž, s. 228

193 V roce 1951 bylo Krchovi již 70 let.

6. Krchova pozdní tvorba

Krch obnovuje spolupráci s Ladislavem Havránkem.¹⁹⁴ Její náplní byla tvorba nových pomůcek a učebnic pro školy mateřské, zvláštní a elementární: Skládanky ze čtverce papíru (1935)¹⁹⁵, Náčrtník kresebné výchovy (1937), V poli a háji (1947), Na dvorečku (1947), Pětílístek – pro školy zvláštní (1948), Běhačky (1949), Práce s dřívky (1949), Pracovní sešit Zlatého klíčku (1949), Počítadlo pětílístku (1949).

Svazky *Na dvorečky* a *V poli a háji* jsou sbírky obrázkových karet. Každá karta obsahuje obrázek zvířete, který doplňuje básnička (například: „*Ovce bečí bé! bé! bé! mě kožíšek nezebe; Dobré ráno kravičko, my si jdeme pro mlíčko.*“)¹⁹⁶.

Pozornost si také zaslouží pomůcka *Pětílístek*. Tato učebnice matematiky je rozdělena do dvou částí. První část, obrazová graficky znázorňuje konkrétní počtářské úkoly (například části chleba nebo prsty). Druhá část, textová obsahovala pohádky, hádanky a básničky s počtářskou tematikou. *Počítadlo Pětílístku* byl název druhého dílu, který měli Krch s Havránkem rozpracovaný, „*ale po roce 1950 už ministerstvo školství z ideologických důvodů žádnou učebnici dvojice autorů Krch – Havránek k vydání neschválilo a velký díl jejich práce na školních pomůckách zůstal od té doby jen v rukopisech*“.¹⁹⁷

Vedle této spolupráce s Havránkem pracuje Krch i na vlastní tvorbě pro děti: *Tam na hrázi u rybníka* (1954), *Běží liška k Táboru* (1957), *Šel zajíček brázdou* (1960), *Babičko povídej* (1962), *Rýmovačky naší Kačky* (1969).

Knížka Běží liška k Táboru je překrásné leporelo obsahující známá dětská říkadla a písničky (například: „*Tu je louka, tu je les, tu je kočka, tu je pes, tady kocour oknem vlez.*“).¹⁹⁸

194 Krch spolupracoval s Ladislavem Havránkem již v Domě dětství.

195 Skládanky ze čtverce papíru byla „*promyšlená rukodělná pomůcka k poznávání a procítění základů geometrie*“.

VLASÁKOVÁ, Eliška. *V tichu a skrytu: Fedor Krch, pedagog a člověk (1881–1973)*. Praha: Kalich, 2017. ISBN 978-80-7017-244-5., s. 139

196 HAVRÁNEK, Ladislav a Ferdinand KRCH. *Na dvorečku: Hlasy zvířátek: Obrázková knížka pro děti*. Ilustroval Antonín POSPÍŠIL. V Praze: Nakladatelství Jedličkova ústavu, 1947.

197 VLASÁKOVÁ, Eliška. *V tichu a skrytu: Fedor Krch, pedagog a člověk (1881–1973)*. Praha: Kalich, 2017. ISBN 978-80-7017-244-5., s. 140

198 KRCH, Ferdinand. *Běží liška k Táboru: Čtení obrázků pro malé děti: Pro předškolní věk*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1957.

Poslední strana obsahuje krátkou instrukci k četbě leporela. Je na místě tuto instrukci ocitovat celou jako ilustraci toho, jak chápal Krch práci s leporelem:

„Maminko, tatínku! Ukazujte svým dětem tyto obrázky a současně jim předčítejte říkadla. Děti budou sledovat vaši řeč, výraz tváře, zaujme je slovní rytmus, rým i dějový spád. Při častějším opakování se budou k vám děti již připojovat slovy i celými větami. Nakonec vyčtou samy z obrázků celá říkadla. Rozšíří se tak jejich obzor, zdokonalí se řeč a vytříbí paměť. Je to dobrá příprava pro budoucí práci ve škole.“¹⁹⁹

Rýmovačky naší Kačky můžeme považovat za Krchovo nejznámější leporelo. Jeho základem jsou jednoduché rýmy skládající se ze slov, která děti znají. Toto leporelo se dočkalo několika vydání. Poslední upravená verze vyšla v roce 2013 a není již k dostání. V antikvariátech lze koupit pouze některá starší vydání, ale i těch je pomálu.

Většinu Krchových knih ilustroval malíř Antonín Pospíšil, který se postaral o krásné, realistické ilustrace.

Na jaře roku 1965 navštívil Krch své přátele ve Švýcarsku a nějaký čas strávil v sanatoriu v Beatenbergu. Později tuto návštěvu vyličil své přítelkyni v dopise: *„Rád vzpomínám na ty dřevěné chalupy, přilepené dobrým lepidlem vysoko na stráních, na jejich zahrádky plné kvítí (je asi mezi nimi tiché závodění, kdo to bude mít hezčí), na krásný rodinný život, na tu čistotu a pořádek, úslušnost a laskavost, na náboženskou i politickou snášlivost, na solidnost a trvanlivost výroků a podobně.“²⁰⁰* Švýcarsko pro Krcha představovalo tu nejkrásnější pohádku a můžeme se domnívat, že pokud by byl mladší a jeho zdravotní stav lepší, ve Švýcarsku by zůstal. Však ho také jeho přátelé zvali do Švýcarska i v dalších letech, ale bohužel jeho zdravotní stav mu již žádnou cestu nedovolil.

Přestože se Krchův zdravotní stav stále zhoršoval, chodil denně na procházky, cvičil, omýval se studenou vodou, rozvíjel své myšlenky o výchově a dopisoval si se svými přáteli (například s Boženou Holubovou, Přemyslem Pittrem nebo se svými bývalými žáky). Obsahem těchto dopisů

199 KRCH, Ferdinand. *Běží liška k Táboru: Čtení obrázků pro malé děti: Pro předškolní věk*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1957.

200 APP, karton 162, Dopis od Ferdinanda Krcha po Valerii Machulkovou, 28.7. 1965

byly běžné zážitky, nové poznatky, o kterých se dočetl, vzpomínky, výpomoc – zaslání léků.²⁰¹ Pro Krcha nebylo snadné žádat své přátele o pomoc, vždy jim mnohokrát děkoval a byl jim za jejich pomoc velice vděčný.

Nejbližší Krchovou přítelkyní byla v této době paní Valerie Machulková,²⁰² která ale žila ve Švýcarsku, takže jejich komunikace byla převážně skrze dopisy. Z jejich korespondence vyzařuje vzájemná láska a přátelství. V jednom z dopisů se Krch Valerii svěřuje, že se mu na světě přestává líbit a postrádá smysl života.

Od roku 1966 byl odkázaný na invalidní vozík, jelikož už nebyl schopný pohybu. V té době se o něj starala jeho švagrová. Přes všechny své zdravotní problémy děkoval Krch bohu za každé nové probuzení a těšil se z různých návštěv svých přátel.

K jeho osmdesátým pátým narozeninám mu přišlo popřát třináct již dospělých dětí z Milíčova domu. Krch popsal tuto návštěvu v dopise pro Valerii takto: „*Připadali mi jako děti, jako by nebylo uplynulo 20, 30 let. Všichni museli pořadem vyprávět, jak s nimi život točil od té doby, kdy jsme se rozešli. Bylo to 13 životních příběhů ve zkratce. Ale poznal jsem, že se dobře drželi a že naše výchova nebyla bez vlivu, jak také vděčně doznávali.*“²⁰³

Můžeme se domnívat, že právě tato návštěva ještě dodala Krchovi ztracenou chuť do života a vedla ho k rozhodnutí dokončit vše, co ještě v životě nestihl, a pravděpodobně začal sepsovat spis *O dětech*, který představuje takto: „*V této sbírce začínám tím nejmilejším: vzpomínkami na malé děti, s nimiž jsem se v životě setkal a od nichž jsem byl nejvíce obdarován, potom vkládám některé otištěné články o dětech ze své praxe na školách a ústavech a končím největší bolestí: případem malé Páji.*“²⁰⁴

201 Postup při dodávání léků: Celní úřad oznámí, dotyčnému, že mu přišla zásilka léků ze zahraničí. Následně dotyčný dostane poukaz, s kterým musí zajít za svým lékařem, aby mu došlé léky předepsal. S předpisem od doktora musí dotyčný navštívit Obvodní ústav národního zdraví, který rozhodne o vydání léků.

APP, karton 162, Dopis od Ferdinanda Krcha pro přátele ze Švýcarska, 2.3. 1967

202 Valerie Machulková působila ve 30. letech 20. stol. jako učitelka v Praze, kde se spřátelila s Ferdinandem Krchem, Přemyslem Pittrem a Olgou Frierzovou. Po druhé světové válce navštěvovala Milíčův dům a v roce 1948 odešla do exilu. V 70. letech 20. stol. spolupracovala s Pittrem v Československé doplňovací škole ve Švýcarsku.

Přemysl Pitter. *Život a dílo: Sborník referátů a diskusních příspěvků z mezinárodního semináře konaného dne 27.3. 1993 v Pedagogickém muzeu J.A. Komenského v Praze*. Praha: Pedagogické muzeum J. A. Komenského (Praha, Česko), 1994. ISBN 80-901461-1-2., s. 73-74

203 APP, karton 162, Dopis od Ferdinanda Krcha pro Valerii Machulkovou, r. 1966

204 APP, karton 162, *O dětech*, s. 3

S Pájou se Krch seznámil, když jí byl rok a tři měsíce. Od té doby ho pravidelně navštěvovala v jeho bytě. Výchovu Páji měla na starost její babička (která si ji jako sedmiměsíční miminko vyzvedla na letišti v Ruzyni, jelikož její matka studovala v Paříži). Babička dostala od své dcery instrukce, že výchova má být tvrdá, bez rozmazlování a má být doprovázena tělesnými tresty.

Páji maminka byla medička, a jelikož studovala v době druhé světové války, kdy Hitler uzavřel československé vysoké školy, odešla studovat do Německa. V Německu se seznámila s otcem Páji (holandský obchodník se starožitnostmi). V době, kdy čekala Páju, zuřily v Německu největší závěrečné boje, a tak Pája už před svým narozením prožívala s matkou všechny hrůzy náletů v krytech i na frontě. To vedlo pravděpodobně k tomu, že byla lekavá, podrážděná a občas výbušná. Po válce odjela celá rodina do Paříže.

Pája byla usměvavá, měla tmavomodré oči, blondáté kudrnaté vlasy, přes které nosila uvázaný šátek na babku (tento výraz použil Krch ve svém popisu). Její slovní a vyjadřovací zásoba byla velmi dobrá, již ve dvou letech zvládala mluvit v celých větách, tvořila rýmy a zdobněliny, vyprávěla svému medvídkovi pohádky atd. Krch si podrobně zapisoval, v kolika letech co řekla. Páju znal Krch deset měsíců, z toho dva měsíce přebývala u něj v bytě, když byla její babička v nemocnici. Poté, co se vrátila zpět k babičce, žádala ji, aby mohla u Krcha zůstat napořád. Jakmile se o jejím přání dozvěděla její matka, zakázala veškerý kontakt mezi Krchem a svou dcerou. Krch se snažil babičku přemluvit, protože viděl, jak Pája zákazem návštěv trpí, ale nepovedlo se mu to.

„Když jsem tak slýchával za zdí bezmocný nářek nešťastné Páji, která nás tolik milovala, jak to jen dítě umí, a nedovedl jsem jí pomoci, – stonal jsem s ní a hořce s ní plakal, – bez slz. V celém mém životě nepoznal jsem větší bolesti srdce.“²⁰⁵

Dne 23. července 1948 si pro Páju přijela její matka a odvezla ji s sebou do Paříže. S Krchem se již Pája nesetkala. Mohli bychom se domnívat, že pokud by Pája byla starší a Krcha si uchovala ve svých vzpomínkách, možná by ho v dospělosti navštívila.

Spis *O dětech* nebyl nikdy vydán. Odpověď na otázku, proč nebyl tento spis vydán, nalezneme v dopise, který Krch napsal přátelům do Švýcarska, a pouze doslovná citace výstižně odpoví: *„Na vydávání mých rukopisů není dnes pomyšlení. Nejenže není papír, ale všechno to prý je přežitý idealismus. Tak se už nepíše, to prý nikdo nečte. S vydáním v této době jsem také nikdy nepočítal.“²⁰⁶*

205 APP, karton 162, O dětech, s. 139

206 APP, karton 162, Dopis od Ferdinanda Krcha pro přátele ze Švýcarska, 8.11. 1966

Inspirací pro napsání dalšího spisu byla pro Krcha kniha *Výchova srdce* od amerického spisovatele Ralpha Walda Trinneho. Trinne se ve svém spise zabývá citovou výchovou ve vztahu s živými tvory. Krch tento spis pojmenoval stejně, tedy *Výchova srdce*.²⁰⁷ V tomto spise sestavil postup a vývoj citové výchovy – od narození až do konce života, protože ta podle něj tehdejšímu světu chyběla. Za viníka označoval Krch dva nepříznivé znaky tehdejší doby, a to přemíru techniky a odmítání duchovních prvků.²⁰⁸

Nejobsáhlejší spis, který Krch sepisoval tři roky, se jmenuje *Dům dětství 1920–1924*, jedná se o pětisvazkový spis (I. díl Život v naší domácnosti, II. díl Život v domácnosti, III. díl Život ve škole, IV. díl a V. díl Závěr – Z historie Domu dětství). Přináší svědectví o Domu dětství, ale zároveň se jedná o zásobník her, pohádek, říkadel a v neposlední řadě zde nalezneme Krchovu teorii výchovy. Přáním Krcha bylo, aby tento rukopis sloužil pro radost a odvalu všem, kteří se chtějí dát do služeb dítěti.

Celý život Krcha provázela víra v Boha. Díky ní zažíval nezvyklé pocity štěstí, které pramenily z radosti z Boha a z jeho pochopené lásky, pravdy a dobroty.²⁰⁹ Roku 1968 vystupuje Krch z římsko-katolické církve a vstupuje do starokatolické církve.

Když v roce 1971 oslavil své devadesáté narozeniny, přišlo mu blahopřání od ministra školství Jaromíra Hrbka,²¹⁰ což dokazuje, že byl váženým pedagogem po celý svůj život.

Ferdinand Krch zemřel 13. dubna 1973 a byl pohřben do rodinné hrobky na hřbitově v Malvazinkách, přestože si přál být rozprášen. Proč nebylo splněno toto přání, vysvětluje jeho přítel a vykonavatel závěti Václav Antropius v dopise pro Přemysla Pittra takto: „*Většina z nás chtěla zachovat alespoň něco hmatatelného z jeho jemné tělesné schránky a také mít místo, kam bychom my a jeho další i budoucí ctitelé a obdivovatelé mohli chodit, vzpomínat a klanět se jeho památce.*“²¹¹

207 Krch namluvil 80 stran tohoto spisu na pásku, avšak ta se bohužel pravděpodobně nezachovala.

208 APP, karton 235, *Výchova srdce*

209 APP, karton 162, Dopis od Ferdinanda Krcha po Valerii Machulkovou, 5.11. 1965

210 Prof. MUDr. Jaromír Hrbek, DrSc., (narozen 28. června 1914 ve Zlivě) byl vystudovaný neurolog a funkci ministra školství zastával od roku 1969 do roku 1971.

Jaromír Hrbek. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2018-12-12]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Jarom%C3%ADr_Hrbek

211 APP, karton ČAPP 22, Dopis od Václava Antropiuse pro Přemysla Pittra, 27.9. 1974

7. Pojetí výchovy podle Ferdinanda Krcha

Výchovu lze podle pedagogického slovníku chápat jako „proces záměrného působení na osobnost člověka s cílem dosáhnout pozitivních změn v jejím vývoji“. ²¹² Pokud budeme vycházet z Krchovy definice výchovy: „Výchova je jen ušlechtilý vliv, doložený životním příkladem vychovatele, dobrá rada a pomoc tam, kde dítě samo nestačí,“ ²¹³ dojdeme k závěru, že by Krch s definicí z pedagogického slovníku pravděpodobně nesouhlasil. Jelikož jeho výchova není postavená na principu změny, nýbrž na principu rady a pomoci.

Za nejvyšší cíl výchovy považoval Krch lásku, jež je smyslem života. ²¹⁴ Tento cíl se může jevit velmi abstraktně. Každý si pod slovem láska představí něco jiného. Krch vnímal lásku jako schopnost vcítovat se do druhého. Láska k dítěti musí být spravedlivá, protože každé dítě po ní touží, ale každé nedovede nebo se neodvažuje to vyjádřit. Prostřednictvím lásky zdokonalujeme toho, koho máme rádi. Samotná láska nestačí, důležitá je také vzájemná úcta, a to jak úcta dítěte k vychovateli, tak úcta vychovatele k dětské duši.

Pro vychovatele je láska ta nejtěžší, nejzodpovědnější úloha. Náplní této úlohy je, že vychovatel musí dbát, aby sám byl dobrý. „To je celé tajemství výchovy – svým příkladem učíme být dobrý! Každý vychovává k svému obrazu. Jsme mírou dítěti: platí pro ně, ne co říkáme, ale co děláme a jak to děláme.“ ²¹⁵

Výchova má čtyři úkoly. Prvním úkolem je výchova citová, ²¹⁶ která je stále zanedbána, což dokazuje chování dnešní mládeže. I když slovní spojení „dnešní mládež“ z tohoto úhlu pohledu nedává smysl, jelikož mládež stále dokazuje svým chováním, že citová výchova je zanedbávána.

Druhým úkolem je poznání rozumové, které je zakotvené v půdě citové. „Cit je primární, on také zpravidla nakonec rozhoduje. Ale musí se snoubit s rozumovou rozvahou: cit musí být rozumný, a rozum musí být citlivý – oba v moudré rovnováze a spolupráci.“ ²¹⁷

212 PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 4., aktualizované vyd. Praha: Portál (vydavatelství), 2003. ISBN 80-7178-772-8., s. 277

213 APP, karton 235, *Výchova srdce*, s. 40

214 NPMK, S149, *Dům dětství IV.*, s. 794

215 APP, karton 235, *Výchova srdce*, s. 29

216 Podrobněji se citové výchově věnuji v podkapitole 7.2 Pojetí citové výchovy.

217 APP, karton ČAPP 36, *Pokoj vám*, s. 247

Třetím úkolem je společný cíl obou předešlých úkolů a tím je výchova mravní, to znamená poznání zákonů platných nejen pro vesmír a přírodu, ale závazných pro každého z nás. Tyto zákony se ukládají v našem nitru jako prohlubující se svědomí a touha po sebezdokonalování.

Čtvrtým úkolem je poznání duchovní, které by mělo samo vyplývat ze všech tří předešlých úkolů.

7.1 Role vychovatele a dítěte ve výchově

Vychovatel a dítě by měli mít ve výchově rovnocenné role. Nejprve si představíme **roli vychovatele**. Vychovatel by měl začít výchovou sebe samého, ne výchovou dětskou. Musí učit a vychovávat sám sebe, potom teprve je schopen výchovně působit na děti.²¹⁸

Samotný proces výchovy zahájí výchovou k vnější čistotě a pořádku, což je základ pro vkus morální a umělecký. Z této čistoty postupně vyplyne čistota dětského nitra, duše. To znamená, že dítě bude svědomité, poctivé a bude spolupracovat s ostatními. Především by měl vychovatel: *„získat a udržet přátelství a důvěru dítěte – to je nejbezpečnější most k jeho duši“*.²¹⁹ To přátelství, které vychází ze vzájemné lásky a úcty mezi vychovatelem a dítětem. Proto je důležité, aby měl vychovatel rád dítě a dítě mělo rádo svého vychovatele, chceme-li, aby výchova zapustila svobodně kořeny do otevřeného srdce dítěte.²²⁰ Navázat přátelský vztah s dětmi je někdy dlouhá obtížná cesta, kterou nezvládne každý. Některým vychovatelům chybí po tuto cestu trpělivost a schopnost navázat s dětmi bližší vztah.

Vychovatel by se neměl stavit do role soudce, ale do role lékaře. Pokud se dítě dopustí něčeho špatného, neměl by ho hned soudit či odsoudit jako soudce, ale měl by mu pomoci jako lékař vyléčit ho. Stejně jako lékař by měl zkoumat příčiny problému. Veškerou vinu by neměl svádět na dítě. Důležité je si uvědomit, že na dítě působí mnoho faktorů, které mohou být příčinou problému. Vychovatelé často zapomínají, že jedním z těchto faktorů je i jejich působení na dítě, a tak nenaleznou pravou příčinu problému.

Rovněž by měl mít vychovatel na paměti tyto zásady: pokud bude dítě bito, bude bít jiné; starou vinu by neměl připomínat, nevyčítat ji; neměl by dítě zahanbovat veřejně; pokud dítě přizná svou

218 NPMK, S149, Dům dětství IV., s. 785

219 APP, karton 235, Výchova srdce, s. 44

220 NPMK, S149, Dům dětství IV., s. 794

chybu, neměl by ho trestat, pouze mu vysvětlit, co udělalo špatně; vychovatel je pro děti vzor, takže by nikdy neměl lhát; dobrým činem lze vyrovnat každé provinění.

Role dítěte ve výchově je stejně důležitá jako role vychovatele. To by měl mít každý vychovatel na paměti.

V našem světě je mnoho věcí, ke kterým bychom mohli přirovnat dítě. Tím, že dítě přirovnáme k nějaké věci nám dobře známé, může nám to pomoci pochopit, jak vnímat dítě, jak s ním pracovat nebo jak mu pomoci.

Dítě lze například přirovnat ke květině, která si po svém roste, má své listy, svůj květ, svou barvu a vůni. Stejně jako květina má i dítě své potřeby, jednou z nich je živelná potřeba pohybu, kterým se vyvíjí a roste tělesně i duševně, proto je důležité, aby stále něco dělalo. Tak jako květina potřebuje své místo v zahradě, tak i dítě potřebuje své místo v bezpečném domově. Květinu musíme chránit před různými škůdci, stejně tak dítě musí být chráněno před nástrahami života.²²¹

Nebo můžeme dítě přirovnat k zrcadlu, v němž se odráží naše tvář, naše chyby a obraz okolního světa. Proto bychom se měli snažit stále zlepšovat sebe před tváří dítěte, aby v nás vidělo dobrý vzor.²²²

„Při výchově dítěte nesmíme nikdy zapomínat na jedno velké nebezpečí, které musíme až do útlého mládí paralyzovat: aby si dítě – zvláště jedináček – nezvyklo žít, jako když bylo maličké, stále cizopasně na účet dospělých, což snadno může vést ke zlajdačení, povalečství, nudě, omrzelosti, náročnosti, rozmarnosti, sobectví a nevděčnosti.“²²³

Veškeré základy své výchovy shrnul Krch v pěti úvodních pokynech o kázni:

1. Všechna výchova musí být veselá a hybná (součástí výchovy je hra a práce), při takové výchově není třeba kárání a trestání.

Hra dětem zajišťuje, aby byly dětmi co nejdéle. Do výchovy bychom měli zařadit pestrou škálu her: pohybové hry, slovní hry, hudebně-pohybové hry, dramatizující hry, námětové hry a tak dále. K dětské hře pozvolna přidáváme práci. Důležité je přitom postavit před děti konkrétní cíl, který je vyprovokuje k vynaložení všech duševních i tělesných schopností a budou chtít práci dokončit.

2. Nekřičíme na děti, ani jim neudělujeme rozkazy a zákazy. Křik nahradíme tichým trpělivým přidržováním k vykonání povinnosti. Vedeme tak děti k vypěstování dobrých návyků.

221 APP, karton 162, O dětech, s. 3

222 NPMK, S149, Dům dětství IV., s. 784

223 NPMK, S149, Dům dětství I., s. 39

Zde se nabízí otázka: Opravdu můžeme odstranit úplně křik z výchovy? Úplné odstranění pravděpodobně není možné. Můžeme sice odstranit hysterický křik některých vychovatelů, kteří neznají jiný nástroj po zaujmutí dětské pozornosti a vytvoření klidu. Někdy však nastanou situace, kdy vychovatel musí děti okřiknout (například nebezpečná situace na silnici, přílišný hluk ve třídě atd.).

3. Chybami se učíme – musíme vyrovnávat dětská provinění tak, aby to nebyl trest, ale jen odstranění nesprávnosti.

Měli bychom se snažit s chybou pracovat a vnímat ji jako motivaci k dalšímu poznání.

4. Trestání – vychovatel by měl začít u sebe, vždyť dospělí se netrestají někdy za mnohem závažnější provinění, než jsou ta dětská. Vychovatel použije trest, když je neschopný najít kladné vyrovnání, a docílí tím pouze zhoršení na obě strany.

V otázce trestu vycházel Krch ze svého dětství. Když mu maminka přála dobrou noc, tak se s ním loučila slovy: „Abys byl zas tak hodný, jako’s býval.“ Krch byl přesvědčen, že to na něj mělo mnohem větší účinek než nějaké kárání nebo trestání.²²⁴

Krchovým přáním bylo, aby trest vymizel úplně z výchovného procesu. Otázkou je, zda je možné odstranit tresty úplně z výchovy a co přesně by to znamenalo. Zrušit výchovné ústavy? Zrušit postihy ve škole za kázeňské přestupky? Četnost trestů ve výchově můžeme omezit, ale zrušit trest úplně by pravděpodobně nešlo.

Tělesný trest lze chápat jako projev vychovatelovy bezmoci. Jakmile použije vychovatel tělesný trest, ztrácí nárok na své pojmenování a mění se v barbara, vítězícího jen fyzickou silou nad bezbranným slabším tvorem. Důsledkem tělesného trestu je ponížení dítěte, zkažení povahy dítěte a špatný příklad pro něj, jelikož dítě, které je bito, začne bít jiné.

5. Místo trestu bychom měli učit děti každou chybu napravit.²²⁵

Krch se snažil tedy děti netrestat. Pokud se dítě něčím provinilo, snažil se s dotyčným promluvit, nejlépe někde v soukromí. Rozhovorem se snažil docílit, aby se daná situace již neopakovala.

Pokud se zamyslíme nad tím, co vychovávalo člověka před tím, než vznikly školy a knihy, vybaví se nám rodina, prostředí, příroda, práce a život sám. Je potřeba tuto genezi zachovat a nic z ní při výchově nevynechat nebo nezanedbat.²²⁶

224 APP, karton 162, O dětech, s. 42

225 APP, karton 235, Výchova srdce, s. 25

226 NPMK, S149, Dům dětství IV., s. 794

7.2 Pojetí citové výchovy

Citová výchova byla u Krcha na prvním místě, vycházela z ní veškerá jeho vychovatelská činnost. Tato výchova vychází ze tří pramenů. Za prvé z rodinného života (mezilidské vztahy, soužití v lásce a tak dále), za druhé z pobývání v přírodě (prožívání všech krás z živé i neživé přírody) a za třetí z umění (prožívání aktivní a pasivní). Umění je odvozeno od přírody, nesmíme se však jen pasivně kochat její krásou, ale měli bychom se stát její tvořivou součástí.²²⁷ Cílem citové výchovy je vychovat člověka s dobrým srdcem, nesobeckého, který cítí s druhým, má svědomí a je si vědom spoluzodpovědnosti za svého bližního.²²⁸

Základ citové výchovy se tvoří v rodině, protože škola pro ni nevytváří prostor. Školní výchova je převážně zaměřena na předávání vědomostí. Mohli bychom říci, že taková výchova je měřitelná pomocí známek. Můžeme si tedy lépe představit její výsledky. Výsledky citové výchovy jsou sice viditelné, ale nepředstavují konkrétní výsledky, které zajímají rodiče, školní inspekce či širokou veřejnost. Součástí vysvědčení je sice známka z mravů, která však nevypovídá nic o žákově chování. V případě, že je známka z mravů zhoršená, pouze nás nekonkrétně informuje o žákově prohřešku. Tato známka nás pouze nekonkrétně upozorňuje na žákovy prohřešky.

Než započne samotná výchova dítěte, je důležité, aby dva mladí lidé před vstupem do manželství absolvovali kurz výchovy k manželství a rodičovství. Posláním tohoto kurzu je poučit o hygieně manželství a těhotenství, o dětech a jejich poslání, o radostech, starostech a zodpovědných úkolech rodinného života.²²⁹ Krch se pravděpodobně nikdy nepokoušel o uvedení tohoto kurzu do praxe, ponechal ho pouze v teoretické rovině. S podobnými kurzy se můžeme setkat v katolické církvi – příprava na manželství a příprava na křest, které musí absolvovat věřící před vstupem do manželství a před křtinami.

*„Mladá žena po svatbě zůstává již doma, stará se o úpravy, čistotu, pořádek a útulnost své domácnosti, aby se v ní manželovi líbilo víc, než v kavárně, vinárně nebo hostinci, kde snad trávil za svobodna večery se svými kamarády.“*²³⁰ Když přijde žena do jiného stavu, měla by dbát hygieny

227 APP, karton 235, Výchova srdce, s. 33

228 Tamtéž, s. 1

229 APP, karton 235, Výchova srdce, s. 1

230 Tamtéž, s. 3

těhotenství (to znamená, že nekouří, nepije kávu a alkohol), číst knihy o novorozencích a těšit se na narození dítěte. Rodiče by měli být vědomi toho, že vychovávají budoucího člověka. Jejich láska by měla vycházet z úcty k dětské duši a z odpovědnosti za rozumový, citový a mravní vývoj dítěte. Důležité je vytvořit pro dítě šťastný, láskyplný a bezpečný domov, kde se kladou základy pro celkové chápání života a jeho hodnot.²³¹

Další důležitou součástí citové výchovy je naučit dítě vcítovat se do věcí, rostlin, zvířat a nakonec do jiného člověka. Nejprve učíme děti vcítit se do jejich hraček (například se dítě uhodí o židličku, abychom odvedli dítě od bolesti, řekneme mu, že židlička se také bouchla, ale přesto nepláče a že by ji mělo pohladit, aby ji to přestalo bolet), aby s nimi umělo citlivě zacházet. Jako příklad, kdy se dítě dovedlo vcítit do věci, uvádí Krch příběh jednoho chlapce. Když se chlapce zeptal, proč vždycky pečlivě rovná své bačkory k posteli, odpověděl mu chlapec, že tak činní proto, že bačkory musí být také unavené, když s ním celý den běhají.

Později by se dítě mělo naučit cítit zodpovědnost za své osobní věci, za zvíře, které mu bylo svěřené do péče, ale i za vše živé i neživé kolem něho. Časem by pak takové dítě mělo dorůst i k pocitu spoluzodpovědnosti a k soucítění s nemocnými, starými, handicapovanými atd.

Krch předkládá výstižné příklady ze života dítěte a ukazuje na nich, jak by měla správně výchova probíhat. Například malý chlapec si nechce uklidit své kostky. Maminka mu řekne, že kostky jsou unavené a krabice je jejich postýlka. Chlapec, protože má kostky rád, je hned uloží ke spánku a pamatuje si to i pro příště. Tato ukázka demonstrovala, jak vést děti k dobrým návykům za pomoci citové motivace.²³²

Součástí citové výchovy je také výchova citlivého svědomí. Úkolem vychovatele je vést dítě k pozornému naslouchání tichému vnitřnímu hlasu (svědomí), které je naším bezpečným průvodcem všemi úskalími života, a k poslušnosti tohoto hlasu spojujícího nás s dokonalostí.

Krch uvádí trojí rozdělení citové výchovy: Škola života, Matčina škola a Škola prostředím. Všechny tyto školy se navzájem doplňují a prolínají. Představením jednotlivých škol se nám ukáže dokonalá propracovanost Krchovy citové výchovy.

231 APP, karton 235, Výchova srdce, s. 4–5

232 Tamtéž, s. 12-13

7.2.1 Škola života

Nejdůležitějším obdobím v lidském životě je období předškolní výchovy, ve kterém hraje hlavní roli matčina výchova. V tomto období se kladou základy budoucí osobnosti jedince. Vedle matčiny výchovy je tu i tatínkova škola, která přichází na řadu poté, co dítě dostalo citový základ od matky, to znamená, že přichází otcova síla a odvaha, poznávání a poučování, pracovní dovednosti.

Další školu života lze nazvat školou junáctví. Na této škole má větší podíl otec, ale měla by zde mít svou roli i matka. Děti jsou vedeny ke cvikům mužnosti, odvahy a sebezpřemáhání. Cílem této výchovy je chovat se jako junák. Junákem se stává ten, kdo obstojí alespoň v některých z 35 bodů junácké výchovy (například. Kdo umí čekat na slíbené; Kdo je veselý a rád zpívá; Kdo rozeznává mé a tvé; Kdo si rád udělá všechno sám)²³³

„Ze své vlastní rodiny přichází dítě do takzvané školní rodiny (tzn. paní učitelka je maminka, pan učitel tatínek a všichni žáci jsou sourozenci). Děti ve třídě by si měly být rovný, mělo by se hledět na každé dítě individuálně a všimnout si jeho potřeb. Škola představuje jakýsi můstek do světa (tzn. učí děti v pracovním a sociálním kolektivu). Výchova citu má stejný cíl v rodině i ve škole: aby se dětem zalíbilo být dobrými, měly rády lidi a každému ochotně posloužily, byly ochotny pro to něco obětovat a věřily ve vítězství lásky, pravdy z obětovaného přičinění.“²³⁴

7.2.2 Matčina škola

Osudově nejdůležitější škola, která formuje povahu dítěte a zušlechťuje jeho srdce ke všemu dobrému, se nazývá „maminčina škola“. Tato škola začíná naším narozením a končí naší smrtí, lze ji rozdělit přibližně na pět stupňujících se období:

1. období (od narození do tří let)

„V tomto období musíme dítě vést a přivést k poslušnosti, protože později už je pozdě.“²³⁵ Ovšem k poslušnosti nenásilné, ale svobodné za pomoci citu, lásky a hravých prostředků. „Poslušnost musí být dobrovolná, Jejím základem je sebekázeň, svědomitost, ohleduplnost, obětavost. Poslušnost vyžaduje mravní zdůvodnění, uznané a přijaté do vlastního usilování v denním životě. Ale pak už vlastně přestává být poslušností, neboť se mění ve vlastní vůli.“²³⁶

233 APP, karton 235, Výchova srdce, s. 17-18

234 Tamtéž, s. 26

235 Tamtéž, s. 45

236 Tamtéž, s. 40–41

2. období (od tří do šesti let)

Toto období je stejně důležité jako první období. Dítě se v tom to období stává takzvanou „pravou rukou maminčinou“ a ve všem jí pomáhá (například při domácích pracích). Matka si vypůjčuje při konání dobra nohy a ruce svého dítěte. Což lze vysvětlit tak, že dítě bez jakéhokoliv kázání pomáhá druhým lidem. Dítě tak vyrůstá v prostředí plném lásky od své matky a od obdarovaných (lidé, kterým dítě pomohlo).

3. období (doba školní docházky)

Třetí období lze charakterizovat takto: *„Je tu účast na všech rodinných starostech, výchova k šetrnosti, žít skromně, nenáročně, všeho dobýt prací, pečovat o sourozence, o babičku, o dědečka, jsou-li už staří a churaví, zatopit, něco uvařit, obstarat čeho třeba.“*²³⁷

4. období

Čtvrté období následuje při stárnutí matky, zejména trpí-li nějakou nemocí, za kterou je odpovědná její celoživotní obětavá práce pro rodinu. Děti by měly své matce všechno, co pro ně udělala, vrátet a ulehčovat jí její stáří. Toto období končí, když matka zemře (matky obvykle odcházejí tiše, bez jakékoliv odměny a v tom je jejich velikost). Poté již matka žije jen ve vzpomínkách, ale její výchova ani teď neustává.

5. období

*„Obraz matčin, který nás provází celým životem až do naší smrti, stále víc se rozsvětluje a stává se naším svědomím, její příklad stále zářivější. Teprve nyní vděčně a s láskou si připomínáme, čemu nás učila, a slyšíme její moudré rady – vždyť nikdo na světě neměl nás tak rád jako maminka, u ní byl náš šťastný domov.“*²³⁸

7.2.3 Škola prostředím

Prvním prostředím je **domov**, který je nepostradatelný v předškolním období, kdy se dítě v „maminčině škole“ stává člověkem, který cítí, myslí, mluví, chodí a raduje se ze života.

Příroda se svými divy a zázraky je druhá škola našeho citového i rozumového vzdělávání, nikoli škola, která o tom všem jen učí, ale nic neprožívá. Pokud dítě neprojde od mládí školou přírody, neprožije její krásy a moudrosti a pouze o ní uslyší z druhé ruky, zůstane do konce života ochuzeno.

237 APP, karton 235, Výchova srdce, s. 46

238 Tamtéž, s. 46

Je proto důležité, aby děti trávily čas v přírodě, pozorovaly vše živé i neživé v ní a snažily se přemýšlet nad otázkami, které v nich příroda vyvolává.

Třetí škola je škola jako **instituce**, která by měla informovat o všech objevených pravdách a krásách světa. Důležité je, aby tomuto prameni předcházela alespoň jeden, nejlépe však oba předešlé prameny. Pokud by se tak nestalo, neměla by škola na čem stavět a veškeré vědění by dítě po vyzkoušení hned zapomnělo. Také by se ve škole mělo více dbát na to, aby byl u žáků vychováván nejen rozum, ale i cit.²³⁹

Poslední, čtvrtou školou je **život** sám. „*Co z toho všeho – z této synthese domova, přírody a školy – ve svém životě, sami, na vlastní zodpovědnost – uděláme, čemu chceme život věnovat, zůstaneme-li věrni své první lásce, motivu mládí, i čemu chceme sloužit. Jaké ideály – takový člověk.*“²⁴⁰

7.3 Výchova přírodou

Jako malý školák sedával Krch v lese a naslouchal hlasům přírody. Tento krásný pocit si ve svém srdci zanechal po celý svůj život. Za pomoci výchovy přírodou chtěl tento krásný pocit věnovat i ostatním.

„*Příroda je mnohostrannou učitelkou a vychovatelkou*“²⁴¹ Je to nejbohatší učebnice života, protože rozšiřuje duševní obzor, zušlechťuje povahu a objevuje neznámé. Dítěti příroda nabízí neomezené možnosti: volný a zdravý pohyb (lezení skákání a tak dále), poznávat zblízka živá zvířata a rostliny, rozvíjet své smysly. Příroda učí děti myslet a to tím, že v nich vyvolává otázky typu: Proč to je? Co to je? K čemu to je? Vedle toho, že příroda učí děti myslet, učí je také tvořit, napodobovat a pracovat.

Krch chápal výchovu v souladu s přírodou jako nutnou reakci na chování dětí. Děti neuměly naslouchat lesu, vnímat jeho krásu a chovat se k němu ohleduplně. Jediné, co je zajímalo, bylo, jestli najdou nějaké houby nebo borůvky. Krch se snažil děti netrestat za jejich špatné chování v přírodě, jelikož tyto děti z města nemají šanci seznámit se s přírodou či s živým tvorem.

Roli vychovatele zde přebírá příroda, vychovatel (osoba) je zde pouze rádcem, který ukáže dětem jak vnímat jednotlivé výchovné přírodní lekce. Postup, v jakém příroda děti vychovává, jde nejlépe

239 APP, karton 235, Výchova srdce, s. 49-51

240 Tamtéž, s. 51

241 NPMK, S149, Dům dětství II., s. 233

ukázat na vývoji dětského „proč?“. Děti si časem odvyknout této otázce a naučí se ptát v první řadě svých smyslů. Dětem by se příroda měla ukázat taková, jaká je (například pavouk chytající motýla, umírající myš atd.).²⁴²

Výchova přírodou tvoří s citovou výchovou základ pro **estetickou výchovu**. Estetická výchova neboli umělecká výchova byla ve 20. letech 20. století v kurzu a oblibě. Již od raného dětství bychom měli v dětech založit smysl pro krásu, naučit je vnímat i ty nejzákladnější prvky krásy, což je světlo, čistota a pořádek. Součástí estetické výchovy je učit děti vidět krásu kolem sebe, všimát si hezkých věcí kolem sebe a najít i ve zdánlivě obyčejných věcech něco krásného. Děti by si neměly pouze všimát krásy viděné, ale měly by ji samy aktivně vytvářet, zlepšovat a udržovat.²⁴³

Do estetické výchovy nepatří pouze výchova k uvědomění si krásy, ale patří sem i základy hygienických návyků, úprava zevnějšku (nenosit roztrhané oblečení), základy stolování, správné zacházení s knihami, úcta a láska k mateřskému jazyku a podobně. Učiteli je velkým pomocníkem příroda, která nás učí poznávat krásu i v umění, v lidských povahách i ve svém vlastním životě.

Krch nejvíce využil estetické výchovy v Domě dětství. Dům dětství byl zařazen mezi pokusné ústavy, které měly na prvním místě svého programu estetickou výchovu. Ta však nebyla vnímána jako cíl výchovy, ale jako důsledek všech mravních, pracovních a citových složek výchovy.²⁴⁴

7.4 Tělesná výchova

Krchovou dominantou vedle hudební výchovy byla tělesná výchova. Svou představu o tělesné výchově porovnal se situací na běžných školách a představil ji ve svém příspěvku *Přirozený pohyb a vlastní zájmy dítěte podkladem tělesné výchovy na škole národní*.

Dítě přichází do školy živé, plné svých zájmů, otázek a touhy po pohybu, po hovoru, sdílení, hře, práci a radosti. Je také bez předsudků, plno důvěry a je celkem snadno ovladatelným, bezbranným nástroj umělého školního systému.

Škola na tyto potřeby reaguje následovně:

a) dítě potřebuje pohyb

žák musí sedět v lavici, hlavu na hlavu, znemožněn pohyb

242 APP, karton 162, O dětech, s. 67–71

243 APP, karton 235, Výchova srdce, s. 63

244 NPMK, S149, Dům dětství I., s. 183–184

b) dítě se chce radovat ze života, smát se a výskat

žák se musí vzdát těchto projevů, jinak by následoval trest

c) dítě má plno otázek a potřebu sdělovat své zkušenosti

žák musí pasivně poslouchat výklad učitele

d) dítě chce být zaměstnáno hrou a prací

žák dostane do ruky knihu plnou písmen a cifer a papír, který musí zaplnit písmeny a ciframi

K tomu všemu můžeme přičíst ještě špatné osvětlení, zkažený vzduch a nevětrané prostory školních tříd.

Tyto nedostatky školy můžeme částečně odstranit „zázračným elixírem“, který nese název: Tělocvik.²⁴⁵ Školní tělocvik lze definovat jako „*vyučovací předmět, který má zázračně odstranit a napravit všechny hříchy a těžká provinění, páchané ne dětech odnětím pohybu a vzduchu, je náhražka pro písaře, kterou chce ve čtvrt hodině v zaprášené místnosti vyžrát na přírodu, mstící se za porušování svých zákonů, je tělocvik dospělých lidí, lidí měst a kanceláří, nucených sedět celý den u stolu, je uměle konstruovaný souhrn pohybů a cvičení vyabstrahovaných mimo život, mimo zájmy, touhy a potřeby dětské duše*“.²⁴⁶

Školní tělocvik je nebezpečná a nemyslivá pověra, která nemá nic společného s tělesnou výchovou a bohužel je často i jejím pravým opakem. Proto můžeme tvrdit, že o tělesné výchově na škole nelze doposud vůbec mluvit. Tělesná výchova je dosud pouze jen heslem a prosebným voláním.

Pokud bychom chtěli mluvit o školním tělocviku jako o tělesné výchově, museli bychom zařadit pohyb do vyučování, využít ho jako metodu v každém předmětu. Měli bychom žákům umožnit pobyt na čerstvém vzduchu a vytvořit prostor pro jejich hru, růst, přemýšlení, práci, tvořivost. To vše by bylo pod výchovným dozorem učitele. Teprve potom bychom mohli mluvit o opravdové tělesné výchově ve škole.

Zásady tělesné výchovy:

1. Pořádek v životosprávě celého dne

– spánek by měl trvat od deváté hodiny večerní do šesté hodiny ranní

– oblékat bychom se měli podle počasí

245 ČÁLEK, František a Bohuslav KÁDNER, ed. *První sjezd československého učitelstva a přátel školství v osvobozené vlasti v hlavním městě Praze od 1.–3. července 1920*. Praha: Sjezdový výbor československé obce učitelské, 1921., s. 321

246 Tamtéž, s. 321

– práce by se měla střídát s odpočinkem

2. Tělesná čistota a odpor k nečistotě

– tělesná čistota úzce souvisí s čistotou mravní

3. Mnoho pohybu

– pohybové hry

– lehká a střídavá práce

4. Co nejvíce pobytu v přírodě

5. Znalost vlastního těla, zdravotověda

6. Mluvme vždy s úctou a vážností o těle

– „*Je každému známo, jak triviálně se mluví o jeho funkcích. Důležité je proto, naučit děti slušnému slovníku o všech částech a úkonech těla, aby se dovedly o nich vyjadřovat inteligentním způsobem, zcela bez ostychu.*“²⁴⁷

7. vychovatel jako příkladný vzor

– Mezi vhodné pohybové aktivity lze například zařadit: plavání, sáňkování, pěší výlety, bruslení, míčové hry, smyslové hry a jiné.

Požadavky na tělesnou výchovu:

1. hygienický požadavek:

– Tělesná výchova by pokud možno měla probíhat v přírodě, na plném světle a mimo školní prach.

2. etický požadavek

– Výchova by měla být morálně zaměřena na dětské tělo a s tím je spjatý rozvoj všech smyslů a duševních schopností.

3. pedopsychologický požadavek

– Učitel by měl správně děti motivovat k tělesné výchově a dbát na to, aby obsah tělesné výchovy vycházel z dětských potřeb.

4. estetický požadavek

– Krásného pohybu docílíme jen za podmínky, že na začátku celého procesu bude krásná myšlenka, představa, nálada či touha.²⁴⁸

247 Str. 59, Spis Výchova srdce, karton 235

Součástí tělesné výchovy je nápodoba pohybu. Jedná se o nejpřirozenější formu dětského pohybu. Děti napodobují pohybující se předměty, zvířata, lidské pohyby, práce a řemesla. Lze sem také zařadit dramatické improvizování národních pohádek nebo pohyb za doprovodu básně. U dětí tato schopnost roste souběžně s rozvíjející se obrazotvorností, hudebností a citovou inteligencí. Nejprve v dětské rytmice převládá markantní pohyb s hluchými zvuky. Později se pohyb stává ušlechtlejším a myšlenková náplň bohatne. Nakonec obrací člověk svou pozornost ke krásným, lадným pohybům přírody, chce se účastnit její řeči, touží ji pronikat a porozumět její pohybové kráse. Za vrchol tělesné inteligence lze považovat poezii pohybu.

Součástí tělesné výchovy by měla být pohlavní výchova.

„Říkáva se, že v době předpubertální – tj. asi do 11 let – není rozdíl mezi oběma pohlavími. Nevěřte tomu. Není tomu tak. Ani myšlenkově, ani citově. Tu jsou dva světy, oba k životu nezbytné. Oba mají krásu, která při zdravém růstu tvoří půvabnou harmonii tónů.“²⁴⁹

Pouhé poučení o pohlavních otázkách nestačí, nejprve musíme vybudovat dva pilíře, o které se bude pohlavní výchova opírat.

Prvním pilířem je tělesná výchova, která obsahuje tyto složky:

- a) pořádek v životosprávě celého dne – zdravá strava, střídání práce a odpočinku,
- b) tělesná čistota a odpor k nečistotě,
- c) mnoho pohybu,
- d) co nejvíce pohybu v přírodě,
- e) znalost vlastního těla, zdravotní péče,
- f) mluvme vždy s úctou a vážností o těle.²⁵⁰

Druhým pilířem je morální příprava. *„Jestliže jsme cílem výchovy učinili poznání a lásku, platí to nejvyšší měrou též při výchově pohlavní. Zde ovšem půjde citová výchova vždycky před poznáním skutečnosti.“²⁵¹*

248 NPMK, S149, Dům dětství I., s. 83–88

249 Tamtéž, s. 105

250 NPMK, S149, Dům dětství I., s. 108

251 Tamtéž, s. 109

První lásku, kterou dítě pozná, je láska k matce, která ho přivedla na svět. Díky tomu můžeme dítěti představit pohlavní život jako něco, co je potřeba, aby dítě přišlo na svět. Vedle lásky k matce je důležitá i láska v rodině.

Teprve ve školním věku můžeme k těmto dvěma pilířům připojit pozorování přírodního řádu od rostliny ke zvířeti, od zvířete ke člověku. Přírodovědný základ může být všem dětem společný, a to až po hranici, která se dotýká naší lidské sféry pohlavní. Poté se již nedoporučuje hromadné vyučování, ale je potřeba individuální výchovy podle vyspělosti dítěte.

Lze říci, že Krch veškerou svoji výchovnou teorii podkládá příklady ze své praxe. V jeho spisech však nenalezneme žádný příklad výuky pohlavní výchovy, přestože příležitost k její výuce měl například v Domě dětství, kdy měl na starost starší děti.

Závěr této kapitoly tvoří Krchova slova:

„Vím, že pohlavní poučení, je-li samo o sobě, nepůsobí nikdy dobře, je příliš silné, může být až otřesné při neobratném podání pro citlivější duši. Je jako šafrán, i malá dávka mnoho barví.“²⁵²

7.5 Předškolní výchova

Období předškolní výchovy, jak již bylo řečeno, považoval Krch za nejdůležitější období v lidském životě. V tomto období by měla převládat smyslová výchova, to znamená, že nejprve děti vedeme k smyslovému přijímání a prožívání, teprve potom můžeme přejít a zakotvit v něm poznání, uvědomění a zkušenost. Součástí smyslové výchovy jsou smyslové hry, které lze rozdělit podle toho, na jaký smysl jsou zaměřeny: hry pohybové, hry hmatové (například dítě poznává věc, kterou drží v ruce za zády), hry zrakové, hry sluchové, hry čichové a hry chuťové. Na smyslovou výchovu navážeme výchovou rozumu, formou tvořivou, hravou a radostnou.²⁵³

Vedle hry je také důležitá práce, ne však práce mechanická, únavná a nudná, ale práce tvořivá, lehká a střídavá. Dětská práce by měla být výchovně kontrolována, to znamená, že dítě kontrolujeme, povzbuzujeme a odměňujeme ho (například pohlazením, úsměvem, pochvalou). Snažíme se o to, aby si dítě práci oblíbilo a bralo ji jako dobrý skutek. Proto by se neměla práce

252 Tamtéž, s. 113

253 APP, karton 235, Výchova srdce, s. 6–12

udělovat jako trest. Když dětem zadáváme nějakou práci, měli bychom jim ji nejprve zdůvodnit citově (například někomu udělá radost) a teprve později přichází na řadu zdůvodnění rozumové.²⁵⁴

Předškolní výchova by měla ideálně probíhat doma. Tento názor je velmi rozporuplný. Ve své praxi se Krch setkával spíše s dětmi, které pocházely z nevyhovujícího domácího prostředí. Z prostředí, kde byla převážně citová výchova zanedbána. Tito rodiče nevedli děti k lásce k umění a k přírodě, pro samou práci na to neměli čas. Proto bychom předpokládali, že Krch bude spíše pro zřizování předškolních zařízení, která by dětem poskytla plnohodnotnou výchovu.

Přesto Krch poukazoval na nevhodnost jeslí, kde děti strádaly, hlavně po citové stránce, a spíše negativní vztah měl i k mateřským školám. Jeho kritika byla převážně zaměřena na mateřské školy v Praze, kde shledal tyto nedostatky: na jednu učitelku připadalo až 36 dětí, nešlo tedy hovořit o výchově, ale spíše o dozoru, učitelky často měnily svá pracovní místa a tím pádem neznaly děti ve třídě a v neposlední řadě zde byl nesmyslně nabitý pracovní program.

Pouze poslední rok v mateřské škole byl podle Krcha pro děti alespoň trochu přínosný, a to převážně pro jedináčky,²⁵⁵ kteří se zde naučili hrát si s ostatními, půjčovat si hračky a dělit se s ostatními.

Můžeme se domnívat, že by Krch sympatizoval s myšlenkou lesních školek. Výchova a vzdělávání probíhají v přírodě, děti mají možnost volného pohybu, hry a poznání.

254 Tamtéž, s. 23–24

255 Tamtéž, s. 6

Závěr

Vše, co Krch uměl, se naučil od dětí a všechno, co v životě vykonal, považoval za splnění úkolů od Boha. Možná právě to byly důvody, proč se jeho výchova tolik liší od výchovy jiných pedagogů. Krch se neřídil žádnými naučenými postupy, ale vycházel z dětských zájmů. Největším rádcem a pomocníkem mu byla, příroda, víra a láska. Krch se ztotožňoval s Karlem Čapkem v názoru, že náplní života je víra, naděje a láska.²⁵⁶

Snažila jsem se ve své diplomové práci, ukázat, že to není jen nějaký názor, s kterým se ztotožňoval, ale byla to náplň jeho života. Co se týká víry, nebyla to jen víra v Boha, ale i třeba víra v to, že jeho práce má smysl a pomáhá potřebným dětem.

Obdivuhodné jsou některé nadčasové myšlenky. V učebnách v Domě dětství měly děti k dispozici malé lehké stolky, které mohly libovolně stěhovat podle potřeby. Troufám si říci, že seskupování lavic do jiných tvarů než do řad za sebou se v běžných školách začalo pozvolna objevovat až od devadesátých let dvacátého století.

V Miličově domě měly děti možnost volby pokaždé jiného kroužku. Dnešní doba sice nabízí dětem celou škálu různých kroužků, ale nastavený systém jim neumožňuje to, co bylo umožněno dětem tam. Tedy zúčastnit se každý den jiné aktivity.

Krch také navrhoval zrušit příkazy a zákazy. Chtěl, aby je nahradily zákony školní republiky, dětmi odhlasované.²⁵⁷ Dalo by se říci, že tento požadavek splňují v dnešní době takzvaná třídní pravidla, která si žáci sepisují na začátku školního roku a na důkaz toho, že s nimi souhlasí a budou je dodržovat, se pod ně podepíší.

Rovněž nehodnotil děti, ale jejich činy a práci. Neslyšeli bychom od něj pravděpodobně slovní spojení: ty jsi šikovná, ty jsi hodný a tak dále. Spíše bychom od něj slyšeli: to je krásný obrázek, hezky jsi to přečetl, to je zajímavá otázka...

Za svůj dlouhý život potkal mnoho dětí s různými životními příběhy. Mnoho z nich si poznamenal a později použil ve svých spisech. Krch se setkal s dětmi různých národností, s dětmi z odlišných sociokulturních podmínek i s dětmi z různých rodinných poměrů. Z každého příběhu si lze něco převzít, pochopit, uvědomit si či se nad ním alespoň pozastavit.

256 NPMK, S149, Dům dětství I., s. 187

257 NPMK, S149, Dům dětství I., s. 38–40

Osobně jsem se setkala se dvěma „Krchovými“ dětmi, paní Eliškou Vlasákovou a paní Blankou Sedláčkovou. Paní Sedláčkovou jsem navštívila v jejím bytě a některé postřehy z našeho rozhovoru jsem použila v této diplomové práci.

Zajímavé jsou Krchovy postřehy o sirotcích. Dítě sirotek je jako pnoucí rostlinka hledající kolem sebe oporu, které by se mohla chytit ke svému růstu. Přátelství těchto dětí je hlubší než u dětí vyrůstajících v rodině. Mezi osiřelými sourozenci si lze všimnout větší vzájemné lásky.

„Jako po ztrátě zraku stupňuje se u slepců sluch, tak u sirotek zesiluje se potřeba lásky a přátelství.“²⁵⁸

Děti sirotci častěji myslí na smrt. Tento fakt můžeme doložit básní od desetileté Vlasty, která přišla o rodiče.

*„Až já umřu,
v hrobě budu ležet.
Kdopak bude na ten můj hrob
milostivě hledět?
Snad můj otec, snad má máti
budou nad mým hrobem
lítostivě lkati.
A já budu pod hlínou tiše spát.
Sbohem máti, sbohem tati,
sbohem nastokrát.“²⁵⁹*

Krch zasáhl do života nejen celé řadě dětí, ale i dospělých. Krchův přítel z mládí učitel Ladislav Švarc později připustil, že: *„poznal osobně všechny učitele pokusníky, ale F. Krch mu byl nejbližší a nejhlouběji zasáhl do jeho životního osudu“.*²⁶⁰ Nebýt Ferdinanda Krcha, nebylo by pravděpodobně napsáno tolik důležitých, zajímavých, obohacujících a krásných spisů (*Přírodou a životem k čistému lidství, Dítě a hudba, Výtvarné projevy dítěte a dalších*).

258 Tamtéž, s. 83

259 Tamtéž, s. 82

260 NPMK, S149, Dům dětství I., s. 60–61

Olga Frierzová označila Krcha za „*tichého podněcovatele tvořivé a ušlechtilé činnosti bližních*“.²⁶¹ Ona sama mu byla vděčná za podporu, kterou jí dal při psaní knihy *Dětské osudy z doby poválečné*.

Josef Lada popsal spolupráci s Krchem těmito slovy: „*Těch osm svazečků dětské četby nebyl bych snad nikdy napsal, kdyby nebylo vážné spolupráce redaktora F. Krcha, který mě nejen nutil do této práce, ale byl mi dobrým poradcem.*“²⁶²

Krchovy výchovné spisy nebyly nikdy vydány, jejich originály jsou uloženy v archivech. Výhodou těchto spisů je, že jsou psány na stroji. Díky tomu jsou spisy kompletní a nechtěné části jsou pouze přeškrtnuté. Výjimkou je spis *Výchova srdcem*. Předpokládalo se, že se tento spis vydá. Byli osloveni odborníci k napsání hodnocení tohoto spisu. Nakonec však k vydání samotného spisu nedošlo. Pouze byl otištěn v *Hovorech*, které vydává archiv Přemysla Pittra.

„*Věřím, že člověk přichází z věčnosti s určitým úkolem na tento svět. Šťastný, kdo pochopil své poslání a usilovně na něm pracuje. Já, nepatrný člověk, patřím mezi tyto šťastné.*“²⁶³

Ferdinand Krch

261 APP, karton 235, Hovory s pisateli, roč. XIX, čís. 109, r. 1981, s. 3

262 LADA, Josef. *Kronika mého života*. Vyd. 7., (V Knižním klubu v nové grafické úpravě 1.). Ilustroval Alena LADOVÁ. V Praze: Knižní klub, 2007. ISBN 978-80-242-1856-4., s. 432

263 APP, karton ČAPP 22, Pracovní verze scénáře výstavy ke stodesátému výročí narození Ferdinanda Krcha v Pedagogickém muzeu J. A. Komenského v Praze pod názvem „Ferdinand Krch a přátelé Miličova domu“

Seznam literatury

1. ALTUSOVÁ, Magdaléna. *Milíčův dům Přemysla Pittra na pražském předměstí – příklad česko-německo-židovského soužití: Das Milíč-Haus von Přemysl Pitter in der Prager Vorstadt – Beispiel für das tschechisch-deutsch-jüdische Zusammenleben = Přemysl Pitter's Milíč House in the suburbs of Prague – an example of Czech-German-Jewish co-existence*. Praha: Pedagogické muzeum J. A. Komenského (Praha, Česko), 2008. ISBN 978-80-86935-07-2.
2. AUBRECHT, Radek. *130 let a osobností smíchovského gymnázia*. Praha: Gymnázium Na Zatlance, 2014. ISBN 978-80-260-6169-4.
3. ČÁLEK, František a Bohuslav KÁDNER, ed. *První sjezd československého učitelstva a přátel školství v osvobozené vlasti v hlavním městě Praze od 1.- 3. července 1920*. Praha: Sjezdový výbor československé obce učitelské, 1921.
4. GREGOR, Vladimír a Tibor SEDLICKÝ. *Dějiny hudební výchovy v českých zemích a na Slovensku*. Praha: Supraphon, 1973.
5. KOHN, Pavel. *Můj život nepatří mně: Čtení o Přemyslu Pitrovi*. Praha: Kalich, nakladatelství a knihkupectví, 1995. ISBN 80-7017-852-3.
6. KOHN, Pavel. *Zámky naděje: děti Přemysla Pittra vzpomínají*. 2. vyd. Chomutov: L. Marek, 2011. ISBN 978-80-87127-30-8.
7. KONOPÍKOVÁ, Ludmila. *Strýček z domu dětství*. Lidová demokracie. 1981.
8. KŘÍČKA, Josef. *Dítě a hudba: nové cesty v hudební výchově dětské*. [1.díl, Hry, písně a tance]. [1. vyd.]. Praha: Dědictví Komenského, 1917.
9. KOSATÍK, Pavel. *Sám proti zlu: život Přemysla Pittra (1895-1976)*. Praha: Nakladatelství Paseka, 2009. ISBN 978-80-7185-971-0.
10. KOŤA, Jaroslav a Karel RÝDL. *Poslání učitele a reformní pedagogika v Československu*. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, 1992. Příspěvky k filosofii výchovy.
11. LADA, Josef. *Kronika mého života*. Vyd. 7., (V Knižním klubu v nové grafické úpravě 1.). Ilustroval Alena LADOVÁ. V Praze: Knižní klub, 2007. ISBN 978-80-242-1856-4.
12. PENC, Václav. *Cesta Ladislava Švarce*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1975
13. PRAŽÁK, František. *Počátky české školy pokusné*. Praha: B. Kočí, 1927. Pedagogická knihovna.

14. PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 4., aktualizované vyd. Praha: Portál (vydavatelství), 2003. ISBN 80-7178-772-8.
15. Přemysl Pitter. *Život a dílo: Sborník referátů a diskusních příspěvků z mezinárodního semináře konaného dne 27.3. 1993 v Pedagogickém muzeu J.A. Komenského v Praze*. Praha: Pedagogické muzeum J. A. Komenského (Praha, Česko), 1994. ISBN 80-901461-1-2.
16. Přemysl Pitter: *Život - dílo - doba. Sborník referátů a diskusních příspěvků z mezinárodní konference konané ke 100. výročí narození Přemysla Pittra ve dnech 22.-23. června 1995 na Univerzitě Karlově v Praze*. Praha: Pedagogické muzeum J. A. Komenského (Praha, Česko), 1996. ISBN 80-901461-4-7.
17. MORKES, František. Strípky ze školní historie. Učitelé. *Rodina a škola*. 1999, **46** (3), 21.
18. SEIFERT, Miloš. *Přírodou a životem k čistému lidství: příručka českých junáků*. V Praze: Dědictví Komenského, 1920.
19. SIEBR, Rudolf. *Novátor hudební výchovy Josef Křička: učitel, skladatel, člověk*. Praha: Sobotáles, 2005. ISBN 80-86817-07-2.
20. SPĚVÁČEK, Václav. *Průkopníci českých pokusných škol*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1978.
21. ŠIMSOVÁ, Milena a Jan ŠTĚPÁN, ed. *Nad vřavou nenávisti: Vzpomínky a svědectví Přemysla Pittra a Olgy Fierzové*. Praha: Kalich, nakladatelství a knihkupectví, 1996. ISBN 80-7017-972-4.
22. ŠKALOUDOVÁ PUCHMAJEROVÁ, Lucrezia. Ladislav Švarc a jeho přínos výtvarné výchově. *Výtvarná výchova: časopis pro výtvarnou a obecně estetickou výchovu školní a mimoškolní*. 2004, **44**(3), 10-11. ISSN 1210-3691.
23. ŠVARC, Ladislav. *Hlas z Domu dětství*. V Krnsku: [s. n.], 1933.
24. ŠVEC, Štefan. *Česky psané časopisy pro děti (1850-1989)*. Praha: Karolinum, 2014. ISBN 978-80-246-24778-5.
25. TRINE, Ralph Waldo. *Výchova srdce: Lidskost k živoucím tvorům*. Praha: Sfinx, 1924.
26. VÁŇOVÁ, Růžena. *Karel Žitný a jeho úsilí o novou školu*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 1999. ISBN 807290-002-1.

27. VÁŇOVÁ, Růžena. Úsilí českého učitelstva o školskou reformu. Pokusné školy 20. let. *Pedagogika*. 1992, **42** (2),
28. VLASÁKOVÁ, Eliška. *V tichu a skrytu: Fedor Krch, pedagog a člověk (1881-1973)*. Praha: Kalich, 2017. ISBN 978-80-7017-244-5.
29. ZAPLETALOVÁ, Eliška a Eva STODŮLKOVÁ. *Pedagogika pro střední školy*. Beroun: Machat, 2011. ISBN 978-80-87517-22-2.

Elektronické zdroje

30. Alexandr Sommer Batěk. WIKIPEDIE[online]. [cit. 2018-12-11]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Alexandr_Sommer_Bat%C4%9Bk
31. Carl Orff. *Česká Orffova společnost* [online]. [cit. 2018-12-11]. Dostupné z: <http://www.orff.cz/cs/CarlOrff>
32. Česká národní rada (odboj). In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2018-12-12]. Dostupné z: [https://cs.wikipedia.org/wiki/%C4%8Cesk%C3%A1_n%C3%A1rodn%C3%AD_rada_\(odboj\)](https://cs.wikipedia.org/wiki/%C4%8Cesk%C3%A1_n%C3%A1rodn%C3%AD_rada_(odboj))
33. *Dějiny pedagogiky* [online]. In: . 2009 [cit. 2018-12-12]. Dostupné z: https://www.fce.vutbr.cz/spv/huv/doplnujiciStudium/03_dejiny_pedagogiky.doc
34. Hanuš Sedláček. *LEGIE - databáze knih Fantasy a Sci-Fi* [online]. [cit. 2018-12-12]. Dostupné z: <https://www.legie.info/autor/1545-hanus-sedlacek>
35. Historie. *DIAGNOSTICKÝ ÚSTAV PRO MLÁDEŽ, Praha 2* [online]. [cit. 2018-12-11]. Dostupné z: <http://dius.cz/historie/>
36. KOJZAR, Jaroslav. *Na okraji všeučitelského sjezdu v r . 1920* [online]. [cit. 2018-12-11]. Dostupné z: http://pages.pedf.cuni.cz/pedagogika/?attachment_id=8834&edmc=8834
37. Kompletný ročník časopisu LÍPA 12.ročník – 1931-32. *Staré dětské časopisy* [online]. [cit. 2018-12-12]. Dostupné z: <http://www.detske-casopisy.cz/tag/lipa/>

38. KROUPOVÁ, Bohumila a Bohumil VYBÍRAL. Přírodopyt jako vyučovací předmět mezi lety 1869 a 1939. *Matematika – fyzika – informatika* [online]. 2014, (23), 187 [cit. 2018-12-11]. Dostupné z: http://mfi.upol.cz/files/23/2303/mfi_2303_187_200.pdf
39. Historie kvakerů. *KVAKERŮ* [online]. [cit. 2018-12-12]. Dostupné z: <https://www.kvakeri.cz/historie/>
40. Jaromír Hrbek. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2018-12-12]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Jarom%C3%ADr_Hrbek
41. Ladislav Narcis Zvěřina. *Badatelna.eu* [online]. [cit. 2018-12-11]. Dostupné z: <http://www.badatelna.eu/fond/5625/uvod/>
42. P. Pitter a O. Fierzová. *Archiv Přemysla Pittra a Olgy Fierzové* [online]. [cit. 2018-12-12]. Dostupné z: <http://pitter.npmk.cz/pitter-a-fierzova>
43. *Miroslav Krejčí* [online]. [cit. 2018-12-11]. Dostupné z: <http://archiv.narodni-divadlo.cz/dokument.aspx/default.aspx?jz=cs&dk=Umelec.aspx&ju=2505&pn=254affcc-cb43-4078-86fe-c5544619cf67>
44. Rambousek, Antonín, 1872-1931. *Středočeská vědecká knihovna v Kladně* [online]. [cit. 2018-12-12]. Dostupné z: https://ipac.svkkk.cz/arl-kl/cs/detail-kl_us_auth-0261627-Rambousek-Antonin-18721931/
45. *Svaz dělnických tělovýchovných jednot ČR* [online]. [cit. 2018-12-12]. Dostupné z: <https://www.sdtj.cz/>
46. TURKOVÁ, Magdaléna. *Ferdinand Krch* [online]. [cit. 2018-12-10]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/1124/ferdinand-krch.html/>
47. Vojta Beneš. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2018-12-12]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Vojta_Bene%C5%A1

48. Život Miloše Seiferta – Woowotanny v datech a obrazech. *Liga lesní moudrosti* [online].
[cit. 2018-12-12]. Dostupné z:
https://www.woodcraft.cz/index.php?right=historie_clanky&sid=&cl=biminigi_seifert_zivot

Historické prameny

49. Národní pedagogické muzeum a knihovna J. A. Komenského (dále jen NPMK), S149/II A,
Výtah z knihy narozených, oddaných a zemřelých
50. NPMK, S149/IIB, Školní zpráva, školní rok 1891–1892
51. NPMK, S149/IIB, Vysvědčení maturitní
52. NPMK, S149/IIB, Vysvědčení o státní zkoušce
53. NPMK, S149/IIB, Vysvědčení dospělosti pro školy obecné
54. NPMK, S149/IIB, Potvrzení o pedagogické činnosti Ferdinanda Krcha v Miličově domě
55. NPMK, S149-2, Ferdinand Krch – život a činnost
56. NPMK, S149, Dům dětství I.
57. NPMK, S149, Dům dětství II.
58. NPMK, S149, Dům dětství III.
59. NPMK, S149, Dům dětství IV.
60. NPMK, S149, Dům dětství V.
61. Archiv Přemysla Pittra a Olgy Fierzové (dále jen APP), karton 162, Dopis od Ferdinanda
Krcha pro Valerii Machulkovou, r. 1966
62. APP, karton 162, Dopis od Ferdinanda Krcha po Valerii Machulkovou, 28.7. 1965
63. APP, karton 162, Dopis od Ferdinanda Krcha po Valerii Machulkovou, 5.11. 1965
64. APP, karton 162, Dopis od Ferdinanda Krcha pro přátele ze Švýcarska, r. 1965

65. APP, karton 162, Dopis od Ferdinanda Krcha pro přátele ze Švýcarska, 2.3. 1967
66. APP, karton 162, Dopis od Ferdinanda Krcha pro přátele ze Švýcarska, 8.11. 1966
67. APP, karton 162, O dětech
68. APP, karton ČAPP 36, 85 let Ferdinanda Krcha
69. APP, karton ČAPP 36, Pokoj vám
70. APP, karton ČAPP 22, Pracovní verze scénáře výstavy ke stodesátému výročí narození Ferdinanda Krcha v Pedagogickém muzeu J. A. Komenského v Praze pod názvem „Ferdinand Krch a přátelé Milíčova domu“
71. APP, karton ČAPP 22, Dopis od Václava Antropiuse pro Přemysla Pittra, 27.9. 1974
72. APP, karton 235, Výchova srdce
73. APP, karton 235, Hovory s pisateli, roč. XIX, čís. 109, r. 1981
74. APP, karton 235, VAVRDA, Miroslav. *Devadesát let Ferdinanda Krcha: zasloužilého učitele*. Albatros. Brno, 1971.